

Lõimimise piloteerimise tulemused ja Koosloome töögrupis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks

Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine
mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega
(REFORM/SC2021/066)

Raport on koostatud ICF, Praxis, Tallinna Ülikooli ja Civitta Eesti koostöös¹

Aprill 2023

Soovitav viitamine: ICF, Praxis, Tallinna Ülikooli ja Civitta Eesti. (2023) *Lõimimise piloteerimise tulemused ja Koosloome töögrupis koostatud juhised lõimiseks vajalike poliitikasoovituste elluviimiseks*. Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega (REFORM/SC2021/066).

Vastutuse piiramine

Esitatud arvamused kajastavad üksnes autorite seisukohti ega väljenda Euroopa Komisjoni ametlikku seisukohta kõnealusel teemal.

Raporti sisu kasutamisel tuleb sellele viidata.

---

¹ Raporti autorid: Annette Schultz, Piia Viks-Binsol ja Kerttu-Liis Kõks (Civitta).

Sisukord

1	Sissejuhatus	1
2	Piloteerimise tulemuste kokkuvõte	4
3	Piloteerimise tulemused	6
3.1	Üldised piloteerimise tulemused	6
3.2	I kaalus: FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlus	8
3.3	II kaalus: Õpilase toetamine individuaalse õppekava koostamisel.....	13
3.4	III kaalus: FÕ ja MFÕ koostöö parandamine	16
4	Poliitikasoovituste ellurakendamiseks loodud täiendatud juhised	21
4.1	Juhised riigile suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks.....	21
4.2	Juhised kohalikele omavalitsustele suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks	35
4.3	Juhised mitteformaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks	43
4.4	Juhised formaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks	46
5	Lisad.....	53
Lisa 1.	Poliitikasekkumised ehk lahendused.....	53
Lisa 2.	Poliitikasoovitused lõimimise soodustamiseks	54
Lisa 3.	Koosloome töögrupi meetodika.....	60
Lisa 4.	Piloteerimise meetodika	70
Lisa 5.	Piloteerimiskaasuste kirjeldused	81
Lisa 6.	Lõimingu kirjeldused	89

1 Sissejuhatus

Projekti „Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe lõimimiseks formaalõppega“ eesmärk on töötada välja lahendus mitteformaal- ja formaalõppe lõimimiseks Eesti üld- ja kutsehariduses (st keskmises 7–19-aastaselt noored), arvestades kohalikku konteksti ja sidusrühmade vajadusi, aga ka rahvusvahelist praktikat. Projekt algas sügisel 2021 ning kestab 2023. aasta sügiseni.

Mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise eesmärgiks on kujundada olukord, kus õpilase mitteformaalõppes omandatud teadmised ja oskused on formaalõppes teadvustatud, tunnustatud ja õppekava täitmisel arvesse võetud. See panustab laiemasse sihti, et kõigi õpilaste anded, tugevused ning igakülgsed arenguvõimalused oleksid toetatud. Õpilased on seega mitteformaalõppe ja formaalõppe lõimingu peamised kasusaajad, kuid süsteemne lõiming aitab kaasa ka sellele, et haridussüsteemi ressursid (aeg, raha, töötajad, taristu) oleksid optimaalselt kasutusel.

Projekti varasemates etappides on läbi viidud järgmised tegevused:

1. analüüsiti mitteformaal- ja formaalõppe lõimingu senist praktikat ning sellega seotud probleemistikku Eestis;
2. analüüsiti teiste riikide mitteformaal- ja formaalõppe lõimingu näiteid;
3. vahetati kogemusi lõimimisega seotud algatuste eestvedajatega Ameerika Ühendriikidest, Soomest ja Maltalt; toimus õppevisiit Soome;
4. eelneva kolme analüüsi põhjal määratleti lõimingu rakendamiseks asjakohased poliitikasekkumised ja teostati nende mõju eelhindamine;
5. koostati esialgsed poliitikasoovitused (üheksateist poliitikasoovitust) mitteformaal- ja formaalõppe lõimingu edendavatele ja korraldavatele osapooltele;
6. moodustati koosloome töögrupp, mille töö tulemusel koostati poliitikasoovituste ellu rakendamiseks esmased praktilised juhised.

Analüüside põhjal läbiviidud poliitikamuudatuse mõjude eelhindamise tulemusel selgus, et poliitikamuudatuse eesmärgi saavutamiseks on oluline süsteemselt rakendada kolme poliitikasekkumist (Lisa 1. Poliitikasekkumised ehk lahendused):

1. Mitteformaalõppe arvestamine kohustusliku õppeaine või mooduli osana;
2. Mitteformaalõppe arvestamine valikõppeaine, -mooduli või -kursusena;
3. Mitteformaalõppe arvestamine vabaainena.

Neid poliitikasekkumisi ehk lahendusi tuleb käsitleda üksteist täiendavana ning optimaalse lõimimise saavutamiseks tuleb neid valikuid omavahel kombineerida.

Lähtudes valitud sekkumistest koostati üheksateist poliitikasoovitust riigile, kohalikele omavalitsustele (edaspidi ka KOV), mitteformaalõppe (edaspidi ka MFÕ) ja formaalõppe pakkujatele (edaspidi ka FÕ) (Lisa 2. Poliitikasoovitused lõimimise soodustamiseks).

Oktoobris 2022 moodustati koosloome töögrupp eesmärgiga koostada nende poliitikasoovituste elluviimist toetavad juhised (edaspidi nimetatud samatähenduslikult juhised või tegevused) ning valitud juhiseid piloteerida. Juhiste koostamisel lähtuti rangelt eelnevalt välja pakutud sekkumistest ja poliitikasoovitustest. Koosloome töögruppi (edaspidi nimetatud ka kui töögrupp) kuulusid Haridus- ja Teadusministeeriumi ehk riigi esindajad, kohalike omavalitsuste, üldhariduskoolide, mitteformaalse õppe teenuste pakkujad, lastevanemate ning õpilaste esindajad (kokku ca 75 osalejat). Juhiste väljatöötamiseks toimusid töögrupi

kohtumised ja juhiste rakendatavuse kontrollimiseks piloteerisid valitud töögrupi liikmed olulisemaid tegevusi.

Piloteerimiseks sobivate kaasuste leidmiseks, valiti esimese koosloome töögrupi kohtumisel välja tegevused/juhised, mis poliitikasoovituste elluviimisel on töörühma hinnangul eriti olulised. Piloteerimiseks sobivate kaasuste valimiseks struktureeriti väljavalitud tegevused/juhised läbivate teemade kaupa, kuna erinevate poliitikasoovituste rakendamiseks vajalikud juhised on osaliselt kattuvad, üksteisest sõltuvad või eeldab nende elluviimine osapoolte tihedat koostööd.

Analüüsi tulemusel kujunes 14 teemat, millest valiti välja 9 teemat, millega seotud tegevusi käsitleti kõikides töörühmades ja/või mis valiti kõige olulisemateks tegevusteks ning mille piloteerimine oli töögrupi hinnangul etteantud ajaraamis ja tingimustel praktikas teostatav.

Lõplik kaasuste valik toimus koosloome töögrupi teise kohtumise arutluse käigus 10. jaanuaril 2023, kus valitud üheksa teemat koondati, eesmärgiga valida nende hulgast välja 3-4 piloteerimiseks sobivat kaasust. Nii moodustati teemade koondamise tulemusel kolm piloteerimiskaasust:

1) FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlus 2) Õpilase toetamine individuaalse õppekava koostamisel 3) FÕ ja MFÕ koostöö parandamine.

Iga piloteerimiskaasuse kohta koostati täpsem kirjeldus, et tagada ühtne arusaam kaasuse sisust, ootustest tegevustele ja tulemustele. Kirjeldused olid sisendiks piloteerimises osalenud meeskondadele vajalike tegevuste planeerimisel. Piloteerimise kaasuste valiku kirjelduse ja piloteerimise läbiviimise meetodika leiab Lisast 4. Piloteerimise meetodika.

Koosloome töögrupi kohtumiste, tegevuste ja piloteerimise kohta annab ülevaate Joonis 1. Põhjalikumalt on töögrupi meetodika, tegevuste praktiline korraldus jms kirjeldatud Lisa 3. Koosloome töögrupi meetodika.

Joonis 1: ülevaade koosloome töögrupi tegevustest

Antud aruandes on esitatud piloteerimise tulemuste kokkuvõtte (peatükk 2), piloteerimise tulemused ning piloteerimises osalenud meeskondade kogemuste

kirjeldus (peatükk 3). Lisaks on esitatud koosloome töögrupi töö tulemusel koostatud ning piloteerimise tulemuste ja töögrupi arutelude põhjal täiendatud juhised poliitikasoovituste rakendamiseks (peatükk 4). Aruandes esitatu põhineb koosloome töögrupi töö tulemustel ning väljendab töögrupis osalenute arvamusi ja seisukohti.

2 Piloteerimise tulemuste kokkuvõte

Valitud koosloome töögrupi liikmed piloteerisid projekti raames kolme kaasust:

- 1) FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlus
- 2) Õpilase toetamine individuaalse õppekava koostamisel
- 3) FÕ ja MFÕ koostöö parandamine.

Järgnevalt on esitatud piloteerimise tulemuste peamised järeldused:

1. FÕ ja MFÕ esindajate ning KOVide teadlikkus lõimingu eesmärgist, kasuteguritest ja sisust on madal. Sellest tulenevalt FÕ ja MFÕ lõimingu soodustamiseks on riigi tasandil vaja määratleda ühtne lõimingu definitsioon, üldised lõimingu põhimõtted ehk süsteem, kuidas lõimimine toimub (ka juhul kui inimesed vahetuvad), millised on osapoolte rollid antud protsessis (nt lõimingu koordinaatori roll KOV tasandil, koolis jms). Rollide defineerimine on vajalik osapoolte vastutusalala määratlemisel ja ka selleks, et lõimingu elluviijatel oleks piisavalt volitusi ja autoriteeti lõiminguga seotud tegevuste läbiviimisel. Oluline on rõhutada, millised on lõimingu kasutegurid erinevatele osapooltele (õpilane, lapsevanem, FÕ, MFÕ ja KOV).
2. **Tänases õigusruumis ja süsteemis on võimalik ilma suuri seadusandlikke või tehnilisi muudatusi tegemata, FÕ ja MFÕ õppekavade sisu ning õpiväljundeid võrrelda ja omavahel lõimida** (head näited Pärnu, Viimsi jt). Kuid esineb rida praktilisi takistusi, mis teevad selle osapoolte jaoks keeruliseks ja aeganõudvaks. Olulisteks probleemideks on FÕ ja MFÕ õppekavade erinev ülesehitus, MFÕ õpiväljundid jaotuvad erinevate FÕ ainekavade vahel ja/või katab MFÕ mitme kooliastme FÕ õpiväljundeid. Lisaks kasutatakse FÕ ja MFÕ õppekavades mõisteid ja sõnastusi erinevalt. Tulevikus oleks **otstarbekas viia FÕ ja MFÕ õppekavade struktuur sarnastele alustele**, anda FÕ ja MFÕ osapooltele ühtsed juhised õppekavade koostamiseks, õppekavade struktuuris peaks lõimingu jaoks sobivad õppekava osad olema selgelt eristatud. Lõimimist võimaldavate osade määramine peaks toimuma ministeeriumi tasandil. Õppekavad peaksid olema kättesaadavad **ühtses formaadis ja kõikidele osapooltele ligipääsetavas elektroonilises keskkonnas (digiregistris)**.
3. Eelkõige **põhikooli astmes on praktiliselt võimatu õpilase koormuse vähendamine ilma suuremate sekkumisteta riiklikusse õppekavasse**. Kui gümnaasiumi astmes on õpilasel võimalik teatud arv MFÕs läbitud aineid kanda üle FÕ valikaineteks, siis põhikooli riiklikus õppekavas seda võimalust ei ole. Põhikooli nõ ülekoormatud **õpilased ise oma suures nädalakoormuses probleemi ei näe** ning üldiselt ei olda valmis ka millestki FÕs loobuma. Ka lapsevanematelt kogutud info põhjal saab järeldada, et neil **puudub kogemus ja arusaam, kuidas lõimimine võiks õpilaste koormust vähendada ning pigem nähakse koormuse vähendamise lahendusena koduste tööde mahu vähendamist**.
4. **Õpilased ise ei tunne suurt huvi individuaalse õppekava vastu**, mis võib olla tingitud mitmetest asjaoludest: a) õpilased on rahul oma valikutega ning ei soovigi päevakavasse muudatusi sisse viia, b) madal teadlikkus lõimingust ja selle võimalustest, sh individuaalsest õppekavast ning c) soovimatus teistest õpilastest eristuda. **Individuaalse õppekava rakendamine on märksa lihtsam koolides**, kus on juba kasutusel erisuundadega õppekavad (nt MUBA, spordigümnaasiumid jms).

5. **Õpilase toetamine individuaalse õppekava koostamisel on äärmiselt oluline.** Olenevalt kooli suurusest ja loodava digiregistri võimalustest tuleb valida, millises positsioonis ja asutuses on kõige otstarbekam luua lõimingu koordinaatori roll ja/või jagada koordinaatori ülesanded olemasolevate ametikohtade vahel.
6. Lõimingu prioriteediks seadmisel on oluline ja eestvedav roll KOVil, kes peaks lõiminguga seotud eesmärgid lisama oma **KOVi arengukavadesse ja strateegiatesse**. KOVides on oluline läbi mõelda lõimingu **rahastusmudel**, mis peaks olema ajas muudetav ja korrigeeritav. KOVi vastutusalasse peaks kuuluma **FÕ ja MFÕ osapoolte** kokku toomine (KOV koordinaatori või muu KOVi töötaja poolt) ning heade **lõimingu praktikate jagamine** oma KOVi siseselt ja teistele KOVidele. Piloteerijad suutsid välja tuua mitmeid häid näiteid juba edukalt toimivatest lõimingu süsteemidest (nt Pärnu Pernova, Antsla).
7. **Võrreldes MFÕga on üldhariduskoolide ja KOVide huvi lõimingu vastu kohati tagasihoidlikum.** Ilmselt mängib siin rolli KOVide madal kogemus ja aktiivsus FÕ ja MFÕ lõimimisel ning madal teadlikkus lõimimisteemadest. KOVide tasandil **ei osata huviharidust ja -tegevust veel piisavalt väärtustada** ning mõista selle kasutegureid. Lõimingu selgitamisel ning päevakajalisena hoidmisel on oluline luua **ühine platvorm**, kuhu on koondatud kogu lõiminguga seotud jooksev info (suhtlusvõrgustik, koostöövõimalused, pakkumised jms).
8. FÕ ja MFÕ koostöö parendamiseks on vaja välja astuda **mugavustsoonist** ning mõelda, **kuidas lõimingu valguses peaks õpetamine FÕs ja MFÕs toimuma**. Selleks on vajalik üldhariduskoolide õppekavade kaasajastamine selliselt, et väljaspool FÕ klassiruumi õpitut oleks võimalik arvestada õpilase kogu õpiteekonnal. **Õpilase poolt läbitud FÕ ja MFÕ ained peaksid kajastuma digiregistris ning tunnistusel** – noore esimene nõ CV.
9. Kuigi lõimingu annab hea võimaluse avastada talente ja arendada nende loomupäraseid tugevusi, siis **lõimingu peaks olema kõigile kättesaadav ja kaasama kõiki õpilasi, mitte ainult suuremate piirkondade või erihuvidega noori**. Suurte distantsidega seotud probleeme on keeruline lahendada, kuid mitte võimatu, mõned juba toimivad praktikad: huviringide loomine otse üldhariduskooli, huviringide teenuste sisse ostmine, mobiilne huviring.

3 Piloteerimise tulemused

Piloteerimise tegevused toimusid ajavahemikus 16. jaanuar – 24. märts 2023. Osad meeskonnad alustasid koheselt pärast juhiste kättesaamist, kuid osadel meeskondadel kulus rohkem aega partnerite leidmiseks ja tegevusplaani kokku leppimiseks. Sellest ning piloteerimise ulatusest ja kaasatud ressursidest sõltuvalt suutsid meeskonnad läbi viia erineval määral tegevusi, kuid kõik meeskonnad jõudsid valitud kaasustes sisuliste tulemusteni. Mõned meeskonnad jätkasid tegevusi peale piloteerimisperioodi lõppu.

Piloteerimistulemuste raporteerimiseks saadeti meeskondadele mallid tulemuste kirjeldamiseks. Mallid andsid üldise raamistiku, kuid tagasiside sõltus valitud kaasusest ja läbiviidud tegevustest. Tagasiside raporti koostamist koordineeris meeskonna juht (peamine eestvedaja). Iga meeskonna (piirkonna) kohta koostati üks raport. Tagasiside esitati kirjalikult hiljemalt märts 2023 lõpuks².

Piloteerimise tulemusi arutati ja täiendati koosloome töögrupi III kohtumisel (vt lähemalt Lisa 3. Koosloome töögrupi meetodika ja Lisa 3.3. Koosloome töögrupi III kohtumine). Kuigi meeskondade lähenemised olid kohati väga erinevad, siis jõuti paljuski samade tulemusteni. Järgnevates alapeatükkides kajastatud piloteerimise tulemused tuginevad meeskondade poolt hiljemalt 24. märtsiks 2023 esitatud raportitele ning koosloome töögrupi III kohtumise arutelule.

3.1 Üldised piloteerimise tulemused

Kõikide meeskondade tagasiside põhjal mõjutasid piloteerimise protsessi ja tulemusi läbivalt samad tegurid, olenemata piirkonnast või kaasustest (vt täpsemalt Joonis 2). Kõik meeskonnad märkisid, et piloteerimise alguses oli väga keeruline motiveerida potentsiaalseid partnereid (ehk sama piirkonna teisi asutusi) või enda asutuse teisi töötajaid osalema, kuna **lõimingust on madal teadlikkus ning erinev arusaam**. Seega tuli meeskondade moodustamisel ja tegevuste plaanimisel kasuks meeskondade eestvedajate enda kõrge motivatsioon ja projektis osalemist saadud teadmised lõimingu võimaluste osas.

Madal teadlikkus väljendus ka õpilaste ja lapsevanemate hulgas. Näiteks planeerisid alguses mitu meeskonda lähenda kaasusele nõ õpilase vaatest ehk valida konkreetsed õpilased ja analüüsida nende päevaplaani, koostada nende näitel õppekavade võrdlus või individuaalne õppekava. Töö käigu selgus, et õpilaste motivatsioon ainete lõimimiseks ja päevakava muutmiseks on väga madal ning seetõttu üldiselt loobuti sellisest lähenemisest. Pilotidest, kus kaasati lapsevanemaid selgus, et nende teadlikkus ja arusaam lõimimise võimalustest ja mõjust on madal.

Ka koosloome töögrupi III kohtumise aruteludest paistis selgelt silma, et olenemata sellest, et töögrupi osalejad on projekti tegevustega olnud pikalt seotud, esineb ka nende hulgas jätkuvalt segadust ja erinevat arusaama lõimingu sisust. Näiteks tekkis kohtumisel elav diskussioon selle üle, kas lõimimine on vaid MFÕ õpitulemuste arvestamine FÕ-s (ehk nõ selgelt kattuvate osade arvestamine FÕs, mille tulemusel õpilane on teatud osas FÕst vabastatud ning tema koormus võib potentsiaalselt väheneda) või saab lõimimiseks lugeda ka seda kui õpilane omandab lisaks FÕle teatud ainet süvendatult MFÕs (ehk MFÕ sisuliselt täiendab FÕ õpitulemusi ning õpilase koormus ei pruugi väheneda) ning MFÕ tulemusi näidata ka õpilase tunnistusel. Samuti oldi mõnevõrra erineval seisukohal nende olukordade puhul, kus

² Lisaks viidi kõikide piloteerimises osalenute vahel läbi tagasiside ankeetküsitlus, mida paluti meeskondade eestvedajatel jagada kõigi osalenute hulgas. Kuna ankeedile vastas vaid 12 osalejat, siis ankeetküsitluse tulemusi eraldi ei esitata vaid neid on arvesse võetud konkreetsete kaasuste tulemuste kirjeldamise juures peatükis 3.

Üldhariduskoolis on sisse viidud kindla õppesuunaga klassid (nt jalgpalliklass) ning MFÕ õpetajate või treenerite juhendatud tunnid on tugevalt integreeritud FÕ tunniplaanidesse. Mõned töögrupi osalejad leidsid, et selliselt integreeritud tunnid on FÕ, mida lihtsalt viib läbi MFÕ õpetaja või treener. Eeltoodud arutelud ja piloteerimise tulemused näitavad selgelt, et lõimimise laiema kasutamise eelduseks on üleriigiliselt ühtsete lõimise põhimõtete ühtlustamine ja praktikate koordineeritud jagamine. ³

Piloteerimise protsessi mõjutas negatiivselt ka **liiga lühike ajaperiood ning lõimimise rakendamiseks vajalikele eeltegevustele kuluva ressursi puudus**. Enamik meeskondi olid sunnitud enda algset tegevusplaani kärpima. Takistusi ja seisakuid tekkis seetõttu, et inimesed vahetusid või polnud võimalik leida kohtumiseks ühiseid sobivaid aegasid. Piloteerimise käigus leidis kinnitust, et reaalse lõimimiseni jõudmine eeldab erinevaid ettevalmistavaid tegevusi (nt kohtumised, dokumentide analüüs ja ühtlustamine, andmete kogumine jms), mille läbiviimiseks on vajalik teadlikult eraldada ajalist, rahalist ja inimressursse. Teatud määral on võimalik kõrgemalt motiveerinud osapoolte vahel tegevusi koordineerida lühiajaliselt ja õhinapõhiselt, kuid süsteemsema lõimimise saavutamiseks on vajalik selge tegevusplaan ja ressursside eraldamine.

- Koosloome töögrupis osalejatel olid vajalikud eelteadmised ja kõrge motivatsioon, mis tagas ka head piloteerimise tulemused.
- Tehniliste lahenduste kasutamine aitas paindlikumalt tegevusi korraldada (videokohtumised, jagatud kaustad ja tabelid tulemuste jaoks jne).
- Mitmes piloodis viidi läbi ankeetküsitlusi, mille kaudu kaasati suur hulk täiendavaid osapooli

- Piloteerimiseks oli planeeritud liiga lühike periood. Reaalselt esimeste tegevusteni jõudmine võtab oluliselt rohkem aega.
- Piloteerimise perioodil vahetusid olulisel ametikohtadel töötavad inimesed, mistõttu pidi protsessiga uuesti alustama või jäid tegevused ootele.
- Väga keeruline oli kaasata ja veenda potentsiaalset partnerit, kes ei ole projektis osalenud. Väga palju aega kulus selgitustööle ja partnerite leidmisele.
- Piloteerimine oli lisatöö, keeruline oli aega leida põhitöö kõrvalt ühisteks kohtumisteks.
- Õpilase põhist lähenemist oli keeruline läbi viia, sest õpilased ise pole motiveeritud.

Joonis 2: Piloteerimise PROTSESSI JA tulemusi positiivselt või negatiivselt mõjutanud tegurid

Vaatamata kirjeldatud takistustele jõudsid kõik meeskonnad positiivsete tulemusteni st leidsid, et ka tänases olukorras ilma konkreetseid suuri seadusandlikke või tehnilisi muudatusi tegemata on võimalik teatud määral lõimimist kasutada. Suure lisaväärtusena tõid meeskonnad välja, et piloteerimise tegevused aitasid konkreetses piirkonnas osapooled kokku tuua ja algatada diskussiooni. Nähakse selgeid jätkutegevusi või viidi juba piloteerimise raames sisse teatud muudatusi (nt muudetud teatud osas õpekaavasid või ühtlustati FÕ ja MFÕ päevaplaane).

Järgnevalt on esitatud piloteerimise tulemused valitud kaasuste lõikes.

³ Kuna piloteerimise tulemustest selgus, et lõimimise mõiste ja sisu on jätkuvalt segane, siis paluti töögrupi kohtumisel kõikidel osalejatel kirjeldada lõimimist enda sõnadega ning seejärel leida grupis ühine sõnastus. Kuigi individuaalsed sõnastused on mõnevõrra erinevad, siis gruppide lõikes koostatud sõnastustes on lõimimist sarnaselt mõistetud. Töögrupi osalejate sõnastatud lõimingu kirjeldused on esitatud Lisa 6.

3.2 I kaasus: FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlus

Kaasuse piloteerimise eesmärk oli võrrelda FÕ ja MFÕ õppekavasid ja õpiväljundeid, leida ühisosad ja arutada võimalusi õppekavade ja -väljundite paremaks ühtlustamiseks. Läheneti kahel viisil:

1. **Õpilasest lähtuvalt:** analüüsiti konkreetsete õpilaste näitel nende FÕ ja MFÕ õppekavasid, sh nende ühisosad ja oodatavad õpiväljundid; koostati konkreetse(te)le õpilase(te)le individuaalne õppekava ja päevavaan.
2. **FÕ ja MFÕ lähtuvalt:** võrreldi valitud MFÕ ja FÕ õppekavasid ning kaardistati õpiväljundite ühisosad.

3.2.1 Kaasust piloteerinud meeskonnad

Kaasuse piloteerimises osalesid järgmised meeskonnad (piirkonnad) ja asutused:

1. Nõo vald - Nõo Põhikool, Nõo Muusikakool, Nõo Spordikool
2. Tallinn/Harjumaa - Eesti Tantsuagentuuri (ETA) tantsukool (Tallinn), Püünsi Kool, Ruila põhikool (Harjumaa)
3. Tartu linn - Tartu Karlova Kool, Tartu Loodusmaja huvikool, Tartu Linnavalitsus
4. Viljandi linn ja vald - Heimtali Põhikool, Viljandi Kunstikool, Viljandi Linnavalitsus, Viljandi Vallavalitsus, piirkonna üldhariduskoolide ning huvi- ja spordikoolide juhid

Piloteerimises osalesid omavalitsuste haridus- ja/või kultuurivaldkonna jm spetsialistid, koolide juhtkonna esindajad, õppejuhid ja õpetajad, huvi- ja spordikoolide juhid, treenerid ja ringide juhendajad. Viljandi meeskond kaasas piloteerimise läbiviimiseks ka lapsevanemaid.

Kõikide meeskondade eestvedajad osalesid ise käesoleva projekti koosloome töögrupis. Piloteerimiseks sobilike meeskondade moodustamiseks pöördusid nad partnerite leidmiseks mitmete FÕ ja MFÕ pakkujate poole. Kõikide meeskondade eestvedajad tõdesid, et partnerite leidmine oli keeruline, kuna puudub ühtne arusaam lõimimise sisust ja eesmärkidest ning seetõttu ka motivatsioon panustada tavatöö kõrvalt piloteerimise tegevustesse. Eriti keeruline oli partnereid leida Tallinna meeskonna eestvedajaks asunud Eesti Tantsuagentuuri tantsukoolil, kes pöördus mitmete Tallinna üldhariduskoolide poole. Tallinna üldhariduskoolide madala huvi põhjuseks võib pidada ka asjaolu, et mitmed neist on juba praktiseerimas lõimimist (nt projekti „Kogupäevakool“⁴ kaudu). Seetõttu moodustus Tallinn/Harjumaa meeskond koostöös Harjumaa üldhariduskoolidega.

3.2.2 Piloteerimise käigus läbiviidud tegevused

Kõik meeskonnad alustasid piloteerimist osalejate vahelise kohtumistega, et esmalt ühtlustada arusaama lõimimisest ja piloteerimise eesmärkidest. Samuti arutati millised õpilased ja õppekavad piloteerimisse valida, et tegevused oleks piloteerimiseks etteantud ajaperioodil jõukohased aga samas annaks piloteerijatele endale praktilisi kogemusi.

Tallinn/Harjumaa, Nõo ja Tartu meeskonnad valisid **õppekavadest lähtuva võrdluse**. Peale õppekavade väljavalimist analüüsisid meeskonnaliikmed õppekavade ühisosa ja võrdlesid õpiväljundeid individuaalselt. Seejärel toimus üks kuni kaks vahekohtumist, et arutada tulemusi ja ühtlustada edasist lähenemist. Kohtumised toimusid nii füüsiliselt kui virtuaalselt pikkustega 1 kuni 3 tundi. Töö lihtsustamiseks ja koostöö soodustamiseks kasutati ühiseid töötabeleid, suheldi emaili teel. Kõikides

⁴ Projekti „Kogupäevakool“ veebileht. Loetud aadressil: <https://www.tallinn.ee/et/kogupaevakool>

meeskondades toimus ka nõ lõppkohtumine, kus arutati tulemuste üle ja vaadati üle tulemusi kajastav aruanne.

Viljandi meeskond valis **õpilasest lähtuva võrdluse**. Piloteerimise fookuse leidmiseks ja konkreetsete õpilaste valikuks tehti lisaks esimesele kohtumisele arutelu üldhariduskoolide klassijuhatajatega, küsitlus üldhariduskoolide juhtide hulgas ning laiendatud kohtumine piirkonna üldhariduskoolide ning huvi- ja spordikoolide esindajatega. Lõpuks valiti Heimtali Põhikooli⁵ eestvedamisel välja kolm peret, kus on kokku seitse väga suure MFÕ koormusega Heimtali Põhikooli 1. – 3. kooliastme õpilast. Nende perede hulgas viidi läbi põhjalik küsitlus, et kaardistada õpilaste päevaplaani ja koormust ning vanemate hoiakuid lõimimise osas. Seejärel analüüsiti MFÕ ja FÕ esindajate kohtumisel küsitlusele antud tagasisidet ning arutati lõimingu võimalusi. Kuna õpilaste valiku, küsitluse läbiviimise ja tulemuste analüüsi peale kulub märkimisväärselt palju aega, siis piloteerimiseks etteantud aja jooksul enam nende õpilaste õppekavade võrdluse ja individuaalse õppekava koostamisega tegeleda ei jõutud. Viljandi meeskond piloteeris paralleelselt ka kaasust „FÕ ja MFÕ koostöö parandamine“, mille tulemuste kohta saab lähemalt lugeda peatükist 3.4.

Kokkuvõtvalt võrreldi järgmiseid õppekavasid ja päevaplaane:

- Nõo meeskond võrdles Nõo Muusikakooli ja Nõo Põhikooli ning Nõo Spordikooli ja Nõo Põhikooli õppekavasid 1. - 3. kooliastmes.
- Tallinn/Harjumaa meeskond alustas Püüsi Kooli 3. õppeastme kehalise kasvatusaainekava ja ETA tantsukooli õppekavade võrdlustega. Töö käigus jõuti järeldusele, et otstarbekam on võrdluse aluseks võtta uus, piloteerimise ajal veel kooskõlastamisel olev, liikumisõpetuse ainekava. Leiti, et kuna viimane ei ole konkreetsete spordivaldkondade põhine vaid üldistest võimetest, liikumisharjumuste ja üldpädevuste kujundamistest lähtuv, siis on seda MFÕ õppekavaga lihtsam võrrelda ja õpiväljundeid samastada.
- Tartu meeskond võrdles Tartu Karlova Kooli 5. ja 6. klassi loodusainete õppekavasid ning Loodusmaja huvikooli “Veemaailma” õppekava ning “Maa ja teadus” õppekava.
- Viljandi meeskond kaardistas Heimtali põhikooli seitsme teadaolevalt väga suure MFÕ koormusega õpilase (1.klass, 2. klass, 6. klass, 7. klass, 8. klass, 8. klass, 9. klass) päevaplaani ja koormust.

Peamise takistusena piloteerimise läbiviimisel tõid kõik meeskonnad välja, et piloteerimiseks oli liiga vähe aega - keeruline oli motiveerida partnereid osalema, seejärel raske leida põhitöö kõrvalt aega kohtumisteks ja sisutegevusteks. Protsessi tegi keerukamas asjaolu, et FÕ ja MFÕ tunnid toimuvad eri aegadel, mistõttu on raske õpetajatel leida ühist aega õppekavade võrdlemiseks vajalikeks aruteludeks, arvestada tuli koolivaheajaga. Tõdeti, et õppekavade võrdlus iseenesest on väga mahukas ja aeganõudev tegevus, kuna nende ülesehitus ja detailsusaste on erinevad.

„ Algsuses oli vajalik palju selgitada, miks me seda teeme (spordikooli ja üldhariduskooli vahel). Mõnele osapoolele oli vaja rohkem selgitada, miks sellist projekti tehakse, mis on selle tulemus ja kuidas see on õppetöös kasutatav“ – Nõo

Piloteerimise aruannetes ja koosloome töögrupi II kohtumisel, võttes kokku piloteerimise tulemusi, kinnitati, et need, kes lõpuks osalesid olid teemast sügavalt huvitatud ja konstruktiivsed. Kõik meeskonnad planeerivad vähemalt teatud määral lõimimise rakendamise jätkata või on juba teatud ühistegevustega alustanud.

⁵ Piloteerimise aruande põhjal on Heimtali Põhikool ka juba varem iseseisvalt teinud kohtumisi lõimingu rakendamiseks (nt arutelu kohtumisi õpetajate ja lapsevanematega) ning kasutamisel on juba teatud praktikad (nt matemaatika tunni valitud teemad on lõimitu mõttemängude ringi valitud tegevustega).

Näiteks Tallinna/Harjumaa meeskonnast ETA tantsukool on huvitatud enda õppekavade võrdlusest ka teiste Tallinna üldhariduskoolidega, et saada kinnitust piloteerimise tulemustele. Viljandi linna ja valla esindajatel on plaanis järgmised (võrgustiku)kohtumised erinevatel tasanditel, et tutvustada lõimumise võimalusi ning tuvastada seda takistavaid tegureid.

3.2.3 Peamised tulemused

Õppekavasid võrrelnud meeskonnad tõid piloteerimise tulemustena välja, et tänaste õppekavade sisu ja õpiväljundite võrdlust on üldiselt keeruline teha kuna **FÕ ja MFÕ õppekavad on koostatud erineva ülesehitusega**. Lisaks jaotuvad MFÕ õpiväljundid FÕ õppekava erinevate ainekavade vahel ja/või katab MFÕ ainekava mitme kooliastme vastava FÕ õppekava õpiväljundid, kuna huviringis/trennis käivad tihti erinevad vanuses lapsed koos. See tingib, et MFÕ ja FÕ vastavad õppekavad ei ole kergesti üks-ühele võrreldavad ning ühes MFÕ õppekavas võib leiduda elemente erinevatest FÕ ainetest või erinevatest kooliastmete õpiväljunditest ning vastupidi. Õppekavade võrdlust oli lihtsam teha Tartu meeskonnal, kuna selles piirkonnas on juba varem KOV poolt FÕ ja MFÕ õppekavadele ette antud sarnane formaat ning läbi viidud FÕ ja MFÕ esindajatele ühine koolitus õppekavade koostamiseks.

„Huvihariduse õpiväljundid on FÕ õppekava erinevate ainekavade vahel laiali. Suur töö on need omavahel kokku nokkida ja võrrelda.“ Tallinn

Õppekavade kiiremaks võrdlemiseks kasutati valitud otsingusõnu ja püüti seekaudu leida ühisosa. Kuid piloteerimisel selgus, et FÕ ja MFÕ **õppekavades kasutatakse mõisteid ja sõnastust erinevalt**, mistõttu selline lähenemine ei aita võrdlust lihtsustada. Samuti raskendab erineva sõnastuse kasutamine muudel osapooltel (nt õpilasel või FÕ õpetajal iseseisvalt erinevaid MFÕ õppekavasid uurides) iseseisvalt aru saada millist õpet või õpiväljundit täpselt on mõeldud. Õppekavade paremaks võrdlemiseks tuleks grupeerida samatähenduslikke tegevusi ning kasutada ühtseid nõuandavaid termineid.

„Ühisosa otsimine õpiväljundites käis võtmesõnade otsimise abil, näiteks võtmesõna “pinnamood”. Kui õpiväljundi sisud kummaski õppekavas ühtsidsid, siis sai neid omavahel võrrelda ning panna need sarnasuste alla. Erinevused läksid eraldi kirja.“ Tartu

Piloteerimisel selgus, et FÕ ja MFÕ **õppekavades ei ole alati ühte moodi või piisavalt selgelt eristatud üldpädevused**. Üks meeskond tõi näite, et kuigi MFÕ tegevustes toimub teadlikult üldpädevuste arendamine, siis ei ole üldpädevusi selgelt vastavas MFÕ õppekavas kirjeldatud. Teine meeskond tõi välja, et näiteks kehalise kasvatusa ainekava õpitulemustes on vähem üldpädevusi ja õpioskusi kui huvikooli tantsuringi õppekavas.

„Üldpädevuste arendamine huvikoolis on normaalsus, kuid seda sageli ei käsitleta õppekavas ning ei tooda välja, kuidas konkreetse üldpädevuse teemaga tegeletakse.“ Tallinn/Harjumaa

Kokkuvõtvalt leiti, et tulevikus oleks otstarbekas viia FÕ ja MFÕ õppekavade struktuur sarnastele alustele, anda ühtsed juhised õppekavade koostamiseks, struktuuris peaks lõimumingu jaoks sobivad õppekava osad olema selgelt eristatud. Ühtse ülesehitusega õppekavade korral oleks ühisosa leidmine FÕ ja MFÕ pakkujatel ning ka õpilastel ja lapsevanematel palju lihtsam. Õppekavade ja õpiväljundite ühisosa leidmist ja seeläbi lõimumise rakendamist soodustaks, kui kõik õppekavad oleks kätte saadavad **ühtses formaadis ja kõikidele osapooltele ligipääsetavas elektroonilises keskkonnas (digiregistris)**, kus ühisosad oleks juba õppekavade omanike poolt selgelt ära näidatud.

Nii piloteerimise aruannetest kui koosloome töögrupi viimase kohtumise arutelust paistab **õppekavade võrdluse ja ühisosa leidmisel kahesugust mõtteviisi**. Osaliselt leitakse, et MFÕ õppekavades peaks olema **kohustuslik** näidata FÕ vastava õppeaine ja kooliastme ainekava valdkonnad ja õpiväljundid, mis sobivad lõimimiseks. Märgitakse, et „*Huvikoolidel peab olema valmisolek pakkuda täielikku kaetust*“ ning arvatakse, et MFÕ pakkujad peaksid enda õppkavad viima võimalikult kooskõlla FÕ õppekavadega. Selle tulemusel MFÕ ja FÕ õppekavade ühisosa aina suureneks ning need oleks aina rohkem „ühte nägu“. Teised leiavad, et lõimine peaks olema **võimalus** mitte kohustus ning MFÕ pakkujatele peab jääma võimalus teemaga süvitsi minna ning paindlikke lähenemisi ja õppemeetodeid kasutada. Õppekavasid ei tohiks muuta suures osas kattuvateks. Öeldakse, et „*MFÕ õpitu arvestamine võiks olla privileegiks neile, kes on huvialaga midagi saavutanud ning kes on näidanud, et soovivad sellega süvitsi tegeleda, siis kindlasti peab olema õpe huvikoolis ka nende arengut toetav.*“ Avaldati kartust, et lõimimise tulemusel võib MFÕ kaotada „enda näo“ ning olla õpilastele vähem huvipakkuv.

Kuigi FÕ ja MFÕ õppekavade võrdlemine oli teatud keerukusega, siis leidsid kõik meeskonnad, et piloteerimises **võrreldud õppekavades oli piisvalt ühisosa ja sarnaseid õpiväljundeid**, et need võimaldaksid lõimimist ka praegusel kujul.

Muusikaõpetus

Nõo Muusikakooli ja Nõo Põhikooli õppekavade võrdluse tulemusel leiti, et nendes õppekavades on palju ühisosasid. Näiteks muusikakoolis on suur rõhk noodiõpetusel, põhikooli 1. astmes rohkem laulu- ja tantsumängul. Samas muusikakooli (muusikaloo) õppekavades minnakse mõne teemaga rohkem süvitsi kui põhikoolis aga mõned teemad, mis on põhikooli õppekavas, jäävad täiesti katmata.

Õppekavasid analüüsinud õpetajad leidsid, et täielikult on võimalik muusikakooli õpinguid arvestada 1. kooliastmes ja suures osas 2. ja 3. kooliastmes. See võimaldaks anda muusikaõpetusest õpilastele vaba aega harjutamiseks või huvikooli tunnis osalemiseks.

Loodusained

Tartu Karlova Kooli 5. ja 6. klassi loodusainete õppekavade ning Tartu Loodusmaja huvikooli „Veemaailma“ ja „Maa ja teadus“ õppekavade võrdlemisel tuvastati, et õpiväljundite ühisosa on märkimisväärselt suur, kuid need on väga erinevalt kirjeldatud. Piloodis osalenud õpetajad tuvastasid, et huvikooli õppekavade õpiväljundites on rohkem kirjeldatud katseid; üldhariduskoolis õppekavades on pigem teoreetiline lähenemine. Seega nende õppekavade lõimimisel huvikooli praktilised tegevused toetaks põhikooli teoreetilist materjali.

Olulise järeldusena toodi välja, et analüüsitud MFÕ õppekavades käsitletakse teemasid põhjalikumalt, aga need ei kattu konkreetses klassis üldhariduskoolis õpitavaga so õpet korraldatakse huvikoolis paindlikumalt ning ühes grupis õpivad koos erinevas vanuses õppijad. Seega peaks praeguse süsteemi juures üldhariduskooli õpetaja olema teadlik, millises huviringis iga õpilane käib, et saaks seal õpitu koolis arvestatuks lugeda. Kuna analüüsitud õppekavad ei ole õpiväljundite ega klasside lõikes sünkroonis, on võrdlust ajakulukas teha.

Kehaline kasvatus ja liikumisõpetus

Kehalise kasvatuse ja/või uue liikumisõpetuse õppekavasid võrdlesid Tallinn/Harjumaa ja Nõo meeskonnad, kes jõudsid mõneti erinevatele järeldusteni.

Nõo meeskond leidis, et Nõo Põhikooli kehalise kasvatuse õppekavad ja Nõo Spordikooli õppekavadel on vähe sõnalisi kattuvusi ning neid ei peaks üksteisega (osaliselt) asendama. Leiti, et iga liikumine päeva jooksul on lapse jaoks oluline ning „*üldhariduskooli liikumistunni asendamine huvikooli tunniga ei anna seda efekti, mida me otsime.*“ Õpilaste päeva lühendamise liikumise arvelt ei tohiks olla eesmärk, kuna

liikumise soodustamine on oluline laste tervise seisukohalt. Siiski tõdeti, et mõningane õppekavade lõimimine võiks toimuda alates 3. kooliastmest juhul, kui õpilasel on arenemas professionaalne eriala (sh võistlused, võistlusteks ettevalmistamine).

Tallinn/Harjumaa meeskond jõudis järeldusele, et kuna kehalise kasvatuses ainekava on spordialade põhine (sh kergejõustikualad, pallimängud, võimlemine jne), siis ei ole võimalik leida ühisosa võrdlemiseks valitud tantsukooli õppekavaga. Võimalik on võrrelda vaid kehalise kasvatuses ainekava üldeesmärke, mis käsitlevad nt liikumisharjumusi, hügieeni, tervise seisundit jne. Tegemist on spetsiifilise valdkonna huvikooliga, mistõttu võib teistsugusele tulemusele jõuda kui kehalise kasvatuses õppekava võrrelda näiteks mõne spordikooli õppekavaga.

Samas leiti potentsiaalset ühisosa uue liikumisõpetuse ja tantsukooli õppekavades. Uues liikumisõpetuse õppekavas on õpiväljundid kirjeldatud üldfüüsiliste oskuste kaudu (näiteks liikumisoskused, kehaline aktiivsus, tervis ja kehalised võimed jne), mida käsitletakse ka tantsukooli tundides, kuid mis ei ole praeguses tantsukooli õppekavas nii selgelt kirjeldatud.

Seega leiti kokkuvõtvalt, et analüüsitud õppekavades on teatud ühisosad olemas, kuid vajalik oleks just huvikooli õppekava sisu ja õpiväljundid paremini kirjeldada, et ühisosa oleks lihtsamalt leitav.

Arvestades, et kõik meeskonnad leidsid õppekavades teatud ühisosa, siis oldi ühte meelt ka selles, et **MFÕs omandatu tuleks kajastada õpilase tunnistusel**, tulevikus kindlasti ühtses elektroonses süsteemis (digiregistris). Tartu meeskond märkis, et kuna nende piirkonnas kasutavad nii FÕ kui MFÕ pakkujad Stuudiumi keskkonda, siis on juba praegu head tehnilised eeldused, et mis võimaldaksid FÕ ja MFÕ õpetajatel näha õpilase saavutatud õpiväljundeid mõlemas koolis. Samastel alustel tulemuste kajastamine õpilase tunnistusel, annaks parema ülevaate saavutatud õpitulemustest kõigile osapooltele, sh ka õpilasele endale ja lapsevanematele.

„Väga meeldib idee, et õpilase aasta lõpu tunnistusel on koos FÕ ja MFÕ tulemused. Tunnistus liiguks nõ "noore cv" moodi formaadi poole.“ Viljandi

Meeskondades toimus arutlusi, et kas MFÕ ja FÕ õpitulemuste ühel tunnistusel kajastamisel tuleks MFÕ õpiväljundite puhul kasutada ainult kujundavat hindamist või ka hindelist, kas alati on vajalik MFÕ omandatud kohta anda konkreetne hinnang või kirjeldada mida konkreetset õpilane oskab paremini (ehk milles on toimunud areng). Ühes meeskonnas arvati, et kui MFÕ ja FÕ teemad ja õpiväljundid täpselt kattuvad, siis ei ole vaja FÕ tunnistusel märkida, et konkreetne teema on omandatud MFÕs. Eeltoodud küsimustele ühiseid vastuseid koosloome töögrupis ei leitud, mistõttu tuleks edaspidi kindlasti digiregistri loomisest ja ühtsete hindamisaluste leidmisest neid teemasid edasi selgitada.

Viljandi meeskond kaardistas valitud **suure MFÕ koormusega õpilaste päevaplaani**, et seekaudu leida võimalusi, kuidas FÕ ja MFÕ lõimimisel nende koormust oleks võimalik vähendada. Kogutud andmete ja arutelude põhjal jõuti kokkuvõtvalt järeldusele, et valitud õpilaste päevad on väga pikad. Õpilaste FÕ ja MFÕ koormus kokku on olenevalt kooliastmest ja MFÕ intensiivsusest ca 26 - 43 töötundi nädalas. Päeva sees pikema puhkepause praktiliselt ei ole ning enamikel kulub märkimisväärselt palju aega transpordile kooli, huvikooli või trenni ja kodu vahel liikumiseks. Viimase leevendamiseks transpordivad lapsevanemad lapsed, et mitte kaotada aega ühistranspordi ootamisele.

Lapsevanematelt kogutud info põhjal saab järeldada, et neil **puudub kogemus ja arusaam, kuidas lõimimine võiks õpilaste koormust vähendada**. Näiteks märgitakse, et „*Trennis käimine annab lapsele juurde positiivsust ja sära silma, siis me ei näe põhjust, miks seda osa vähendada*”.

Kõik vanemad toovad välja, et suurimaks mureks on kodutööde tegemine pika päeva lõpus. Õpilaste koormuse vähendamise ainsa võimalusena nähakse kodutööde vähendamist. Leitakse, et õpetajad võiksid omavahel koostöös paremini planeerida, et kodutööde koormuse jaotus oleks ühtlasem. Vaid üks lapsevanem arvas, et kehalise kasvatus tunde võiks vähendada selle õpilase puhul, kes märkimisväärselt kõrgel tasemel mõne spordialaga tegeleb.

Kokkuvõtvalt leidsid kõik meeskonnad ja töögrupi koostumise osalejad et ilmselt paljud FÕ ja MFÕ tänased õppekavad on teatud osas kattuvad või üksteist täiendavad ning võimaldavad teatud määral lõimimist. Seega tuleks lõimimisega alustamiseks teha tihedat koostööd FÕ ja MFÕ pakkujate vahel ning õppekavade võrdluse kaudu leida just konkreetsele koolile ja MFÕ pakkujale sobivad lõimimise võimalused. Tõdeti, et sellist võrdlust on lihtsam teha väiksemates õppeasutustes või väiksemas kogukonnas, kus haridusasutused asuvad üksteisele lähedal, kus inimesed on harjunud koostööd tegema või on õpetajad paremini kursis õpilaste koolivälise tegevusega. Pidev suhtlus ja kontakt omavahel kasvatab usalduslikkust, paindlikkust ja koostöö motivatsiooni. Laiema, kõiki FÕ ja MFÕ pakkujaid ning õpilasi hõlmava lõimimise saavutamiseks on kindlasti vajalik õppekavade ühtsesse formaati viimine ja lõimimist võimaldavate osade määramine ministeeriumi tasandil.

3.3 II kaasus: Õpilase toetamine individuaalse õppekava koostamisel

Kaasuse piloteerimise **eesmärk on lähtudes õpilase vajadustest selgitatakse välja, millist ja kelle tuge ta vajab**, et FÕ ja MFÕ lõiming oleks edukas ja õpilasekeskne. Piloteerijate ülesandeks oli kaasata piloteerimisprotsessi 3-5 õpilast algkooli, põhikooli või gümnaasiumi astmest, kaardistada õpilase semestri tegevused, osalus MFÕs, analüüsida õpilase õppekava ning koostada õpilasele individuaalne õppekava ja päevaplaan.

Kaasuse põhifookuseks oli välja selgitada, kas õpilasele individuaalse õppekava koostamisel ja lõiminguga seotud küsimustes peaks olema toeks:

- koolisisene lõimingu koordinaator;
- klassijuhataja;
- õpilane ise ja/või tema vanem;
- MFÕ poolt (treener, juhendaja, keegi muu).

Kuna piloteerimiseks planeeritud aeg oli üsna lühike, siis individuaalse õppekava ja päevaplaani koostamiseni antud ajaraamides enamasti ei jõutud. Mõned meeskonnad lubasid piloteerimistegevustega jätkata lähikuudel (nt Rae, Saue).

3.3.1 Kaasust piloteerinud meeskonnad

Õpilase individuaalse õppekava koostamise toetamise kaasuse piloteerimises osalesid järgmised meeskonnad:

- Elva - Elva Gümnaasium, Elva Gümnaasiumi õpilased – 4., 7., 11. ja 12. klass, Elva Muusikakool
- Kohtla-Järve/Lüganuse - Kohtla-Järve Gümnaasium ja Kiviõli Kunstide kool
- Rae - Rae Huvialakool, Jüri Gümnaasium, õpilane III kooliastmest
- Saue - Saue vald, Laagri Kool, Laagri Huvialakool
- Tallinn - Tallinna Arte Gümnaasium, Eesti Jalgpalli Liit, Tallinna Haridusamet

3.3.2 Piloteerimise käigus läbiviidud tegevused

Kuigi koosloome töögrupis osalevad KOVid on lõimingu teemadest keskmisest enam informeeritumad ning huvitunud, siis toimivat koostööd FÕ ja MFÕ asutuste vahel

oma KOVi piirkondades ei ole veel kõikjal saavutatud. Piloteerimisraportitest selgus, et FÕ ja MFÕ vahelisi suhteid on lihtsam luua pigem väiksemates KOVides ning seal, kus FÕ ja MFÕ asutused asuvad füüsiliselt lähestikku või suisa samas hoones. Nii tuligi mitme kohaliku omavalitsuse puhul piloteerimisega alustades kõigepealt osapooled kokku tuua ning esindajaid üksteisele tutvustada. Korraldati kohtumisi FÕ, MFÕ ja KOV osalusel, arutati lõimingu sisu ja pikaajaliste eesmärkide üle ning kaardistati piloteerimiseks esmatähtsad tegevused.

Sisutegevustest jõuti läbi viia küsitlusi ja kvalitatiivseid intervjuusid õpilaste seas, analüüsiti kogutud andmeid. Suheldi lastevanematega ning koguti tagasisidet noorte õppekoormusele ning üldhariduskoolis ja huvikoolis hakkama saamise kohta.

Omavahelistel kohtumistel arutleti selle üle, kuidas võiks toimuda õppekavade võrdlus, individuaalse õppekava loomine ning õppetegevuste planeerimine (nädalakava, päevakava), kuid limiteeritud ajaraamis nende elluviimiseni enamasti ei jõutud.

Tehti kokkuvõtteid, kus fikseeriti edu ja ebaedu. Mitme meeskonna väitel ei lõppenud lõimingu saavutamises vajalikud tegevused antud projektiga, vaid praktilise osaga tegeletakse omal initsiatiivil juba lähikuudel (aprill-mai-juuni) edasi.

3.3.3 Peamised tulemused

Nii piloteerimismeeskondade raportitest kui koosloome töögrupi III kohtumisest nähtus, et kuigi töörühma on kaasatud inimesed FÕst, MFÕst, KOVidest, kelle motivatsioon lõiminguga tegeleda on suur, siis siiani esineb teatavat segadust selles osas, mida lõiming endast täpsemalt kujutab ning kas konkreetne lähenemine on lõiming või midagi hoopis muud (nt. töörühma kohtumisel tekitas palju diskussiooni küsimus, kas jalgpalli eriklass on näide lõimingust või mitte). Mõiste osas selguse toomiseks on vajalikud arusaadavad riigipoolsed juhised kõikidele osapooltele (õpilane, lapsevanem, FÕ, MFÕ ja KOV) selle kohta, mis on lõiming ja selle eesmärk, kuidas lõimida jne. **Definitsioonide ja rollide määramine riigi tasandil** (nt lõimingu koordinaatori roll) on vajalikud juba seetõttu, et **lõimingu elluviijatel oleks piisavalt volitusi ja autoriteeti lõiminguga seotud tegevuste läbiviimisel.**

Nii piloteerimismeeskondade kui koosloome töögrupi hinnangul ei ole individuaalse õppekava koostamine üksikutele erihuvidega õpilastele, kes ise selle vastu huvi tunnevad, enamasti probleem. Kuid selleks, et kõikidel õpilastel oleks oma individuaalne õppekava, tuleks muuta juba kogu haridussüsteemi.

Kuigi õpilase õppekoormuse vähendamine ei ole lõimingu ja individuaalse õppekava loomisel põhieesmärgiks, siis antud kaasust piloteerinud meeskonnad lähtusid paljuski just sellest. Kui alguses asusid mitu meeskonda entusiastlikult uurima õpilaste nädalaplani lootuses ülekoormatud õpilaste (40+ tundi FÕs ja MFÕs) koormust mingilgi moel vähendada, siis peagi selgus, et eriti põhikooli astmes on koormuse vähendamine, suuremate sekkumisteta riiklikusse õppekavasse, praktiliselt võimatu. Kui gümnaasiumi astmes on õpilasel võimalik teatud arv MFÕs läbitud aineid kanda üle FÕ valikaineteks, siis põhikooli riiklikus õppekavas seda võimalust ei ole.

„...õpilaste nädalakoormust põhikoolis tuleb vähendada, et õpilased saaks end kooliväliselt ka arendada, tegeleda hobidega, millest võib saada elukutse ja tegeleda rohkem liikumisega või lausa sportimisega.“ Rae

Teisest küljes, ei näinud pilooti kaasatud nõ ülekoormatud õpilased oma nädalakoormuses probleemi ning üldiselt ei oldud valmis ka millestki FÕs loobuma (nt muusikakooli õpilane soovis edasi käia muusikatundides ning spordikooli õpilane kooli kehalise kasvatus tundides).

„Sellel aastal tundub huvihariduses osalemise koormus suur, sest tingituna õpetajate tööpäevadest, on huviharidus koondunud kolmele nädalapäevale (E kuni 18.00, T kuni 19.00, K kuni 20.00). Ilmselt on laps siis õhtuks üpris väsinud, aga saab hakkama, kuna õppimisele ei kulu tavaliselt väga palju aega. Laps on oma huvihariduse valikud ise teinud ning ei soovi millestki loobuda. Eks perel tuleb kaasa aidata lapse koormuse reguleerimisele ning kriitilistel hetkedel aidata keskenduda kõige olulisematele asjadele ning leida võimalusi, mille arvelt tagasi tõmmata. Tuleb tagada, et (laps) saaks piisavalt magada ning pika päeva lõpuni ei peaks läbi ajama ainult koolitoiduga. Kui koolipäev algab 8.00 ning huviharidusega lõpeb päev kell 19.00 või 20.00, siis sõidamegi vastu, et laps saaks kiiremini koju sööma, õppima ja puhkama.“ 7.klassi õpilase lapsevanem, Elva

Mitme KOVi lastevanemate hinnangul oleks üheks võimaluseks **laste koormuse vähendamisel koduste tööde mahu vähendamine**. Juba on koole (nt Elva Gümnaasium), kus kooli poolt pööratakse suurt tähelepanu õpilastele antavatele kodutööde mahule, noortel palutakse märkida üles kodutööle kulunud aeg ning teatud päevadeks antakse vähem õppida. Siin ei tohiks aga unustada õpilaste individuaalseid eripärasid ning seda, et materjali omandamiseks kuluv aeg võib iga õpilase puhul varieeruda.

Üldiselt tõdeti, et ka **õpilased ise ei tunne suurt huvi individuaalse õppekava vastu**, mis võib olla tingitud mitmetest asjaoludest. Nii võivad suure koormusega õpilased olla rahul oma valikutega ning ei soovigi päevakavasse muudatusi sisse viia. Samuti võib tegu olla õpilaste üldise madala teadlikkusega lõimingu, sh individuaalsest õppekavast ja selle rakendamise võimalustest. Piloteerimise käigus toodi välja ka soovimatus teistest õpilastest eristuda, hetkel on individuaalseid õppekavasid rakendatud hariduslike erivajadustega noorte puhul, mistõttu taolised erilähenedused omavad osapoolte seas teatavat negatiivset alatooni (justkui oleks tegu õpilastega, kes ei saa muudmoodi hakkama). Koosloome töögrupi kohtumisel rõhutati, et individuaalne õppekava peaks muutuma hariduse loomulikuks osaks kõikide õpilaste puhul, aga eriti nende puhul, kes soovivad tegeleda oma huvialadega süvendatult ning kellel on reaalne vajadus selle järele.

Individuaalse õppekava rakendamine on seetõttu lihtsam koolides, kus on juba kasutusel erisuundadega õppekavad (nt MUBA, spordigümnaasiumid, erisuunaga klassid, nt Arte jalgpalli klass jms). Sel juhul on FÕ ja MFÕ lõimimise korraldamine lihtsam juba praktilistel põhjustel - MFÕ ja FÕ ainete andmine toimub samades ruumides, logistikat koolist treeningpaika tervele klassile on lihtsam organiseerida (tellitud bussid jms), korraldatud on täiendavad toidukorrad suuretele rühmale jms.

Tallinn/Harjumaa meeskond analüüsis Arte Gümnaasiumi jalgpalliklassi näidet, kus õpilaste päevakava koostamisel on esikohal treening- ja võistluskavaga arvestamine ning riikliku õppekava omandamisel rakendatakse individuaalset lähenemist tervele klassile - st et ka õpetajad peavad olema oma töös paindlikud ning arvestama treeningute ja võistlusperioodidega. Erisuunal õppivate noorte päev on väga tihe, ent võrreldes õpilastega, kes õpivad nii üldhariduskoolis tavaprogrammi alusel kui süvendatult mingit eriala huvikoolis ning kelle päev lõppeb sageli hilja õhtul, siis jalgpalli klassi õpilaste päev on enamasti kell 17.00 läbi.

„Õppetööd ja treeningut on võimalik ühendada, sest õppeedukus ei ole langenud ja õpilaste mängukvaliteeti on samuti võimalus tõsta. Samamoodi saab jälgida, et õppekava saaks täidetud ja tänu kehalise kasvatuse tundide asendamisele treeningutega saab ka õpilase õppekoormus normaliseeritud. /.../ Momendil on akadeemia poiste hulgas 2/3 õpilased, kes esindavad meie maa koondist ja on võimelised õppima headele ja väga headele tulemustele.“ Tallinn

Koolisisese lõimingu koordinaatori rolli vajaduse osas esines nii piloteerimisraportites kui koosloome töögrupi kohtumisel **vastandlikke arvamusi**. Ühed arvasid, et koolisisese lõimingu koordinaatori roll on kriitilise tähtsusega terve

kooliaasta vältel ning olenevalt kooli suuruselt peaks see ametikoht eeldama, kas täis- või osakoormusega koolitöötajat. Teiste hinnangul, eeldusel, et koolides on kasutusele võetud loogilise ülesehitusega digiregister, mis sisaldab andmeid nii FÕs kui MFÕs läbitu kohta, ei ole lõimingu koordinaatorit, kas üldse vaja või vajadus selle ametikoha järele esineb vaid lõimingu alustamisel ja/või õppeaasta alguses.

Kui koolil on vajadus lõimingu koordinaatori järele, siis üheks võimaluseks on kasutada juba olemasolevaid koolipersonali töötajaid, kellel koormus on hetkel madalam, kes tunnevad huvi lõimingu teema vastu ning kes tahaksid töötada täiskoormusega (nt osalise koormusega töötavad HEV koordinaatorid, huvijuhid jt). Töögrupi kohtumisel arutleti ka võimaluse üle, kus üks lõimingu koordinaator haldab mitut kooli, kuivõrd vajadus individuaalse õppekava järele ei ole massiline. Pigem oleks sellise lähenemise eeliseks koostöö parandamine erinevate koolide vahel ning üksteiselt õppimine. Lõimingu koordinaatori rolli võimaliku täitjana nähti ka õppejuhti. Tõdeti, et õppejuhid on enamasti ülekoormatud, kuid võrreldes lõimingu koordinaatori positsiooniga, on neil rohkem volitusi õppetööd korraldada ning ülesandeid kooli siseselt teistele delegeerida.

Piloteerimisraportites toodi välja, et klassijuhatajate koormus on hetkel niigi suur ja seetõttu võiks lõimingu raames nende roll piirduda õpilaste MFÕs läbitavate ainete kaardistamisega. Teisest küljest toodi töögrupi kohtumisel välja, et kuna klassijuhataja on õpilasele FÕs esmaseks kontaktiks ja suunajaks, siis tulenevalt sellest võiks klassijuhataja tutvustada õpilastele FÕ ja MFÕ lõimimise võimalusi ning selgitada, kuidas toimub individuaalse õppekava koostamine. Vältimaks klassijuhataja ülekoormuse tekkimise riski, peavad protsessi olema kaasatud ka teised osapooled ja abistajad. Töögrupi hinnangul aitaks individuaalse õppekava võimalustest õpetajate ja õpilaste seas teadlikkuse tõstmisele kaasa individuaalset õppekava kasutanud õpilaste kogemuste jagamine - õpilased, kes individuaalset õppekava on ise koostanud ja selle järgi õppinud. Seda võiks teha nt õpilasesinduse kaudu, kuid siin on eelduseks õpilasesinduse enda hea maine õpilaste seas.

Lastevanemad võiksid olla heaks sisendi andjateks oma laste MFÕs tegevuste osas, kuid siin sõltub palju vanemate huvist lapse kohta infot jagada. Põhiline initsiatiiv ja huvi individuaalse õppekava järele peaks aga mitme piloteerimismeeskonna hinnangul tulema just õpilastelt endilt ja nende vanematelt. Siin peab aga sihtrühma informeeritus erinevatest võimalustest olema märksa kõrgem.

Kokkuvõttes toodi välja, et teatud määral õpilasekeskseid lõimingu lahendusi kasutavad juba mitmed KOVi (nt Rae vallas ei pea muusikakooli õpilased läbima muusikateooria tunde, kuna seda omandatakse üldhariduskoolis, hea lõimingu näide on ka Pärnu Mai Kool jne). Lisaks jõuti piloteerimise tulemusel ühes KOVis reaalse positiivse muudatuseni - muusikakooli tunniplaani koostamisel hakati arvestama õpilaste FÕ tunniplaani, muutes õpilaste päevaplaani märksa loogilisemaks (vähem nõ auke keset päeva).

3.4 III kaasus: FÕ ja MFÕ koostöö parandamine

Kaasuse piloteerimise eesmärgiks oli luua MFÕ ja FÕ õpetajatele ja juhendajatele ühine õpi- ja suhtlusruum, soodustada võrgustiku kohtumisi, osapoolte omavahelist koostööd ning vähendada võimalikke eelarvamusi üksteise suhtes.

Piloteerimismeeskondadele oli võimalus kasutada järgmisi lähenemisi 1) koostöö soodustamine KOVi eestvedamisel või 2) koostöö soodustamine MFÕ ja FÕ eestvedamisel. Esimesel juhul oli lähenemine, kus FÕ ja MFÕ koostöö saavutamine toimub KOVi initsiatiivil ning laialatuslikumalt. Teise variandi puhul sooviti vaadelda olukorda, kus FÕ ja MFÕ suhete loomine ja parandamine toimub konkreetse FÕ ja MFÕ näitel ning kaasatud KOVil on pigem toetav funktsioon. Piloteerijate ülesandeks

oli mõelda läbi, kuidas toimub FÕ ja MFÕ osapoolte kokku toomine, mõtestada lahti KOVi koordinaatori roll ja leida võimalusi, kuidas soodustada KOVide vahelist heade praktikate jagamist.

Enamasti lähtusid meeskonnad KOV eestvedamisel toimuvast lähenemisest ning püüdsid KOVi tasandil kaasata võimalikult palju osapooli FÕst ja MFÕst. Piloteerimise perioodi jooksul laekusidki piloteerimist puudutavad raportid vaid selle variandi kohta, kuid vahetult enne koosloome töögrupi kolmandat kohtumist, viidi Viimsis KOVi, FÕ ja MFÕ koostöös läbi suurüritus 1300 õpilase osalusega, mis lähtus teisest variandist. Viimase kohta meeskonna poolt dokumenteeritud tulemused küll puuduvad, kuid meeskond jagas oma muljeid koosloome töögrupi kohtumisel.

3.4.1 Kaasust piloteerinud meeskonnad

FÕ ja MFÕ koostöö parandamisele suunatud kaasuse piloteerimises osalesid järgmised meeskonnad:

- Viimsi vald – Viimsi Kool, Haabneeme Kool, Püünsi Kool, Randvere Kool, Viimsi Muusikakool, Viimsi Kunstikool, Viimsi Teaduskool, Viimsi vallavalitsuse haridusosakonna juht ja huvihariduse vanemspetsialist.
- Viljandi linn ja vald – Viljandi linn, Viljandi vald KOV ametnikud, Viljandi Huvikool, Viljandi Kunstikool, Heimtali kool, Viljandi Spordikool, Viljandi üldhariduskoolide direktorid, üldhariduskoolide klassijuhatajad, õpilased.
- Tallinn – Tallinna Haridusameti HUVA töörühm (oktoober 2021 - detsember 2022), kuhu kuulusid Tallinna Haridusamet, Ehte Humanitaargümnaasium, Tallinna Rahumäe Põhikool, Kadrioru Saksa Gümnaasium, Tallinna huvikeskus „Kullo“, Tallinna Nõmme muusikakool ja õpilased Ehte Humanitaargümnaasiumist, Nõmme Gümnaasiumist, Tallinna 21. Koolist, Tallinna Vene Lütseumist ja Läänemere Gümnaasiumist.

Tallinna meeskonna puhul toimusid tegevused osapoolte enda initsiatiivil juba varasemal perioodil, kuid kuna teemad suuresti kattusid ning HUVA töörühma kuulunud osapooled kuulusid koosloome töögruppi, siis arvestati piloteerimistulemuste analüüsimisel ka selle meeskonna varem tehtud tööga.

3.4.2 Piloteerimise käigus läbiviidud tegevused

Piloteerimismeeskondade poolt läbiviidud tegevustest peegeldub selgelt KOVide erisugune kogemus lõimingu temaatikaga kokku puutumisel, mis omakorda avaldab mõju sidusrühmade valmisolekule selle teemaga oma KOVis tegeleda. Kuigi koosloome töögruppi kuuluvad liikmed on antud projekti raames lõiminguga juba pikemat aega kokku puutunud, siis teiste sidusrühmade kaasamisel piloteerimisse tuli alustada lõimingu definitsiooni selgitamisel päris algusest. Koosloome töögrupiga hiljem liitunud KOVide meeskonna liikmetel tuli kõigepealt endal aru saada, mida lõiming endast kujutab, seejärel tuli uut teadmist teiste osapooltega jagada.

Enamasti olidki piloteerimismeeskondade esmastel kohtumistel arutlusteemadeks pilootprojekti sisu ja lõimingu definitsioon, veendumaks, et kõik on lõimingust ühtmoodi aru saanud. Toimusid mitmed kohtumised FÕ ja MFÕ osapoolte osalusel, kus muuhulgas arutati üldisemalt lõimingu teemade ja üldhariduskoolide õppekavade üle ning kaardistati lõimingu võimalused oma KOVis.

Püüti kaardistada erinevate sidusrühmade hoiakuid ning valmisolekut lõiminguks, selleks viidi läbi kvalitatiivseid vestlusi üldhariduskoolide klassijuhatajatega, küsitleti ankeetküsitluse abil õpilasi ja üldhariduskoolide direktoreid.

Piloteerimise käigus jõuti ka sisuliste tegevusteni, nt Viimsis korraldati ühiseid kohtumisi üldhariduskoolide aineõpetajate (muusika, loodus, kunst) ning valla munitsipaalhuvikoolide õpetajate ja juhtide vahel, kelle koostöö tulemusel korraldati

ühine kontsert. Viimsis toimus ka Viimsi Teaduskooli ja üldhariduskoolide juhtkondade vaheline kohtumine, kus selgus, et üldhariduskoolid on valmis koostööks, kuid juhul kui on olemas väljatöötatud lõimumist arvestavad õppeprogrammid, millest õppetöös juhinduda.

Erinevate koosloome töögrupi kohtumiste käigus on positiivse lõimingu näitena korduvalt esile toodud Pärnut, kes on FÕ ja MFÕ lõimingu juba pikemat aega oma KOVi prioriteediks seadnud ja sellega koosloome töögrupi liikmete hinnangul suurepäraselt hakkama saanud. Pernoova Hariduskeskuse poolt korraldatud muusika- ja kunstõpetajate seminar, mis toimus Viimsis on siinkohal hea näide sellest, kuidas võiks toimuda heade lõimimispraktikate jagamine erinevate Eesti KOVide vahel.

„02.03.2023 toimus muusika- ja kunstõpetajate seminar Viimsi Artiumis. Osalesid kõikide valla üldhariduskoolide aineõpetajate esindajad ja huvikoolide õpetajad, kokku ca 40 inimest. Seminari viisid läbi Pernoova Hariduskeskuse juht ja õppejuht, kes rääkisid oma kogemustest (raskused, õpetajate uskumused jne).“ Viimsi

Positiivse näitena toodi välja ka KOVi-üleste meililistide loomine erinevate FÕ aineõpetajate ja MFÕ ringijuhendajate ning õpetajate vahelise suhtlemise soodustamiseks.

Kuigi piloteerimisperiod oli väga lühike ning piloteerimises osalemine kõikidele sidusrühmadele täiendavaks tööülesandeks, plaanivad mitmed meeskonnad ka jätkutegevusi lähikuudeks. Näidetena toodi aastapõhise tegevuskava koostamine (nt huvikooli ja üldhariduskoolide õpetajate vastastikused töövarjupäevad), üldhariduskoolide õpetajatele MFÕ ja FÕ lõimingu idee ja võimaluste tutvustamine, lõimingu teema käsitus erinevates koosseisudes ja eri tasanditel (nt. maakonna hariduskonverents) ning võrgustiku kohtumised FÕ, MFÕ ja KOV esindajate vahel.

3.4.3 Peamised tulemused

Eduka FÕ ja MFÕ lõimingu eelduseks on sidusrühmade ühtne arusaam lõimingust ning lõimingu teema prioriteediks seadmine kohaliku omavalitsuse tasandil. Olenevalt KOVi suurusest ning kogemustest, on hetkel teadmised lõimingust KOVide lõikes väga erinevad.

Kuigi piloteerimises osalemine toimus kõikide jaoks vabatahtlikkuse alusel, siis mitmed piloteerimismeeskonnad tõdesid, et võrreldes MFÕga on üldhariduskoolide ja KOVide huvi lõimingu teemadega tegeleda mõneti tagasihoidlikum. Ilmselt mängib siin rolli KOVi üldine kogemus ja aktiivsus FÕ ja MFÕ lõimimisel ning üldine teadlikkus lõimimisteemadest. Piloteerijate hinnangul ei osata huviharidust ja -tegevust veel piisavalt väärtustada ning mõista selle kasutegureid, nagu õpilase haridustee rikastamine, enesekindlaks nooreks kasvamine, noore huvide ja annete avastamine, tulevase erialavaliku lihtsustamine jpm.

Mõistete ühtlustamiseks erinevate osapoolte vahel (FÕ, MFÕ, KOV, õpilased, lastevanemad) on vajalikud riigipoolsed selgitused ja juhised, mida lõiming endast kujutab ning kuidas lõimingut praktilises igapäevaelus rakendada. Kuigi juhised on ülimalt olulised, siis veelgi olulisem on luua süsteem, mis töötaks edasi juhul kui võtmetähtsusega ametikohtadel inimesed vahetuvad.

Kohaliku omavalitsuse tasandil aitab lõimingu teemat aktuaalsena hoida selle lisamine KOVi arengukavasse ja strateegiatesse (*Viimsi - Viimsi valla haridus- ja noortevaldkonna arengukavas on perioodiks 2021-2023 üldhariduse, huvihariduse ja noorsootöö lõimumine strateegilise eesmärgina sätestatud; Tallinn – individuaalse*

õpitee, VÕTA/FOMO/HUVAGA⁶ seotud eesmärgid on seotud Tallinna Haridusstrateegias 2020-2030 ja Tallinna 2035 Arengustrateegias). Kui KOV tasandil on lõimingu prioriteetne ja lõimingu seotud eesmärgid on arengukavades ja strateegiates kirjas, siis oluline on juba alguses läbi mõelda ka rahastusmudel, mis peaks olema ajas muudetav ja korrigeeritav.

„Lõimingu algab sellest, kui FÕ+MFÕ juhid ja FÕ+MFÕ õpetajad asjast aru saavad, selle prioriteediks võtavad ja tegutsema hakkavad. Praegu ei ole sellist asja.” Viljandi

Edasi tuleks soodustada osapoolte vahelist suhtlust ja kohtumisi. Avatud suhtluse toetamiseks on vajalik regulaarsete KOV tasandil kohtumiste korraldamine, osapoolte ühiste eesmärkide seadmine ning soov korraldada ühiseid üritusi (nt eesmärgiga pakkuda õpilastele elamust vms) ja tegevuskavasid.

„Konkreetsed lõimimise „projektid“ ja õppijate reaalsed vajadused on käivitajateks. Avatud suhtluse eelduseks on usaldus üksteise töö vastu, suurem teadlikkus vajadustest ja võimalustest.“ Tallinn

Regulaarse suhtluse ja koostöö käivitamisel ning hoidmisel on ülioluline roll KOV koordinaatoril, kelle üheks peamiseks ülesandeks on muuta FÕ ja MFÕ lõimimine oma KOVis prioriteediks ja tuua osapooled kokku. Lisaks võiks piloteerijate hinnangul KOV koordinaatori rolliks olla KOV hallatavate asutuste õigusaktide täiendamine - põhimäärused, arengukavad, eelarve strateegia, huvihariduse ja noorootöö teenuse pakujate kaardistamine, tegevusplaanide koostamine ja nende ellu viimise eestvedamine ning tulemuste analüüsimine.

Juhul kui KOVis eraldi lõimingu koordinaatorit ei ole, siis osapoolte kokkukutsumise peaks vähemalt alguses algatama KOV, nt KOVi haridusosakonna ametnik. Hiljem saab ülesandeid delegeerida erinevate poolte vahel, aga selleks, et protsessi käima lükata, peab esimese sammu tegija omama volitusi ja autoriteeti. Arutati ka lõimingu koordinaatori rolli sobivust üldhariduskooli õppealajuhataja, õppejuhi, HEV koordinaatori ja noortekeskuste juhtide puhul, kuid jõuti järelduseni, et ka nende puhul on vajalik KOVi tugev tugi ning rolli mängivad ka konkreetse inimese isikuomadused (eestvedaja omadustega või mitte).

Kuivõrd teadlikkus ja arusaamine lõimingu kohalike omavalitsuste lõikes varieerub väga suurel määral, siis ühise platvormi loomine, kuhu on koondatud kogu lõimingu seotud jooksev info (suhtlusvõrgustik, koostöövõimalused, pakkumised jms), on piloteerijate hinnangul lõimingu teemade selgitamisel ning temaatika päevakajalisena hoidmisel väga oluline. Koosloome töögrupis mainiti Harno veebilehelt leitavat lõimingu puudutatavat infot, kuid suurem osa ei olnud sellest midagi kuulnud ning puudus ka kindlus selles, kas seda üldse uuendatakse.

Oluline on ka KOVide omavaheline suhtlus ja praktikate jagamine. Piloteerijad suutsid välja tuua mitmeid häid näiteid juba edukalt toimivatest lõimingu süsteemidest (nt Pärnu Pernova, Antsla). Koosloome töögrupi kohtumisel kommenteeris Pärnu esindaja, et lõimingu puhul alustati HEV lastega ning alguses oli palju hirme kõikidel asjaosalistel, kuid need ületati kiiresti ning peagi sai projektist edulugu, mis meelitas ligi uusi õpetajaid, kes soovisid samuti millestki suuremast osa saada.

Piloteerimisraportitest ning piloteerijate kommentaaridest koosloome töögrupi kohtumisel jäi kõlama mõte, et FÕ ja MFÕ koostöö parendamiseks on vaja välja astuda mugavustsoonist ning mõelda, kuidas lõimingu valguses peaks üldse õpetamine FÕs ja MFÕs toimuma. Selleks on vajalik üldhariduskoolide õppekavade kaasajastamine selliselt, et väljaspool FÕ klassiruumi õpitud oleks võimalik arvestada

⁶ Tallinna Haridusameti selgitus lühenditest: HUVA – Huvihariduse arvestamine. Seni kaustatud VÕTA hõlmab varasemate õpingute ja töökogemuse arvestamist, mis ei ole meie ülesande kontekstis adekvaatne. Soovime arvestada mh jooksvaid õpinguid. Töökogemuse arvestamise fookus esialgu puudub. FOMO lühend ehk formaalse ja mitteformaalse õpingute arvestamine õppekavas.

õpilase kogu õpiteekonnal. Samuti on võimalik tuua värskust ja põnevust FÕ ainetundidesse MFÕ õpetajate abiga, kes võiksid FÕ õpetajatega koostöös tunde tandemina anda. Hetkel on isegi väga hea löimingu praktikaga KOVi ühisürituste puhul tajuda FÕ õpetajate poolset soovi distantseeruda ja lasta MFÕ õpetajatel ise toimetada. Vaja oleks muuta mõttelaadi ning teadvustada, et ideaalis toimub õpilase õpetamine FÕ ja MFÕ ühistöö tulemusel ning mõlemal poolel on üksteiselt midagi õppida.

„Meeldiks, kui huvikooli õpetajad käiksid FÕ tunde nõ elavdamas/ rikastamas, tegemas nõ "sutsakaid" ja "õpiampse". Viljandi

Juhul kui õpilaste rutiinsemate koolitundide rikastamine toimuks FÕ ja MFÕ õpetajate tandemõppena, siis koheselt kerkib üles tundide õiglase rahastamise küsimus, mille nt Pärnu linn on oma KOVi siseselt juba edukalt lahendanud, eraldades FÕ ja MFÕ õpetajate koostööprojektideks täiendavaid rahalisi ressursse. Nimelt oleneb MFÕ õpetajate töö tasustamine FÕs ainete andmisel selle regulaarsusest - kui FÕs õppeainete andmine toimub MFÕ õpetaja poolt korrapäraselt, siis on nende tundide tasu arvestatud MFÕ õpetaja kuupalga sisse, juhul kui ebaregulaarselt, siis makstakse MFÕ õpetajale tehtud täiendavate tundides eest lisatasu.

Näiteid FÕ ja MFÕ koostöövõimalustest on teisigi. Piloteerimise käigus toodi hea näitena ühe üldhariduskooli kunstiõpetaja ettepanek minna koos õpilastega kunstikooli õpetaja juurde uusi kunstitehnikaid omandama. Kuigi FÕ kunstiõpetajad on saanud samuti erialase koolituse, siis huvikooli kunstikooli õpetajad on sageli oma ala tippspetsialistid, kellelt võib saada sügavamaid erialateadmisi mõnes konkreetses kunstivaldkonnas (nt keraamika).

Paljudes koolides viiakse läbi projektipäevi ja projektinädalaid, mis on enamasti korraldatud üldhariduskoolide poolt, kuid piloteerijate hinnangul võiks just siin kaasata rohkem MFÕ õpetajaid ja juhendajaid ning paljudes kohtades, seda praktikat juba ka kasutatakse, kuid ehk ei teadvustata veel nii hästi, et ka sel juhul on tegu FÕ ja MFÕ löiminguga.

Tehti ettepanek vaadata üle põhikooli õpilaste FÕ ja MFÕ loovtööde esitamise korraldamine ja juhul kui õpilane osaleb nii MFÕ kui FÕ puhul samades ainetes ja loovtöö maht eeldab enam-vähem sama kapatsiteeti, siis teha seda FÕ ja MFÕ koostöös ning lasta õpilasel esitada üks loovtöö, vähendades õpilase üldist koormust niigi pingelisel perioodil põhikooli lõpus.

FÕ ja MFÕ omavahelise löimimise puhul oleks suur abi digiregistrist, kus oleks näha õpilaste poolt läbitavad MFÕ ained – nii saaks näiteks matemaatikaõpetaja ülevaate klassis olevate õpilaste huvidest ja taustast ning juhul kui selgub, et pooled õpilased käivad robotika ringides, siis on tal võimalik oma tundi ka vastavalt kujundada ja tekitada õpilastes rohkem huvi ka oma aine vastu.

Kuigi löiming annab hea võimaluse avastada talente ja arendada nende loomupäraseid tugevusi, siis piloteerimise käigus rõhutati ka seda, et löiming peaks olema kõigile kättesaadav ja kaasama kõiki õpilasi, mitte ainult suuremate piirkondade või erihuvidega noori. Suurte distantsidega seotud probleeme on keeruline lahendada, kuid mitte võimatu – nt on võimalik KOVi rahastuse abil luua huviringid otse üldhariduskooli, huviringi teenused sisse osta või kutsuda MFÕ õpetajad paar korda nädalas väiksemasse kohta tunde andma (mobiilne huviring) (nt Kolga-Jaani Kool – koolis õpib 64 õpilast ja tegutseb 9 huviringi).

Markeerimaks nii FÕ kui MFÕ olulisust peaksid FÕs ja MFÕs omandatud tulemused kajastuma õpilase tunnistusel, mis võiks olla õpilasele abiks esimese töökoha leidmisel.

4 Poliitikasoovituste ellurakendamiseks loodud täiendatud juhised

Antud peatükis on esitatud koosloome töögrupi kohtumiste tulemusel sõnastatud juhiseid poliitikasoovituste ellu rakendamiseks koos selgitustega juhiste vajalikkuse osas.

Esimese koosloome töögrupi kohtumise tulemusel töötati välja esmased juhised, mida valideeriti ja täiendati teise koosloome töögrupi kohtumise käigus. Piloteerimise järgselt ja kolmanda koosloome töögrupi kohtumise põhjal toimus juhiste lõplik täiendamine.

Juhised on esitatud poliitikasoovituste ja nende adressaatide (riik, KOV, FÕ ja MFÕ) lõikes. Juhiste rakendamisel võib võtmeroll erineda poliitikasoovituse adressaadist või eeldada kõigi osapoolte vahelist koostööd.

4.1 Juhised riigile suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks

Kuigi üle-eestiliselt on juba näiteid mitmetest mitteformaal- ja formaalõppe lõimimise edulugudest, siis süsteemseks protsessi toimimiseks on vaja riigi ehk Haridus- ja Teadusministeeriumi poolset tugevat tuge kõikidele huvigruppidele samadel alustel. Riigi pädevuses on poliitikamuudatusega seotud seadusloome, rahastamine, tugisüsteemide ning tehniliste võimaluste loomine. Riigile tehtud poliitikasoovituste läbiarutamisel jõudsid koosloome töögrupi liikmed mitmete oluliste tegevusteni, mille elluviimine on vaid riigi pädevuses, kuid mis on mitteformaalõppe ja formaalõppe lõimimise seiskohast kriitilise tähtsusega.

Järgnevalt on esitatud kokkuvõtlik tabel riigile suunatud poliitikasoovituse elluviimiseks vajalike juhistega.

Poliitikasoovitus	Juhised riigile suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks
1. Välja töötada MFÕ ja FÕ lõimingu põhimõtted, juhendmaterjalid ja toetusmeetmed.	<ul style="list-style-type: none"> 1.1. Luua lõimingu kvaliteedimudel 1.2. Määrata MFÕ õpiväljundite kirjeldamise viis 1.3. Luua toetusmeetmed/toetada kohalikul tasandil koostöörühmade moodustamist 1.4. Luua hariduse digiregister
2. Valmistada ette seadusemuudatus vabaainete arvestamiseks kohustusliku õppekava osana.	<ul style="list-style-type: none"> 2.1. Defineerida vabaaine mõiste riiklikul tasandil 2.2. Luua kvaliteedimudel MFÕ ainetele, mis annab huvigruppidele kindluse MFÕ kvaliteedi osas 2.3. Tuua põhikooli riiklikusse õppekavasse nõ vaba ruumi MFÕ jaoks 2.4. Vabaainetele luua GRÕKist ja PRÕKist erinevad hindamiskriteeriumid
3. Toetada huvihariduse kutsesüsteemi arendamist, jätkata noorsootöö kutsesüsteemi populariseerimist.	<ul style="list-style-type: none"> 3.1. Jätkata olemasolevate huvihariduse kutsete (nt treener, tantsuspetsialist jt) kutsesüsteemi populariseerimist 3.2. Luua huvihariduse õpetaja kutsesüsteem, leppida kokku kvalifikatsiooninõuetes 3.3. Tagada riiklik palgatoetus noorte valdkonna töötajatele

Poliitikasoovitus	Juhised riigile suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks
4. Luua FÕle ja MFÕle ühine hariduse digiregister: ülevaade õpiteekonnast FÕs ja MFÕs (portfoolio/hariduspass); MFÕ pakkujate kvalifikatsioonidest, MFÕ sisust, õpiväljunditest (haridus- ja noortevaldkonna register).	<p>4.1. Luua hariduse digiregister, mis oleks avatud kõikidele huvigruppidele - nii riigile, FÕle, MFÕle, lapsevanemale kui õpilasele</p> <p>4.2. Tagada, et hariduse digiregister annaks ülevaate MFÕ teenusepakkujate (huvihariduse õpetajad, treenerid, noorsootöötajad jt) kvalifikatsioonidest</p> <p>4.3. Kategoriseerida huvihariduse teenused vastavalt tasemetele ja/või tasanditele</p>
5. Arendada noorsootöötajate/huvihariduse õpetajate digikompetentse nii esma- kui täiendkoolituses.	<p>5.1. Pakkuda koolitusprogramme digipädevuste arendamiseks</p> <p>5.2. Tagada IT tugi digilahenduste kasutamiseks FÕ ja MFÕ õppetöös</p>
6. Korraldada koolidele koolitusi ja koostada juhendmaterjale, mis selgitavad, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks kasutada enesehindamist.	<p>Töögrupp tegi antud poliitikasoovituse puhul täiendustepaneku, rõhutamaks FÕ ja MFÕ organisatsioonide ühise koolitusvajaduse aspekti. Seega võiks antud poliitikasoovitus kõlada järgmiselt: Korraldada üldhariduskoolidele ja MFÕ organisatsioonidele ühiseid koolitusi ja koostada juhendmaterjale, mis selgitavad, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks kasutada enesehindamist.</p> <p>6.1. Korraldada ühiseid koolitusi ja juhendmaterjale MFÕle ja FÕle</p>
7. Koolitada lõimingu koordinaatoreid, toetada võrgustumist: infopäevad ja kvisioonid, MFÕ ja FÕ eduka koostöö näidete kogumine jne.	<p>7.1. Defineerida lõimingu koordinaatori roll ja ülesanded</p> <p>7.2. Koolitada FÕ ja MFÕ kogemusega lõimingu koordinaatoreid</p> <p>7.3. Luua erinevate osapoolte vahel usaldus ja tõsta huvirühmade teadlikkust</p>
8. Seirata ning hinnata FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuse edenemist ja edukust.	<p>8.1. Toetada MFÕ ja FÕ õppe- ja/või ainekavade võrdlemise protsessi</p> <p>8.2. Hinnata kui paljudel õpilastel õpikoormus vähenes ja kui paljud said MFÕ õpiväljundid FÕs arvestatud</p> <p>8.3. Hinnata koostöös kaasajastatud ainekavade arvu</p>

Tabel 1: Kokkuvõtte riigile suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks vajalikest tegevustest

4.1.1 Soovitus nr 1

1. Välja töötada mitteformaalõppe ja formaalõppe lõimingu põhimõtted, juhendmaterjalid ja toetusmeetmed, mis võimaldavad ja toetavad kõigi kolme poliitikavaliku rakendamist ja võimestavad koostööd eri osapoolte vahel.

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp nelja tegevuseni, mis on olulised selle poliitikasoovituse realiseerimiseks. Siin on oluline koostöö erinevate huvigruppide vahel, eelkõige riigi ja kohaliku omavalitsuse vahel. Kohaliku omavalitsuse tasandil peaksid omavahel koostöö tegema KOV, üldhariduskoolid, MFÕ pakkujad, õpilased ja nende vanemad.

1.1 Luua lõimingu kvaliteedimudel

FÕ ja MFÕ lõimingu samadel tingimustel elluviimiseks üle Eesti on vajalik luua ühtne lõimingu kvaliteedimudel, mille toimimise printsiibid oleks õigusaktis sätestatud. Ühest küljest on lõimingu kui protsessi kvaliteedi tagamise seisukohast kriitilise tähtsusega lõimingu ja selle erinevate etappide, sh lõimingu sidusrühmade rollide selge paika panemine ja kirjeldamine, teisest küljest tuleb õiguslikult sätestada selged nõuded ja kvaliteedikriteeriumid teenusepakkujatele. Kui FÕ õpetajatele on kvalifikatsiooninõuded juba seatud, siis huvikoolide ja noorsootöötajate puhul vastavad nõuded puuduvad.

Koosloome töögrupi liikmed tõid välja, et hetkel on MFÕ ainete arvestamine üldhariduskoolides kaootiline ja puuduvad ühtsed alused. Üldhariduskoolides, kus toimub MFÕ arvestamine, toimub see enamasti nõ kõhutunde põhjal, kuid on koole, kus süsteemset MFÕ arvestamist ei toimugi. Ühtne kvaliteedimudel tagab samad MFÕ arvestamise põhimõtted ka sel juhul kui õpilane peaks Eesti-siseselt elukohta vahetama.

Kuna hetkel on üldhariduskoolil võimalus, aga mitte kohustus lapsevanema poolt MFÕ arvestamiseks esitatud avaldus läbi vaadata, siis lõimimise põhimõtete õigusaktis välja toomine tagab selle, et kool peab avalduse läbi vaatama ja üldhariduskooli poolt tehtud otsusel on seaduslik alus. See omakorda vähendab ebamäärasust, mis käib MFÕ arvestamisega sageli kaasas. Lisaks tuleks MFÕ arvestamisel pidada silmas KOVi eripärasid (KOV-i suurus, materiaalsed võimalused, MFÕ teenusepakkujate ja FÕ vahelised vahemaad – võimalik koostöö naaber KOVidega).

Seniste parimate praktikate jagamine FÕ ja MFÕ pakkujate vahel ei tekita selget arusaama lõimingu sisust, eesmärgist ja eeldatavast mõjust õpilastele. Praktika kasutusele võtmisel ollakse pigem umbusklik ning ebakindel, et mis osas see on nõ lubatud. Seega annaksid riigipoolsed selgitused ja praktikate koordineeritud jagamine neile olulise usaldusvääruse, mille tulemusel julgeks FÕ pakkujad neid ka laiemalt kasutusele võtta.

Lõimingu kvaliteedi mudeli välja töötamise käigus tuleks kirjeldada MFÕ valdkondade kvaliteedi tagamise põhimõtted ja hindamiskriteeriumid, mis on osapoolte vahelise usalduse tekitamise seisukohast olulise tähtsusega. Koosloome töögrupi teisel kohtumisel toodi välja, et hetkel huvihariduse katusorganisatsioonid juba tegelevad MFÕ kvaliteedimudeli kirjeldamisega, eesmärgiga välja selgitada, mida huvihariduses saab kvaliteetseks teenuseks pidada ja kuidas see ühildub FÕga.

Oluline on paika panna, milline peaks olema huvihariduse õpetaja, noorsootöötaja ja MFÕ pakkuja kvalifikatsioon ning milline on tõeliselt õpilaskeskne õpikeskkond. Selline standardne lähenemine on vajalik MFÕ samadel alustel arvestamise tagamiseks erinevates üldhariduskoolides üle Eesti.

Laiemalt vaadates võiks lõiming olla kahe-suunaline ehk tuleks mõelda mitte ainult sellele, kuidas MFÕs läbitud aineid arvestada FÕs, vaid kuidas FÕs omandatud MFÕs rakendada.

1.2 Määrata MFÕ õpiväljundite kirjeldamise viis

Lisaks lõimingu protsesside ja lõimingu sidusrühmade ülesannete selgele kirjeldamisele ning teenusepakkujatele seatud kvalifikatsiooni nõuetele, on vaja ühtsetel alustel ja selgelt kirjeldada ka MFÕ õpiväljundid, mis peaks olema pädevuste põhised ja mõõdetavate teguritega. Selgelt kirjeldatud õpiväljundid aitavad otsustada, kuidas lõimimisprotsessi saab üles ehitada ning annavad panuse lõimingu kui protsessi läbiviimise üldise kvaliteedi parandamisse. Kuna õpiväljundite kirjeldamisel ei ole alati võimalik lähtuda täpselt samadest kriteeriumitest, siis kindlasti tuleb arvestada valdkondade eripäradega (nt kunst, sport jne).

Õpiväljundite kirjeldamise viisi saab määrata riik, nt millisel kujul peavad MFÕ õpiväljundid olema kirjeldatud EHISes registreeritud huvikoolide huvialade õppekavades. Kuna õpiväljundid peaks olema kõrvutatavad üldhariduskoolide õpiväljunditega (poliitikasoovitus nr 15), siis riigipoolsed juhised tagaks MFÕ ja FÕ õpiväljundite kõrvutamisel ühtse arusaama. Õpiväljundite üheselt kirjeldamise eelduseks on ühtne ja selge visioon, kuhu suunas tahetakse liikuda, kuidas VÕTA või sellega analoogset süsteemi rakendatakse või kuidas MFÕd formaalõppes arvestada.

Koosloome töögrupp kiitis VÕTA kontseptsiooni, mis arvestab inimese varasemaid õpinguid ja töökogemust ning mille puhul õppeasutused peavad olema valmis tunnustama väljaspool formaalharidust omandatud teadmisi ja oskusi võrdväärsena formaalhariduses omandatud õpitulemustega, ent samas peavad õppeasutused olema valmis igale õpilasele individuaalselt lähenema.⁷ VÕTA sarnase lähenemise kasutamine (struktuurne protsess, vormide olemasolu jms) võiks töörühma liikmete hinnangul vähendada ka koolide koormust lõimingu korraldamisel.

Riigi poolt on vajaliku selged juhised selle osas, kuidas MFÕs läbitud aineid FÕs arvestada, kuidas toimub FÕs ja MFÕs omandatud ainete õpiväljundite hindamine ja võrdlemine. Lõimimisprotsessi hilisemas etapis võib tekkida vajadus luua KOVi tasandil komisjon õpiväljundite hindamiseks (vorm, aeg ja sisu sõltub KOVist). Komisjonide loomisele tuleks samuti rakendada süsteemset lähenemist, et paika panna, kes on liikmed, mis hetkel tuleb teha koostööd MFÕ teenusepakkujatega ja milline oleks koostöö õpiväljundite kaardistamisel. Selle raamistiku saaks ette anda riik, komisjonide loomine jääks juba KOVi vastutusalasse, et KOVi haldusalas olevad üldhariduskoolid ja MFÕ asutused saaksid liikuda ühiste hariduslike eesmärkide poole. Komisjoni koosseisu määramisel, tuleks arvestada KOVi suuruse ja eripäradega, nt väiksemate KOVide puhul võivad üldhariduskoolide ja MFÕ teenusepakkujate puhul õpetajateks olla samad inimesed.

Koosloome töögrupi hinnangul on muudatuste mitte sisseviimise riskiks õpilaste jätkuv ülekoormatus ja väsimus, millega võib kaasneda motivatsiooni langus, mis omakorda võib mõjutada vaimset tervist üldiselt. Julgustamaks õpilase isiklikku arengut on oluline, et õpilased tunneksid, et nende pingutusi MFÕs on märgatud ja tunnustatud.

1.3 Luua toetusmeetmed/toetada kohalikul tasandil koostöörühmade moodustamist

Eduka lõimingu toimumiseks on vajalik FÕ ja MFÕ vaheline diskussioon ja osapoolte kokku toomine. Osapoolte vahelise koostöö võimendamiseks tuleks luua koostöörühmad, kuhu oleks kaasatud nii FÕ kui MFÕ esindajad ning mille korraldamist aitaks vähemalt algusfaasis eest vedada riik (nt juhiste loomine, kuidas koostöörühmi luua, keda tuleks koostöörühmadesse kaasata, mis on kohtumiste eesmärgid jms). Pikemas perspektiivis võiks koostöörühmade kokkukutsumine ja organiseerimine kuuluda KOVi vastutusalasse, eelkõige võiks see olla KOVi lõimingu

⁷ VÕTA <https://www.hm.ee/kutse-ja-taiskasvanuharidus/taiskasvanuharidus/vota>

koordinaatori, või kui antud ametikoha rahastamine ei ole KOVile jõukohane, KOVi haridus- või kultuuriosakonna ametnike tööülesanne. Koostöörühmade üheks eesmärgiks oleks võrrelda õpiväljundeid ja püüda leida ühisosa FÕ ja MFÕ ainete vahel. Koosloome töögrupp on toonud toimivaid näiteid sellest, kuidas huvikoolid teevad koostööd üldhariduskoolidega ja kus eraldi loodud koostöörühmad analüüsivad riiklikke ja huvikoolide õppekavu.

See tegevus läheb osaliselt kokku poliitikasoovitusega nr 12, mis on suunatud KOVile, kuid on siiski oluline ka poliitikasoovituse nr 1 elluviimiseks, eriti mis puudutab MFÕ ja FÕ vahelise koostöö parendamist.

1.4 Luua hariduse digiregister

Töögrupi hinnangul esineb suur vajadus digitaalse andmebaasi järele, kuhu jääks jälg õpilase tervest õpiteekonnast. Digitaalne andmebaas võimaldaks erinevatel huvigruppidel (riik, KOV, FÕ, õpilane ise, lapsevanem) näha, millise FÕ välise tegevusega õpilane tegeleb. Töögrupp tõi välja, et andmebaaside loomine ja ülalpidamine vajab pidevat ressursi ning kui andmebaasi ei ole piisavalt arendatud, siis kasu asemel võib see tekitada pigem lisakoormust ning ressursi raiskamist. Andmebaasi loomise eelduseks on finantsvõimekus selle arendamisel ning hilisemal ülalpidamisel ja uuendamisel. Digiregistriga seotud teemasid käsitleb täpsemalt poliitikasoovitus nr 4.

4.1.2 Soovitus nr 2

2. Valmistada ette seadusemuudatus, mis võimaldab vabaainet arvestada kohustusliku õppekava osana.

Antud poliitikasoovituse arutluse käigus jõudis koosloome töögrupp sisuliselt viie tegevuseni, mis on antud soovitusel elluviimisel olulised.

2.1 Defineerida vabaaine mõiste riiklikul tasandil

Kõigepealt tuleks defineerida vabaaine mõiste riiklikul tasandil, et kõik sidusrühmad mõistaksid seda samamoodi ning kõikidel osapooltel oleks ühtne raamistik edasisteks tegevusteks.

2.2 Luua kvaliteedimudel MFÕ ainetele, mis annab huvigruppidele kindluse MFÕ kvaliteedi osas

Olulise tegevusena antud poliitikasoovituse elluviimisel, toodi välja kvaliteedimudeli loomine MFÕle, mis selgitaks, millised on mitteformaalsele õppele esitatavad nõuded, kuidas hinnatakse õpitulemuste saavutamist (st õpitulemuste hindamiseks kasutatavad meetodid peaksid olema kirjeldatud õppekavades), lisaks millistel alustel toimub mitteformaalse õppe lõimimine formaalse õppega. Üldiste MFÕ kvaliteedikriteeriumide osas kokku leppimine annab kõikidele huvigruppidele kindlustunde mitteformaalse õppe kvaliteedi osas, eriti aga üldhariduskoolidele, kuivõrd mitteformaalse õppe teenusepakkujaid on väga palju ning nende poolt pakutavast teenuse kvaliteedist on teinekord keeruline aru saada.

Küll aga toonitati teisel koosloome töögrupi kohtumisel, et hetkel kehtiva süsteemi kohaselt vaadeldakse mitteformaalõppe pakkujatena ka väga akadeemilisi õppeasutusi, kes hindavad oma teenuste kvaliteeti juba olemasolevate ja toimivate süsteemide kaudu, pakuvad õpilastele väga mahukat, laiapõhjalist ja süvendatud valdkonnapõhist haridust. Selliste MFÕ teenusepakkujate poolt pakutav õpe on süsteemne ning end ajas tõestanud, nt muusikaline eelprofessionaalne õpe, „Läbimõeldud programm“ ehk muraka märgisega keskkonna alased koolitused või Tartu Ülikooli Teaduskooli poolt süvendatult reaalinete või tehniliste ainete õpetamine.

Kui vabaainete arvestamine on riikliku õppekava üheks osaks, siis on vajalikud ka riigipoolsed suunised ja juhised kohalikele omavalitsustele vabaaine rakendamise põhimõtetest. Kuigi kohalike omavalitsuste lõikes on palju erinevusi nii regionaalselt kui kohaliku omavalituse suuruse tõttu, siis ühtse vaate tekkimiseks on vajalik riiklik raamistik, mis lubab igale kohalikule omavalitsusele omavalitsuse spetsiifilisi erisusi, nt lähtudes sellest, millised MFÕ pakkumise võimalused on KOVis võimalikud (nt Tallinn vs Kihnu).

Kohalikud omavalitsused omakorda saavad oma teadmistele baseerudes luua teenusepakujate nimekirja, kelle puhul pakutav teenuse kvaliteet vastab vabaaine kvaliteedi nõuetele. Siin rõhutati kohaliku omavalitsuse spetsiifikaga arvestamist, kuivõrd omavalitsuste rahalised võimalused on kohati väga erinevad ning juhul kui tegu on riigi poolt kinnitatud õppekava osaga, siis siin peaks olema võimalus kaasata ka riiklikku rahastust vabaainete läbi viimiseks.

Olulise teemana toodi välja mitteformaalse õppe õpetajate ja juhendajate hariduslik taust. Kuivõrd mitteformaalne õpe võib valdkonniti väga suuresti erineda sellest, mida õpetatakse formaalõppes ning sageli on mitteformaalõppe õpetajate puhul olulisemad hoopis praktilised oskused, ekspertteadmised ja pikaajaline töökogemus valdkonnas, siis vabaainet andva õpetaja või juhendaja sobivuse hindamisel ei tohiks lähtuda üldharidusele kehtivatest riiklikest kvalifikatsiooninõuetest. Töörühma hinnangul on vabaainete võimalikult laia valiku pakkumise eelduseks juhendajatele/õpetajatele esitatavates kvalifikatsiooninõuetes teatavate leevenduste tegemine. Ühe riskina vabaaine arvestamisel õppekava kohustusliku osana, toodigi välja olukorrad, kus treeneritel on olemas 7. või 8. kutse tase, kuid puudub magistrikraad, mille tõttu puudub seaduslik alus anda tunde (vabaaineid), mis kuuluvad formaalhariduse õppekavasse.

Selleks, et mitteformaalhariduses oleks piisavalt kvalifitseeritud juhendajaid ja õpetajaid, kes sobivad vabaaineid andma ning kohalikus omavalituses oleks piisavalt lai valik pakutavaid vabaaineid, mille vahel õpilane saab valida, on töörühma liikmete hinnangul vajalik ühtlustada formaalõppe õpetajate ja huvihariduse õpetajate ning noorsootöötajate tunnitase. Samuti on vajalik riiklik tugi huvihariduse õpetajate ning noorsootöötajate töö tasustamisel.

2.3 Tuua põhikooli riiklikkusse õppekavasse nõ vaba ruumi MFÕ jaoks

Vastavalt gümnaasiumi riiklikule õppekavale on õpilase minimaalne õppekoormus gümnaasiumi astmes 96 kursust (1 kursus on 35 õppetundi), millest 69 kursust on riigi poolt paika pandud. Koosloome töögrupi teisel kohtumisel tehti ettepanek määrata teatud arv riigi poolt paika pandud kursusi mitteformaalse õppe läbimiseks. Sel juhul oleks õpilasel võimalik ise otsustada, mida ta soovib mitteformaalses õppes omandada ja mis ajal. Siin on oluline, et teatud tundide arv tuleks kokku ja MFÕs läbitut saaks FÕs õppekava läbimisel kursusena arvestada. Tõdeti, et teatud juhtudel on selline lähenemine juba osades koolides kasutusel, ent sel juhul peavad üldhariduskool ja huvikool tõendama, et õpilane on tõesti antud õppemahu läbinud.

Koosloome töögrupi hinnangul võiks sarnast lähenemist kasutada ka põhikooli astmes, kuna hetkel on põhikooli riiklik õppekava peamiselt põhiainetega täidetud. Efektiiivse mitteformaalse ja formaalse õppe loimise seisukohast on oluline põhikooli õppekavadesse tekitada nõ. vaba ruum vabaainetele ning defineerida vabaaine seadusandlikul tasandil selliselt, et koolidel ei oleks võimalik seda aega kasutada põhiõppeainete täiendavaks õpetamiseks, vaid et see oleks rangelt õpilase FÕ väliste huvide arendamiseks, kas FÕ pakkuja juures (kooli poolt pakutavad vabaained) või tekib õpilasel täiendav lisaaeg ja võimalus tegeleda nende tundide mahus endale huvipakkuvate tegevustega MFÕ teenusepakujate juures.

Koosloometöögrupi liikmed tõid näiteks olukorra, kus hetkel on põhikooli III. kooliastmes koolide õppekavas neli vabaainet nädalas, ent enamasti viiakse nende

raames läbi täiendavaid tunde põhiainetes (matemaatika, füüsika, eesti keel jms) õpetamiseks, mis sellisel kujul ei täida vabaainete algset eesmärki. Seega oleks oluline õppekavas määrata teatud arv tunde (nt 2 tundi nädalas, igas klassis, III. kooliastmes) mitteformaalse õppe ametlikuks osaks ehk see oleks kohustuslik vabaainete osa õppekavas, mida ei tohi anda põhikooli riiklikus õppekavas loetletud õppeainete alla.

Vabaainete praktilise korralduse poolelt tehti töörühmas ettepanek lisada kooli poolt pakutavad vabaained, kas päeva algusesse või päeva lõppu, mis aitab vältida päeva keskel tekkivaid tarbetuid ajalisi tühimikke, mille iseseisvalt ning sisukalt täitmine õpilase poolt võib osutuda keeruliseks ning sõltuda suuresti õpilase isiklikust enesejuhtimise võimekusest. Selline lahendus annab ka neile õpilastele, kes on valinud vabaaine sooritamiseks mitteformaalse teenusepakkuja teenuse, võimaluse oma aega otstarbekamalt kasutada. Kui tegu on (väiksema) kooliga, kus kõiki vabaaineid pakutaksegi koolis, siis on õpilase tunniplaani korraldamine lihtsam ning vabaained võivad toimuda ka õppepäeva keskel. Oluline, et õpilase koolipäev oleks targalt planeeritud ning selles ei oleks õpilase jaoks ebaotstarbekaid pause.

2.4 Vabaainetel luua GRÕKist ja PRÕKist erinevad hindamiskriteeriumid

Töörühmas arutati ka vabaainete hindamise ning hindamiskriteeriumide üle, mis peaksid erinevama gümnaasiumi ja põhikooli riiklike õppekavade õppeainete traditsioonilisest numbrilisest hindamisest ning peaksid pigem lähtuma, sellest, kas õpilane on ettenähtud õppemahu läbinud või mitte (arvestatud-mittearvestatud).

Mitte numbriline vabaaine hindamine ja arvestamine formaalhariduses on ühest küljest oluline nii õpilaste mitteformaalses õppes osalemise innustamise seisukohast, teisalt aga on vajalik selge formaalhariduse ja mitteformaalhariduse eristamine, et mitteformaalhariduses läbitav vabaaine oleks õpilase jaoks jätkuvalt eelkõige tema isiklikest huvidest lähtuv tegevus, mitte aine, mida tuleb kohustuslikus korras sooritada.

4.1.3 Soovitus nr 3

3. Toetada huvihariduse kutsesüsteemi arendamist ja jätkata noorsootöö kutsesüsteemi populariseerimist.

Koosloome töögrupi arutluste käigus jõuti kolme tegevuseni, mis on selle poliitikasoovituse rakendamise seisukohast olulised.

3.1 Jätkata olemasolevate huvihariduse kutsete (nt treener, tantsuspetsialist jt) kutsesüsteemi populariseerimist

Tuleviku tööjõupuudust ning järelkasvu vähesust mitteformaalses õppes aitaks vältida olemasolevate kutsete populariseerimine. Siia alla kuuluvad mitte ainult noorsootöötajate, aga nt osade treenerite ja tantsuspetsialistide jt kutsed. Töögrupi liikmed tõid välja, et huvihariduse kutsete kutsesüsteemi populariseerimise üheks eelduseks on toetussüsteemid mitteformaalses õppes, mis peaksid olema seotud töötajate kvalifikatsiooniga ja seda kõikidel tasanditel.

3.2 Luua huvihariduse õpetaja kutsesüsteem, leppida kokku kvalifikatsiooninõuetes

Koosloome töögrupis osalenute hinnangul on huvihariduse ja -tegevuse õpetajate otseselt palgaga seotud kutsesüsteemi loomine ülimalt vajalik, et motiveerida õpetajaid ja juhendajaid kutset taotlema. Huvihariduse õpetaja ja üldhariduskooli õpetaja kvalifikatsioonid peaksid olema samaväärsed ja võrdselt väärtustatud.

Huvihariduse kutsestandardi puudumine tähendab, et ka palgad huvihariduses on madalamal tasemel. Mitteformaalse õppe ja formaalse õppe lõimimise muudaks sujuvamaks, kui MFÕ ja FÕ palgatasemed oleks võrdsustatud. Koosloome töögrupi

hinnangul on huvihariduse kutsesüsteemi käima minemiseks riiklik rahastus kriitilise tähtsusega. Hetkel ei ole huvihariduse õpetajale õpetaja kutse taotlemine motiveeriv, kuna reeglina ei kaasne sellega erilisi hüvesid (kuigi on KOVe, kus seda motiveeritakse kõrgema palgaga).

3.3 Tagada riiklik palgatoetus noorte valdkonna töötajatele

Vajalik on riiklik palgatoetus mitteformaalses õppes tegutsevate spetsialistide jaoks, mis ühest küljest loob fooni, et mitteformaalne õpe on ka riiklikul tasandil oluline ning teisest küljest töötab see isikliku motivatsioonina huvihariduse õpetajatele ja noorsootöötajatele kutset taotleda ning ennast arendada. Hea näitena toodi välja riikliku palgatoetusega treenerite süsteemi, kus õpetajate kutsete taotlemine on oluliselt suurem võrreldes valdkondadega, kus riiklik palgatoetus puudub.

Riiklikul ja KOV tasandil tuleb läbi mõelda MFÕ õpetajate töö rahastamise mudel juhul kui MFÕ õpetajad käivad FÕs tavapäraseid ainetunde nõ elavdamas ja kui FÕ aine andmine toimub MFÕ ja FÕ õpetajate koostöös.

4.1.4 Soovitus nr 4

4. Luua FÕle ja MFÕle ühine hariduse digiregister, mis:

- 1) annaks ülevaate õpilase õpiteekonnast nii FÕs kui MFÕs (portfoolio/hariduspassi funktsioon)
- 2) annaks ülevaate MFÕ pakujate kvalifikatsioonidest, MFÕ sisust ja oodatavatest õpiväljunditest (haridus- ja noortevaldkonna registri funktsioon).

Teisel koosloome töögrupi kohtumisel mainiti Euroopa Sotsiaalfondi programmi „Tõrjutusriskis noorte kaasamine ja noorte tööhõivevalmiduse parandamine“ raames loodud noorsootöö nutikaid mudeleid -Huvihunt ja Infohunt. Need registrid koondavad teenusepakujate ja noorte info, tuues kaks osapoolt kokku. Kuigi kasutajaskond ei ole hetkel suur, siis osad kohalikud omavalitsused on antud registrid juba edukalt kasutusele võtnud. Paljude omavalitsuste puhul on takistuseks aga ARNO-tüüpi andmevahetuse lahendamise puudumine, mille tõttu kasutatakse MS Exceli tabelit, mis ei võimalda osapoolte vahel andmeid vahetada. Seega üleriigilise süsteemi juurutamine ja kasutusele võtmine on osapoolte vahelise infovahetuse seisukohast olulise tähtsusega.

Samuti mainiti personaalsete õpiradade projekti, mis on jõudnud piloteerimise etappi ning mis võimaldab MFÕ ja FÕ õpiväljundite omavahelist võrdlust, aga see eeldab, et huvihariduses oleksid õpiväljundid sarnaselt FÕga kirjeldatud.

Hetkel on toimumas ulatuslikud ettevalmistused EHISe arendustöödeks 2025. aastal. Haridus- ja Teadusministeeriumi esindaja sõnul on EHIS läbi tegemas väga suuri muutusi. Uude digiregistrisse on planeeritud õppekavade uuendused huvikoolidele, mis võimaldavad saada paremat ülevaadet, mida, kus ja kuidas tehakse, millistel eesmärkide ja milliste õpiväljunditega. Samuti on plaanis tõendite väljastamise võimekuse lisamine huvikoolidele ja selle analüüsid jms.

Suuresti teadmata eelpool kirjeldatud tausta, jõudis koosloome töögrupp antud poliitikasoovituse ellu viimise seisukohast kolme olulise tegevuseni.

4.1 Luua hariduse digiregister, mis oleks avatud kõikidele huvigruppidele - nii riigile, FÕle, MFÕle, lapsevanemale kui õpilasele

Koosloome töögrupis osalenud sidusrühmaliikmetel on digiregistrile suured ootused. Eelkõige peaks tegu olema riigi poolt toetatud multifunktsionaalse ja jätkusuutliku andmebaasiga, mida järjepidevalt uuendatakse, hooldatakse ning millele tehakse järelevalvet ehk määratud on registripidaja, kes vastutab ja kontrollib andmete korrektsust, sh vajadusel suhtleb osapooltega ja palub andmeid uuendada. Samuti ei

tohiks digiregistri toimimine sõltuda riigihangetest ehk olenemata sellest, kes on riigihanke võitja või mis etapis hange parasjagu on, digiregister peaks olema kõigile alati kättesaadav ja uuendatud.

Ühest küljest on oluline tagada mugav vaade lapsevanemale, kes saaks oma lapse tegevuste kohta asjakohase ülevaate ning kes vajadusel saab teha hõlpsalt väljavõtte lapse huviringide või huvikoolide kohta (nt nagu hetkel esitavad lasteaiad infot koolidele). Teisest küljest on digiregister heaks analüütiliseks tööriistaks kohalikele omavalitsustele, kes saavad koguda statistikat omavalitsuses elavate laste huvitegevuse ja -hariduse kohta.

Samuti peaks digiregister andma ülevaate laiemale avalikkusele erinevate mitteformaalse õppe teenusepakkujate tegevuste ja õpiväljundite osas.

Kuna hetkel kehtivad seadused ei võimalda EHIS-s õpilase õpiteekonda üldhariduse ja huvihariduse õpetajatele ja noorsootöötajatele avaldada, siis siinkohal on Haridus- ja Teadusministeeriumi koostöö Andmekaitse Inspeksiooniga ülioluline (võimalik, et isikuandmete kaitse seadusesse on võimalusel tarvis sisse viia muudatusi). Kindlasti peaksid õpilase isiklikud andmed olema kaitstud ning nähtavad vaid seotud osapooltele (täisealine õpilane annab ise loa oma andmeid vaadata), kuid samas peaks olema võimalus andmeid analüüsida ning isikustamata andmete põhjal teha laiemaid üldistusi. Hetkel, juhul kui õpilane või tema vanem ei ole soovinud andmeid avaldada, ei ole huvikoolidel infot ka selle kohta, millises üldhariduskoolis õpilane käib.

Et digiregister saaks olla suure praktilise väärtusega tööriist kõikidele huvigruppidele, on digiregistri üheks oluliseks eelduseks ühildumine erinevate andmebaasidega, mis võimaldaks andmeid edastaval poolel, sisestada infot vaid ühel korral. Hetkel kasutusel olevate andmebaaside puhul, selleks et info oleks kõigile kättesaadav, tuleb sama infot iga kord erinevatesse andmebaasidesse uuesti sisestada, mis ei ole kuluefektiivne ja mille tõttu võivad tekkida infolüngad.

4.2 Tagada, et hariduse digiregister annaks ülevaate MFÕ teenusepakkujate (huvihariduse õpetajad, treenerid, noorsootöötajad jt) kvalifikatsioonidest

Erinevalt formaalõppest on praegu toimiva EHISe üks suurimaid puudusi mitteformaalõppe vaates see, et mitteformaalõppe töötajate puhul saab EHISesse lisada töötaja kõrgeima haridustaseme (nt bakalaureus, magister vms) kui seda seal veel ei ole, kuid puuduvad tehnilised lahendused lisada täiendkoolitusi või muid erialaseid koolitusi (nt treeneri kvalifikatsioon), mis kirjeldaksid huvihariduse õpetaja ja noorsootöötaja kvalifikatsiooni paremini. FÕ vaates seda probleemi ei ole, kuna süsteem võimaldab FÕ puhul lisada ka täiendkoolitusi ja muid koolitusi lisaks omandatud tasemeharidusele.

Mitteformaalse õppe pakkujate kvalifikatsioon on läbiv teema, mis koosloome töögrupi hinnangul vajab riigipoolset terviklikumat lähenemist ja suuremat paindlikkust. Töörühma sõnul on hetkel üldhariduse, kutsehariduse ja kõrghariduse õpetajatele ja õppejõududele kõikidele erinevad kvalifikatsiooninõuded ning huvihariduse ja -tegevuse puhul on ebamäärasust hetkel kõige rohkem – olenevalt teenusepakkujast rakendub ühele üks ja teisel teine lähenemine.

Hea näitena toodi välja treenerite register (Eesti spordiregister), mida võiks ka mitteformaalse õppe teenusepakkujate puhul rakendada. Treeneritele on välja töötatud hästitoimiv kutsestandard, kus lähtuvalt eriala spetsiifikast on paika pandud kvalifikatsiooni miinimumnõuded.

Samuti on pedagoogide kvalifikatsiooninõuetega seonduvat probleemi üsna hästi lahendatud juba kutsehariduses, kus erialane praktika on üks osa õppetööst ning praktilisi teadmisi annavad edasi oma ala eksperdid (keevitajad, ehitusmeistrid jms). Koosloome tööühma hinnangul võiks kutseõppest võtta eeskujuks lähenemise,

kuidas rakendada praktikuid õppetöösse ja anda neile seadusandlik alus üldharidusvaldkonnas õpetamiseks.

4.3 Kategoriseerida huvihariduse teenused vastavalt tasemetele ja/või tasanditele

Tegevuste kategoriseerimine annab parema ülevaate teenusepakkujate taustast, mis on eriti oluline uute teenusepakkujate puhul. Mitteformaalse õppe ja formaalse õppe lõimimise seisukohast, on tervikliku info kättesaadavus ühest andmebaasist oluline eelkõige üldhariduskoolidele ja kutsekoolidele, kes peavad otsustama, kas õpilase poolt läbitud kursusi mitteformaalses õppes aktsepteerida või mitte.

MFÕ teenusepakkujate kvaliteedimudeli loomise oluliseks eelduseks on üleriikliku standardi loomine, mis määraks ära teenuse kvaliteedi ning ainemahud. Koosloome töögrupi hinnangul aitaks tegevuste standardiseerimine paremini mõista, milline on huvihariduses läbitud kursuse kvaliteet ja sisu. Huvihariduse teenusepakkuja teenustele tasemete ja/või tasandite määramine annab ühtse aluse otsustamiseks, millistel tingimustel saab ainet formaalses õppes arvestada, olenemata sellest, kes on olnud teenusepakkuja või millises kohalikus omavalitsuses seda on läbi viidud.

Hetkel ei ole noorte valdkonna huvihariduse ja huvitegevuse mõisted veel kinnitatud, kuid huvihariduse katuseorganisatsioonide ettepanekul võiks huvihariduse liigitada kolmeks tasandiks - vabahuviharidus, põhihuviharidus ja eelprofessionaalne huviharidus.

Koosloome töögrupi kahel kohtumisel arutleti nii MFÕ teenuste tasemete (nt A1, A2 jne) kui huvihariduse tasandite (vabahuviharidus, põhihuviharidus, eelprofessionaalne huviharidus) üle, kuid lõpliku valikuni ei jõutud. Olulise märksõnana jäi kõlama aga lihtsus - tasemete ja/või tasandite süsteem ei tohiks olla keerukas ja liialt detailne, kuna sel juhul esineb oht, et see ei hakka soovitud viisil tööle.

4.1.5 Soovitus nr 5

5. Arendada noorsootöötajate/huvihariduse õpetajate digikompetentse nii esma- kui täiendkoolituses

Kuigi noorsootöötajate ja huvihariduse õpetajate digikompetentside arendamine nii esma- kui täiendkoolituses on vajalik, siis töögrupi hinnangul ei tohiks ära unustada, et huvihariduses ja -tegevuses on võtmetähtsusega just õpilase ja õpetaja vaheline personaalne kontakt. Loomingulisemate alade puhul (tants, pillimäng) leiti, et aine õpet ei saa alustada veebi teel, kuivõrd seal puuduvad täpsed juhised võrreldes konkreetsemate ja praktilisemate aladega (nt robotika, kosmose loengud jms), kus iseseisvalt hakkama saamine on lihtsam. Küll aga toodi välja kolm olulist tegevust poliitikasoovituse ellu viimiseks.

5.1 Pakkuda koolitusprogramme digipädevuste arendamiseks

Kuivõrd kohalike omavalitsuste võimalused pakkuda erinevaid mitteformaalse õppe teenuseid sõltub suuresti linna või valla suurusest, siis eduka lõimingu ning KOVide vaheliste erinevuste vähendamiseks on oluline arendada eelkõige materiaalselt vähemvõimekate KOVide teenusepakkujate digikompetentse ning seeläbi anda õpilastele võimalus osaleda mitteformaalses õppes ka veebi teel.

Samuti on oluline arendada õpetajate ja juhendajate digikompetentse maapiirkondades, kus õpilaste vähesuse tõttu ei ole mõistlik huviringi avada või ka huviringide puhul, kus nõudlus teenuse vastu on suur, aga võimalused kõikidele kohta pakkuda puuduvad.

5.2 Tagada IT tugi digilahenduste kasutamiseks FÕ ja MFÕ õppetöös

Digitaalseid lahendusi kasutatakse FÕ ja MFÕ õppetöös järjest enam. Selleks, et digitaalsed lahendused oleksid nii formaalsesse kui mitteformaalsesse õppesse märkamatuult integreeritud, on vajalik IT toe pidev kättesaadavus huvihariduse õpetajatele, noorsootöötajatele ja FÕ õpetajatele. Riik saab omalpoolt KOVe toetada asjakohaste juhiste väljatöötamise ja oskusteabe jagamisega, KOVide ülesandeks on IT toe tagamine sidusrühmadele.

4.1.6 Soovitus nr 6

6. Korraldada koolidele koolitusi ja koostada juhendmaterjale, mis selgitavad, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks kasutada enesehindamist.

Poliitikasoovitust arutanud töögrupi poolt tehti ettepanek täiendada antud soovitusi lisades juurde FÕ ja MFÕ organisatsioonide ühise koolitusvajaduse aspekt, kuna osapoolte eraldi hoidmine ei soodusta edukat lõimumist FÕ ja MFÕ vahel. Rõhutati mõlema poole ühisel suhtlustasandil olemist ning inimeste kokkusaamise olulisust, kuivõrd ühised koolitused ja koosviibimised soodustavad tõhusamat koostööd. Sama mõte käis korduvalt läbi ka teistes töögruppides. Samuti soovitati selguse mõttes „koolidele“ asemel kasutada „üldhariduskoolidele“.

Seega võiks täiendatud poliitikasoovitus kõlada järgmiselt:

S6. Korraldada üldhariduskoolidele ja MFÕ organisatsioonidele ühiseid koolitusi ja koostada juhendmaterjale, mis selgitavad, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks kasutada enesehindamist.

6.1 Korraldada ühiseid koolitusi ja juhendmaterjale MFÕle ja FÕle

Nagu eelpool mainitud on lõimumise edukaks toimumiseks FÕ ja MFÕ esindajate, sh juhtide tihe koostöö kriitilise tähtsusega. Töögrupi liikmed toonitasid, et nii FÕ kui MFÕ esindajad peavad olema ühisel inforuumis ning riiklikud koolitussüsteemid peaksid olema ülesehitatud kõiki osapooli arvesse võttes. Eraldi toodi välja, et hetkel huvihariduskoolide juhtidele ei pakuta piisavalt koolitusi või on nendes osalemine takistatud, kuna koolitustingimustele on keeruline vastata. Seega saavad MFÕ juhid hetkel koolitusi peamiselt Huvikoolide Liidu kaudu.

Kui formaalõppe puhul on nii õpetajate kvalifikatsioon kui õppeainete õpiväljundid väga selgelt kirjeldatud ja kõigile teada, siis mitteformaalõppe puhul on ebamäärasust oluliselt rohkem, mistõttu eelarvamused mitteformaalõppe pakutava teenuse kvaliteedi osas on formaalõppes kerged tekkima. Ühine inforuum tooks FÕ ja MFÕ esindajad üksteisele lähemale ning suurendaks arusaama üksteise väärtustest, tegevustest ja kvalifikatsioonidest. Haridussüsteemi üleselt tuleks välja töötada üheselt mõistetavad enesehindamise kriteeriume käsitlevad juhendmaterjalid teenusepakkujatele ja õpilastele, mida FÕs ja MFÕs rakendada.

FÕ ja MFÕ esindajate koostöö üheks oluliseks eelduseks on ühtne, erinevaid andmebaase ühendav digitaalne keskkond, kuhu on koondatud õpilase õpiteekonda puudutav info. Ühest küljest õpilast puudutavad andmed ning teisest küljest MFÕ pakkujate info (teenusepakkujate kvalifikatsioon jms). Samuti annaks selline andmebaas ülevaate teenusepakkujate valikust, aga ka sellest kui paljud õpilased osalevad mitteformaalses õppes.

Eduka lõimimisprotsessi käiku lükkamise seisukohast on FÕ ja MFÕ osapooltele ühiste koolituste korraldamine riigi poolt, vähemalt lõimingu algusaastatel, võtmetähtsusega, kuivõrd see annab riigipoolse sõnumi, et lõimingu seotud teemad on olulised ja vajavad kõikide osapoolte osalust ja panust. Hiljem võiks FÕ ja MFÕ ühisürituste korraldamine ja osapoolte vahelise usalduse tekitamine jääda

rohkem kohaliku omavalitsuse vastutusalasse (KOV lõimingu koordinaatori või mõne muu KOVi ametniku roll).

4.1.7 Soovitus nr 7

7. Koolitada lõimingu koordinaatoreid ning toetada nende omavahelist võrgustumist: infopäevade ja kvisioonide korraldamine, MFÕ ja FÕ eduka koostöö näidete kogumise jätkamine jne.

Töörühma arutluse tulemusena jõuti kolme tegevuseni.

7.1 Defineerida lõimingu koordinaatori roll ja ülesanded

Kuigi enamasti räägiti kahel esimesel koosloome töögrupi kohtumisel pigem üldhariduskooli koolisisest lõimingu koordinaatorist, siis töörühma erinevate arutluste käigus olid vaatluse all lisaks KOVi tasandi koordinaator, MFÕ teenusepakkuja poolne koordinaator või muud alternatiivid õpilase toetamiseks lõimingu elluviimisel (nt klassiõpetaja, õppejuht, õppealajuht, HEV koordinaator jms). Arutluste käigus tõdeti, et olenevalt sellest, millises asutuses ja mis tasandil koordinaator hakkab töötama, sellest sõltub konkreetse ametikoha roll ja eesmärk.

Lõimingu koordinaatori rolli määratlus ja see, kes peaks seda rolli täitma jäi ka piloteerimisest huvitatud koosloome töögrupi osalistele testimiseks. Piloteerimise ja kolmanda koosloome töögrupi kohtumise arutluste tulemusel leiti, et KOV tasandil FÕ ja MFÕ osapoolte kokku toomine peaks olema KOVi või KOV lõimingu koordinaatori roll, ent igapäevaste lõiminguga seotud konkreetset küsimuste lahendamisel ning õpilase individuaalse õppekava loomise toetamisel oleks vaja eelkõige FÕ poolset tuge, kas koolisisese lõimingu koordinaatori või mõne muu FÕ töötaja näol, kelle vastutada on lisaks muudele tööülesannetele ka lõiminguga seotud teemad. Kuna ei usuta, et huvi lõimimise vastu saab õpilaste seas olema massiline, siis pakuti välja, et suuremates KOVides võiks mitme kooli peale olla üks lõimingu koordinaator, kes suhtleb FÕ, MFÕ osapooltega ja õpilastega igapäevaselt. Selline lähenemine võiks soodustada koolide vahelist koostööd ning jagatud kogemustest võidaksid lõpuks kõik osapooled.

Kuna õppekavas on ette nähtud vaba- ja valikained ja nende õpetamine toimub koostöös teiste koolivälise asutustega, sh MFÕ teenusepakkujatega, siis võiks lõimingu koordinaator olla samuti üks kooli tugispetsialistidest, kes aitab korraldada õppetööd. Olenevalt kooli suurusest võib koordinaator töötada osakoormusega ja/või tema tööülesanded võivad olla jaotatud olemasolevale kooli personali vahel (õppejuht, huvijuht, karjäärinõustaja, HEV koordinaator jne). Kuna lõimingu koordinaator peab koordineerima õpilaste vaba- ja valikainete dokumentatsiooni, suhtlema mitteformaalse õppe teenusepakkujatega, laste ja nende vanematega, siis suuremate koolide puhul oleks siiski vaja täiskohaga töötavat inimest.

Koordinaatori ametikoha koormust aitaks vähendada süsteemse digiregistri olemasolu, kus erinevad mitteformaalse õppe teenused on standardiseeritud, nt. kategoriseeritud erinevate tasemete ja/või tasandite järgi, teenusepakkujate taust on lihtsasti kättesaadav, koostatud on erinevad kavad jms. Ent koosloome töögrupi hinnangul ei tohiks huvihariduse pakkujate kvaliteedi hindamine jääda puhtalt lõimingu koordinaatori vastutuseks, kuivõrd ühest küljest on see hetkel liiga keeruline ülesanne (mis alustel hinnata kvaliteeti) ning teisest küljest tunnistust andes kannab õpilase tuleviku eest vastutust ka üldhariduskool.

Juhul kui lõimingu koordinaatori roll jääb vaid KOVi tasandile, siis koosloome töögrupi seisukohast on vajalik riigipoolne pidev rahaline toetus KOVi lõimingu koordinaatori ametikoha ülalpidamiseks, kuivõrd vastasel juhul on see arvestatav lisakulu eriti väiksematele KOVidele, kes ei suuda neid ülesandeid rahaliselt katta ning sellisel juhul võib olulisel määral kannatada teenuse pakkumine ja selle kvaliteet. KOV

tasandi lõimingu koordinaatori positsiooni kahjuks räägib ka liigse aruandluse ja bürokraatia tekke oht.

7.2 Koolitada FÕ ja MFÕ kogemusega lõimingu koordinaatoreid

Koosloometöögrupi hinnangul on Eestis väga palju õpetajaid, kes annavad tunde nii huvikoolides kui üldharidus- ning kutsekoolides ning kes seetõttu tunnevad mõlema süsteemi toimimist seest poolt. Samuti on palju üldhariduskoolide õpetajaid, kes on ise lapsevanemad ja tunnevad seetõttu MFÕga seonduvat hästi. Seega tuleks töögrupi hinnangul alustada lõimingu ja võrgustumise soodustamiseks koordinaatorite koolitusega just nendest õpetajatest. Siinkohal viidati töörühma poolt taaskord digiregistrile, mis peaks muuhulgas kajastama nii üldhariduskooli õpetajate kui huvihariduse õpetajate, noorsootöötajate ja treenerite tausta ja seeläbi võimaldama ülevaadet sobiliku taustaga inimestest. Lihtsuse mõttes soovitati alustada ühe KOVi piires olevatest FÕ ja MFÕ asutustest.

7.3 Luua erinevate osapoolte vahel usaldus ja tõsta huvirühmade teadlikkust

Lõimingu koordinaatorite töö lihtsustamiseks ning erinevate sidusrühmade vahelise koostöö sujumiseks on osapoolte vahel vaja luua rohkem usaldust. Sidusrühmade teadlikkuse tõstmisel on kriitilise tähtsusega dialoogi pidamine formaalõppe ja mitteformaalõppe esindajate vahel, mis peaks olema arvestatud tööaja sisse (koostöök, dialoogiks, uuteks mõteteks, planeerimiseks jms.).

Osapoolte vahelise usalduse tekitamine ja parendamine oli läbivaks teemaks erinevatele sidusrühmadele suunatud poliitikasoovituste arutamisel ning peaks vähemalt alguses kuuluma nii riigi kui KOVi vastutusalasse, hiljem rohkem KOVi vastutada – KOV lõimingu koordinaator kui FÕ ja MFÕ osapoolte kokku tooja.

4.1.8 Soovitus nr 8

8. Seirata ning hinnata FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuse edenemist ja edukust.

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp kolme tegevuseni, mis võiksid aidata antud poliitikasoovitust realiseerida.

8.1 Toetada MFÕ ja FÕ õppe- ja/või ainekavade võrdlemise protsessi

Enne poliitikamuudatuste edenemise ja edukuse seiret tuleb kaardistada hetkeolukord ning võrrelda MFÕ ja FÕ õppe- ja/või ainekavasid, mis peaks olema FÕ ja MFÕ osapoolte ülesandeks. Riigi peamiseks rolliks siin on õppe- ja/või ainekavade võrdlemiseks sobilike juhendmaterjalide väljatöötamine ja asjakohaste koolituste pakkumine.

MFÕ ja FÕ ainekavade vastastikuse võrdlemise eesmärgiks on tuvastada õpiväljundite ühisosad, leida võimalused õpilaste üldise õpikoormuse vähendamiseks ja töötada välja põhimõtted, mille alusel MFÕs läbitud õpet arvestada. Õppekavade puhul saab võrrelda ainete üleseid õpiväljundeid ja saavutatavaid pädevusi samas piirkonnas huvihariduses ja noorsootöös pakutavaga ehk hinnata, millise teenusepakkuja juures saaks õpilane FÕ ainele sarnaseid asjakohaseid teadmisi ja oskusi veel omandada.

Eeldused õppekavade võrdlemiseks on ühine arutelu ja ühised riigipoolsed koolitused MFÕle ja FÕle. Ühiste koolituste puhul on vajalikeks ressursideks aeg ja rahastus riigilt. Koosloome töögrupp tõi näitena välja Viimsi valla, kus muusikaõpetajad üldhariduskoolidest ja huviharidusest korraldasid ühise kohtumise, mille käigus kaardistati, millega keegi tegeleb. Kuna selliste kokkusaamiste puhul kerkib sageli üles ülekoormatuse ja ühise aja leidmise küsimus, siis leiti, et osapoolte tahe ja omavaheline kommunikatsioon on kõige aluseks. Oluliseks peeti ka oma partnerite tundma õppimist, mida tehakse üldhariduses ja mida tehakse huvihariduses.

Hetkel oodatakse 2024. aastal tehtavaid riikliku õppekava valdkondlikke muudatusi, mis loovad üldhariduses vabamad ja paindlikumad võimalused MFÕ arvestamiseks.

8.2 Hinnata, kui paljudel õpilastel õpikoormus väheneb ja kui paljud said MFÕ õpiväljundid FÕs arvestatud

Kui eeltöö õppekavade või ainekavade vastastikuse kaardistamise näol on tehtud ja on tuvastatud, mis on nõ nullpunkt või referentsväärtus, millega tulevikus tulemusi võrrelda, siis tuleks hinnata kui palju on reaalseid kasusaajaid ehk kui paljudel õpilastel on õpikoormus vähenenud ja kui paljudel on MFÕ erinevates ainetes arvestatud. Samuti võiks üheks mõõdikuks olla õpetajate ja juhendajate töökoormuse hindamine (jälgida, kas FÕ õpetajate koormus lõimingu tulemusel väheneb või hoopis suureneb). Selle jaoks on samuti tarvis luua aluspõhimõtted, mille põhjal toimuks üldhariduskoolides vastav andmekorje. Kindlasti tuleks arvestada täiendavate ressurssidega (sh rahalistega) andmekogumiseks ja andmete haldamiseks. Samuti saab võimalusel koolide ja õpetajate rahuloluküsitlusesse lisada lõimingu puudutavad küsimused, mis aitaksid hinnata, kas lõimingu protsessi ja saavutatuga ollakse rahul.

Koosloome töögrupp rõhutas ka ennastjuhtiva õppija tähtsust ehk õpilane peab saama ise otsustada, millist osa MFÕs läbitust ta soovib FÕs arvestatud saada ja millist mitte. Õpilane peab saama ise hinnata, kuidas tal MFÕs läks ehk MFÕ peab võimaldama õppijal mõista, milliseid uusi teadmisi või oskusi õpilane õppe käigus omandas. See info ja sellega seotud lahendused/võimalused peaksid jõudma ka digiregistrisse. Digiregister peaks olema klassijuhataja praktiliseks tööriistaks, hetkel jõuab MFÕga seonduv info klassijuhatajani õpilasega peetud arenguveestluste kaudu. Sageli aitavadki klassijuhatajad õpilast MFÕ ja FÕ lõimimise teemadel ning osalevad koos õpilasega suhtluses aineõpetajatega.

Olenevalt lapse vanusest tuleks arvestada lastevanemate ootuste ja valmidusega lõiminguks (lapsevanem rahastaja rollis). Nooremate vanuserühmade puhul on vaja lastevanemate roll lõiminguks rohkem läbi mõelda ning tõsta lastevanemate teadlikkust selles osas, mida MFÕ lisaks kindlale oskusele (nt tants) veel lisaks pakub (nt koostöö tegemise oskus ja suhtlusoskus).

Samuti rõhutati, et eduka MFÕ ja FÕ lõimingu jaoks on vaja koordinaatorit, kes suudab sidusrühmadega suhelda ja koostööd teha (õpilased, lastevanemad, õpetajad, koolijuhid). Koordinaator peab olema tugeva isiksusega sihikindel eestvedaja, keda kuulatakse.

Ühe riskina toodi välja, et mõnel juhul õpilane ehk ei soovigi FÕ tunnist loobuda, sest talle see tund siiralt meeldib, vaatamata sellele, et muusikakoolis on teemat juba käsitletud. Teiseks märgiti ära, et alati ei ole õpilasel vaba tunni ajal kuskil viibida, sest üldhariduskoolis ei ole ühist õpiruumi või raamatukogu. Samuti on küsimus vastutuses, kes vastutab õpilase eest kui ta ei ole parasjagu tunnis.

Lisaks rõhutati, et üldhariduskoolide õpetajate ja huvihariduse õpetajate ning noorsootöötajate palgad on erinevad, kuid palkade ühtlustamine on juba poliitiline küsimus.

8.3 Hinnata koostöös kaasajastatud ainekavade arvu

Samuti tuleks hinnata kui paljud ainekavad on kaasajastatud ja koosloodud ehk kui palju on suudetud luua koostöö radasid. Seire sageduse osas pakuti välja kas aasta või viie aasta kaupa seiramist.

4.2 Juhised kohalikele omavalitsustele suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks

Järgnevalt on esitatud kokkuvõtlik tabel kohalikele omavalitsustele tehtud poliitikasoovituste ning koosloometöörühmis väljatoodud tegevustega vastava poliitikasoovituse elluviimiseks.

Poliitikasoovitused	Juhised kohalikele omavalitsustele suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks
9. Seada MFÕ lõimimine FÕga KOVi jaoks prioriteediks haridus- ja noortevaldkonna arengukavades, seirates ja analüüsides lõimimise edenemist ja edukust.	<p>9.1. Korraldada võrgustikukohtumisi FÕ ja MFÕ koolijuhtide vahel</p> <p>9.2. Julgustada heade praktikate jagamist KOVide vahel</p> <p>9.3. Leida täiendav rahastus KOVidele lõimingu elluviimiseks (taotlusvoorud KOVidele)</p> <p>9.4. Luua KOVi tasandil lõimingu koordinaatori roll</p>
10. Mitmekesistada MFÕ võimalusi KOVis, tagada toetusmeetmed (nt osalustasu katmine, sobiv transpordikorraldus), mis parandaks eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ligipääsu MFÕle.	<p>10.1. Kategoriseerida MFÕ teenused vastavalt tasemetele ja/ või tasanditele</p> <p>10.2. Kaardistada kohaliku omavalitsuse noorte soovid ja huvid MFÕ osas</p> <p>10.3. Lahendada transpordiga seonduvad probleemid MFÕ teenuste kasutamisel</p> <p>10.4. Leida lahendused huvihariduse õpetajate ja noorsootöötajate tasustamisega seotud probleemidele</p> <p>10.5. Kaardistada kohaliku omavalitsuse võimalused ja ruumid</p> <p>10.6. Kaardistada kohalikus omavalitsuses mitteformaalsest õppest kõrvalejäänud noored ja kõrvalejäämise põhjused</p> <p>10.7. Fikseerida kindel süsteem, kuidas toimub MFÕ võimaluste mitmekesistamine KOVis ning kuidas tagatakse toetusmeetmed eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilastele MFÕs osalemiseks</p> <p>10.8. Tagada kohaliku omavalitsuse poolne rahastus huvihariduse ja tegevuse osalustasude (osaliseks) katmiseks</p>
11. Rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolis.	<p>11.1. Defineerida lõimingu koordinaatori roll ja töötada välja süsteem lõimingu koordinaatorite rakendamiseks</p> <p>11.2. Tagada riigipoolne rahastus (KOV-i kaudu) lõimingu koordinaatorile</p> <p>11.3. Tuua lõimingu süsteem ja strateegiad KOVi arengu- ja rahastuskavades välja</p>
12. Kaardistada piirkonna MFÕ võimalused ning vedada eest MFÕ	<p>12.1. Luua KOVi tasandil lõimingu koordinaatori roll</p> <p>12.2. Korraldada regulaarseid kohtumisi erinevate osapoolte vahel</p> <p>12.3. Panustada osapoolte vahelise koostöö arendamisse</p>

pakkujate ja koolide võrgustikukohtumisi.

13. Tegeleda MFÕ kvaliteedi järjepideva seire ning kohaliku tasandi FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuste mõju hindamisega.	13.1. Kohaliku omavalitsuse tasandil analüüsida senist vabatunni ressursi kasutamist
	13.2. MFÕ kvaliteedi hindamisel lähtuda riigi poolt loodud MFÕ kvaliteedimudelist
	13.3. Riiklike nõuete kõrvale on vaja luua KOVi spetsiifilised nõuded
	13.4. Koostöö kogukonnaga

Tabel 2: Kokkuvõtte kohalikule omavalitsusele suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks vajalikest tegevustest

4.2.1 Soovitus nr 9

9. Seada MFÕ lõimimine FÕga kohaliku omavalitsuse jaoks prioriteediks haridus- ja noortevaldkonna arengukavades, seirates ja analüüsides sealjuures lõimimise edenemist ja edukust.

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp nelja olulise tegevuseni, mis aitaks kaasa antud poliitikasoovituse ellu rakendamisel.

9.1 Korraldada võrgustikukohtumisi FÕ ja MFÕ koolijuhtide vahel

Koosloome töögrupi diskussiooni käigus jõuti järelduseni, et hetkel on MFÕ ja FÕ lõimimine prioriteediks vaid vähestes KOVides. Selleks, et lõiminguga seotud tegevused oleksid KOVi igapäevase töö osaks on vaja seada lõimingu puudutavad teemad prioriteediks ja hoida teemat pidevalt fookuses, mida on võimalik paremini saavutada lisades lõimingu puudutavad teemad KOVi arengukavadesse ja strateegiatesse. Ühise inforuumi loomine (sh võrgustikukohtumised) ja sama info jõudmine kõikidesse KOVidesse üle Eesti, loob paremad tingimused sujuva FÕ ja MFÕ lõimingu elluviimiseks.

Üheks oluliseks tegevuseks on koolijuhtide vaheliste võrgustikukohtumiste korraldamine KOVi poolt, mis viitaks sellele, et lõimimine teemana on KOVi jaoks oluline. Võrgustikukohtumised aitavad kujundada ühist arusaama lõimingu vajalikkusest ning välja tuua selle kasutegurid kõikidele huvirühmadele.

Hetkel on erinevate huvigruppide (riik, KOVi, MFÕ ja FÕ esindajad, lastevanemad) seas lõimingu suhtes positiivselt meelestatuid palju, samas puudub ühtne arusaam lõimingu mõistest ja olulisusest. MFÕ ja FÕ lõimingu ühtse arusaamise tekkimiseks ning teadlikkuse kasvatamiseks kõikide osapoolte seas on vajalik lisaks KOVi poolsele kommunikatsioonile ka riigipoolne selgitus, mis on lõimimine ja mida see osalistele kaasa toob.

9.2 Julgustada heade praktikate jagamist KOVide vahel

Kindlasti tuleks julgustada heade lõimimise praktikate ja kogemuste jagamist KOVide vahel. Töögrupp tõi välja, et suuremate linnade (Tallinn, Tartu, Pärnu) kogemuste jagamine võiks olla huvitav ja kasulik ka teistele KOVidele.

Ühest küljest puudub info teiste KOVide heade praktikate kohta ning ei teata, kust neid otsida ning teisest küljest kõik KOVi ise ei ole varmad häid praktikaid jagama, mis loob olukorra, kus tegelikult laiemalt ei teatagi, kuidas lõimimine MFÕ ja FÕ vahel teistes KOVides toimub. Samas on olemas valmisolek õppida teiste kogemusest. Seega võiks KOVi heade praktikate jagamise eest vastutada KOV koordinaator või mõni teine KOVi töötaja. Samas nenditi, et uue töökoha loomiseks on vaja leida

täiendavat rahastust. Koostöö omavalitsuste liitude vahel kui ka Haridus- ja Teadusministeeriumi ja KOVide vahel on igati vajalik ja oodatud.

Koosloome töögrupis toodi välja Aasta lõimija tiitli välja andmise idee, mis oleks pigem metafoor ja mis aitaks lõimimist laiemal üldsuseni viia. Nii nagu on Aasta hariduse sõber laia tähendusega, siis ka Aasta lõimija võiks töötada sarnasel kujul. Kolmandal koosloome töögrupi kohtumisel tehti ettepanek vähemalt lõimingu algusaastatel edukaid lõimijaid premeerida, eraldades neile lisaressursse lõimimiseks vms.

9.3 Leida täiendav rahastus KOVidele lõimingu elluviimiseks (taotlusvoorud KOVidele)

Töögrupi liikmete hinnangul peegeldab riikliku rahastuse vähendamine või samal tasemel hoidmine riigi üldist suhtumist lõimingusse. Kui FÕ ja MFÕ lõimimine ei ole riiklikult tähtis, siis on keeruline ka kohalikele omavalitsustele öelda, et nad peaksid lõiminguga seotud teemad enda prioriteetideks seadma. Ühise arutluse käigus leiti, et KOVidel võiks olla lõimingu lisaprojektide taotlusvoorud, kus KOVid saaksid lõimingu jaoks täiendavaid ressursse taotleda. Täiendav rahastus võiks katta ka lõimingu koordinaatorite rahastamise.

Lisaks leiti, et KOVide osalemine erinevates töögruppides aitaks kaasa heade praktikate jagamisele. Näiteks võiks korraldada täiendava rahastusega pilootprojekte, kus piloodis osalenud KOVid jagaksid hiljem oma kogemust ka teistega.

9.4 Luua KOVi tasandil lõimingu koordinaatori roll

Oluline, et lõiminguga seotud teemad ei lisataks KOVi juba olemasolevale täiskoormusega töötajale lisaülesandena. Töögrupi liikmete hinnangul peaks KOVis olema eraldi töötaja, kes tegeleks lõimingu teemadega ning kelle ülesanneteks oleks muuhulgas heade lõimingu praktikate jagamine ja kohtumiste korraldamine. Samuti rõhutati, et kui riiklikul tasandil peetakse lõimingu koordinaatori rolli tähtsaks, siis KOVi tasandil peaks selle ametikoha loomine samuti võimalik olema. Eraldi KOVi lõimingu koordinaatori vajalikkus toodi välja ka poliitikasoovituse nr 12 juures.

Samas tõdeti, et KOVi tasandi lõimingu koordinaatori roll sõltub pigem poliitilistest otsustest. Kui KOVis osakonna tasandil ongi võimalik lõimingu koordinaatori rolli luua, siis tuleb arvestada, et tegu ei ole ametikohaga, mis on universaalne kõikide KOVide jaoks, kuna KOVid erinevad üksteisest nii suuruse kui võimekuse poolest. Arvestades sellega, et lõimingu on teemana üsna uus ning sellega seotud protsessid võiksid olla suuresti riigi koordineerida, siis on oluline, et riik seaks kindlad ja selged sihid lõimingu eestvedamiseks.

4.2.2 Soovitus nr 10

10. Mitmekesistada MFÕ võimalusi omavalitsuses ning tagada toetusmeetmed (nt osalustasu katmine, sobiv transpordikorraldus), mis parandaksid eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ligipääsu MFÕle.

Toodi välja kaheksa olulist tegevust, mida oleks antud poliitikasoovituse rakendamiseks vaja ellu viia.

10.1 Kategoriseerida MFÕ teenused vastavalt tasemetele ja/või tasanditele

Selleks et kohalikul omavalitsusel oleks parem ülevaade omavalitsuses pakutavatest MFÕ pakujatest ning nende teenustest (sh. kvaliteedist) on vajalik teenuste kategoriseerimine, kas siis otseselt omavalitsuse enda poolt või riiklikul tasandil. Teenuste kategooriatesse jagamine lihtsustaks olulisel määral ka lõimingu koordinaatorite tööd ning aitaks suurendada usaldust mitteformaalse ja formaalse õppe teenusepakujate vahel.

10.2 Kaardistada kohaliku omavalitsuse noorte soovid ja huvid MFÕ osas

Noorte tagasiside nii riigi tasandil kui KOVi tasandil on lõimingu läbiviimisel ülimalt oluline, seetõttu peaks tagasiside kaardistamine toimuma ühtsetel alustel kõikides KOVides, et kogutud andmed oleksid võrreldavad ja nende põhjal oleks võimalik võtta vastu strateegilisi otsuseid.

Koosloome töögrupi hinnangul on toimiv õpilaste tagasiside korjamise süsteem juba tegelikult olemas. Haridus- ja Teadusministeerium korraldab iga aasta iga kooliastme lõpus küsitlusi, kuhu koosloome töögrupi hinnangul võiks lisada ka KOVi spetsiifilised küsimused MFÕ ja FÕ lõiminguga seonduvalt ning seeläbi saada tagasisidet õpilaste soovide ja vajaduste osas (nt mis on KOVis hästi, mis vajab parendamist jne). See võimaldaks KOVidel teha arengukavadesse muudatusi ja täiendusi, samas annaks võimaluse võrrelda end Eesti keskmise ja teiste KOVidega. Samuti annaks selline lähenemine rohkem infot ka riigile strateegiliste tegevuste planeerimiseks.

Kohaliku omavalitsuse õpilase keskne lähenemine peaks tagama selle, et kõikidel noortel on võimalik tegeleda oma huvidega. Juhul kui omavalitsusel endal ei ole võimalik teatud teenuseid oma linna või valla noortele pakkuda, siis on võimalus teha koostööd naabervaldade või -linnadega. Näiteks Viimsis ei olnud lapsel võimalik harrastada invakorvpalli, kohaliku omavalitsuse abil leiti lapsele sobilik invakorvpalli trenn Astangul ning Viimsi vald kattis sõidukulud.

Samuti on oluline kohaliku omavalitsuse tasandil (raamdokumentides) panna paika prioriteedid ning otsustada, kas vald soovib pakkuda MFÕ teenuseid kõikidele noortele või esineb siiski ka erandeid, nt. erivajadusega lapsed jms, kelle puhul lepitakse olukorraga, et huvihariduse- või tegevuse võimaluste pakkumine sellele sihtrühmale käib KOVile finantsiliselt üle jõu.

10.3 Lahendada transpordiga seonduvad probleemid MFÕ teenuste kasutamisel

Olenemata KOVi suuruselt on transpordiga seotud probleemid aktuaalsed igal pool. Seetõttu on oluline, et piisava sagedusega bussiühendus erinevate KOVi piirkondade vahel oleks KOVi poolt tagatud. Töögrupis toodi näiteks Rae vald, kus Rae Huvialakool tegutseb kuues erinevas asukohas, aga jätkuvalt on probleemiks ja piiranguks ühistranspordi sõiduplaanid või ebapiisavad marsruudid (sh koolibussi puhul). Väiksemate piirkondade puhul on probleem veelgi teravam, kuna enamasti asuvad MFÕ teenusepakkujad maakonna keskustes ning väiksemate piirkondade puhul on see sageli isegi 25-35km õpilase elukohast, mis muudab MFÕ teenuste tarbimise õpilase ja tema pere jaoks aja- ja ressursikulukaks.

Kuigi aeg-ajalt on ka riigi tasandil või maakonna tasandil välja pakutud sõidujagamist laste transportimiseks, siis töögrupi hinnangul ei ole see kuigi hea mõte, kuivõrd ühest küljest paneb see lapsi vedavale lapsevanemale peale vastutuse ka teiste laste eest ning teisest küljest, kõik lapsevanemad ei pruugi usaldada oma last võõrasse autosse (teise lapsevanema väärtushinnangud võivad suuresti erineda enda omadest, nt jooles rooli istumise osas, sõidustiili osas vms).

Suurte distantside või logistikaga seotud probleeme on võimalik lahendada mitmel viisil. Ühe lahendusena pakuti välja nõ vastupidist liikumist, kus ühel-kahel päeval nädalas huvihariduse õpetajad ja noorsootöötajad liiguvad hoopis õpilaste juurde väiksematesse maakohtadesse, mis on maakonna keskustest eemal. Suurematest kohalikes omavalitsustes, kus huvikoolidel on mitmeid filiaale, on selline õpetajate liikumise praktika juba kasutusel. Selle lähenemise puhul on võimalik õhtupoolikutel kasutada ära formaalhariduse pakkujate tühjal seisvaid ruume. Eeliseks on ka see, et transpordile kuluvad rahalised ressursid ei tule mitte õpilaste peredelt, vaid MFÕ teenuseid pakkuvatelt asutustelt.

Pakuti välja ka üldhariduskooli enda huviringide loomist, kus rahastamine peaks toimuma KOVi toel, hea näide siin on Kolga-Jaani Kool, kus õpib 64 õpilast, aga koolis tegutseb kogunisti 9 huviringi. On ka võimalus huviringi teenused sisse osta, kuid siin

on oht, et õpetajate/treenerite poolt soovitud tasud on liiga kõrged ning tasuliste ringide puhul ei saa kõik õpilased neist osa võtta.

10.4 Leida lahendused huvihariduse õpetajate ja noorsootöötajate tasustamisega seotud probleemidele

Koosloome töögrupi käigus toodi välja, et probleem ei seisne alati ainult MFÕ teenuste osalustasudes, mida lapsevanemad ei suuda maksta, vaid hoopis suurem küsimus on juhendajate tasustamine, mis käib paljudele KOVidele üle jõu. Näitena toodi olukord, kus KOV suudab oma eelarvest ringide juhendajatele maksta ca 11 eur/h bruto, aga uued juhendajad (nt Robootika, teadusringid, laste jooga) küsivad oma tunni eest 50-80 eur/h bruto. Seetõttu ei ole osadel KOVidel võimalik kõiki KOVi lastele huvipakkuvaid teenuseid ilma riigi täiendava toetuseta pakkuda.

Koosloome töögrupi hinnangul oleks tarvis riigi poolt suunata täiendavaid ressursse MFÕ teenuste läbi viimiseks või korraldada ümber riigi ja KOVi hariduse rahastamise mudel. Viimase puhul kui vabaained saavad olema üheks osaks formaalhariduse õppekavast ning neid tuleks õpilasel valida väljaspool formaalõpet mitteformaalõppe asutustelt, siis võiks selle osa (nt 15-20%), mis on planeeritud formaalhariduse õppekavas vabaainete jaoks jagada ümber MFÕ teenusepakkujatele.

10.5 Kaardistada kohaliku omavalitsuse võimalused ja ruumid

Eduka formaalse ja mitteformaalse õppe lõimimiseks on eeskätt tarvis välja selgitada kohaliku omavalitsuse võimalused (sh ruumid) ning luua usaldusväärsete partnerite koostöövõrgustik.

Tuleks alustada kaardistamisest, millises mahus ja milliste võimalustega on võimalik mitmekesistada kohalike õpilaste valikuid ning pakkuda kõikidele sihtgruppidele huvipakkuvaid tegevusi. Lisaks munitsipaalsetele MFÕ pakkujatele, tuleks KOVis kaardistada erakapitalil tegutsevad teenusepakkujad ja nende võimalused (sh ruumid). Info KOVi kõikidest MFÕ teenusepakkujatest (sh erakapitalil põhinevatest) ja nendes tegutsevatest juhendajatest peaks olema koondatud ühte digiregistrisse. Valdonna koolitajate leidmiseks loodav ekspertide andmebaas annaks parema ülevaate KOVis, aga ka üle-eestiliselt pakutavatest MFÕ võimalustest. Andmebaasi mõte oleks koondada ühisele platvormile eksperdid ja koolitajad, kes on valmis andma eratunde erinevates valdkondades. Näiteks tantsuhuvilised leiaks andmebaasist tantsuõpetaja jne. Selline lahendus hõlbustaks õpilase jaoks huvipakkavas valdkonnas juhendaja leidmist ning viiks teenusepakkuja huvilisega kiiremini kokku. Samuti saaks andmebaasi integreerida sobiliku kvalifikatsiooniga (nt huvikoolidest) koolitajaid, kes saaks läbi viia baaskursuseid.

Juhul kui kohalik omavalitsus soovib pakkuda mitteformaalse õppe teenuseid kõikidele sihtrühmadele, siis on KOVi ülesandeks tagada erinevate meetoditega, kas palgarahaga vms, kompetentsete juhendajate olemasolu ja valmisolek, et tagatud oleks ka erivajadustega või erineva sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste juhendamine, kuna sageli jäävad erivajadusega lapsed MFÕst eemale, kuna puuduvad juhendajad, kellel oleks valmisolek keerulisemaid sihtrühmi juhendada.

10.6 Kaardistada kohalikus omavalitsuses mitteformaalsest õppes kõrvalejäänud noored ja kõrvalejäämise põhjused

Koosloome töögrupi sõnul on mitteformaalsest õppes kõrvale jäänute hulk kõige suurem III. kooliastmes (7.- 9. klass). Kohaliku omavalitsuse tasandil tuleks välja selgitada, mis on peamised põhjused, miks noored ei osale oma linna või valla poolt pakutavates mitteformaalse õppe ringides, kas kõrvale jäämise põhjus seisneb selles, et puudub huvipakkuv teenus või õpilane lihtsalt ei soovi huvihariduses- ja huvitegevuses osaleda.

Õpilaste mitteformaalses õppes osalemise motiveerimiseks ning õpilastele suuremate valikuvõimaluste pakkumiseks on vaja tagada sujuv sisenemine

mitteformaalsesse õppesse igas vanuses õpilastele. Juhul kui õpilasel tekib huvi mõne valdkonna vastu hiljem, siis on tal võimalik liituda algajate rühmaga muretsemata, et eakaaslased on oma oskuste poolest temast kolm-neli aastat ees. Samuti juhul kui õpilane soovib oma suunda muuta, peaks üleminek toimuma sujuvalt.

10.7 Fikseerida kindel süsteem, kuidas toimub MFÕ võimaluste mitmekesistamine KOVis ning kuidas tagatakse toetusmeetmed eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilastele MFÕs osalemiseks

Fikseerida kindel süsteem, kuidas toimub MFÕ võimaluste mitmekesistamine KOVis ning kuidas tagatakse toetusmeetmed, mis parandaksid eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ligipääsu mitteformaalsele õppele.

Siin on peamiseks riskiks inimeste vahetumine kohalikus omavalitsuses, mille tulemusena KOVi prioriteedid võivad muutuda ja mille tõttu võib kannatada mitmekesiste õppevõimaluste loomine ja pakkumine, nt. võib KOV otsustada, et uueks prioriteediks on toetada vaid korvpalli vms. Samuti on KOVi tasandil oluline poliitikasuund, mis määrab ära, mida kohalikul tasandil prioriteediks võetakse.

10.8 Tagada kohaliku omavalitsuse poolne rahastus huvihariduse ja- tegevuse osalustasude (osaliseks) katmiseks

Koosloome töörühma hinnangul võiks kohaliku omavalitsuse rahastus huvihariduse toetamiseks minna eelkõige I. kooliastmele, kuna selles vanuses lapsed alles avastavad oma huvisid, siis on oluline, et huviringide osalustasud oleksid võimalikult madalad ja lapsel oleks võimalik kõike huvipakkuvat ise proovida. Vanemate laste puhul oleks KOVi ülesandeks leida teisi meetodeid, kuidas õpilase huvisid toetada.

4.2.3 Soovitus nr 11

11. Rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolis.

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp kolme tegevuseni, mis on selle poliitikasoovituse ellu viimise seisukohast olulised.

11.1 Defineerida lõimingu koordinaatori roll ja töötada välja süsteem lõimingu koordinaatorite rakendamiseks

Töögrupi hinnangul peaks kohalik omavalitsus otsustama, kuidas koordinaatori rolli üles ehitada. Ideaalis võiks koordinaatori rolli kandja olla esindatud nii FÕs kui MFÕs. Koosloome töögrupis oldi üksmeelel, et koordinaatori ametikoht on oluline, eriti lõimingu protsessidega alles alustades, kus informatsioon peab olema kõikidele sidusrühmadele kiiresti kättesaadav (millised on MFÕ arvestamise võimalused ja tingimused jms). Koordinaatori rolli mainiti läbivalt erinevate poliitikasoovituste arutluste käigus.

Koosloome töögrupp tõi välja, et lõimingu koordinaatori rolli paika panemisel tuleb KOVide ja üldhariduskoolide vaheliste suurte erinevustega kindlasti arvestada. Näiteks saja õpilasega koolis peaks kooli huvijuht suutma lõimingu koordinaatori rolli täita, kuid suuremates koolides on huvijuhtidel juba rohkem ülesandeid ja siis ei tule lõimingu koordineerimisega seotud lisaülesanded enam kõne alla.

Lõimingu koordinaatorite tööle rakendamise üheks eelduseks on lõimingu koordinaatori rollile väljatöötatud kindlad eesmärgid ja läbi viidud koolitused, mille tulemusel on olemas väljakoolitatud spetsialistid, kes on pädevad lõimingu koordinaatori rolli täitma. Koordinaator on oma olemuselt meeskonnatöötaja, kes kaardistab ja toob kõik võimalused ühisesse infovoogu ning tagab info jõudmise kõikide osapoolteni.

Koosloome töögrupi hinnangul on lõimingu edenemiseks koordinaatori roll väga oluline ja vähemalt alguses peaks riik olema KOVidele rohkem toeks suunates ja aidates, nt juhendite loomises jms. Oluline, et KOVid ei tunneks, et neid on riigi poolt uue teemaga täiesti üksi jäetud. Töörühma poolt leiti, et üleriigiline koordinaatorite tase oleks ühtlasem, peaks koordinaatorite koostöö olema riigi tasandil korraldatud. Seetõttu pakuti välja vahepealset astet riigi ja KOVide vahel, nt neli riigi tasandi lõimingu koordinaatorit pikemaks ajaks.

11.2 Tagada riigipoolne rahastus (KOV-i kaudu) lõimingu koordinaatorile

Töögrupi ühise arutluse käigus jõuti järelduseni, et efektiivseks MFÕ ja FÕ lõiminguks on vajalik riikliku poliitika tugi koordinaatori rollile. Riskina nähtigi poliitilise toe puudumist ning KOVide õhinapõhist tegutsemist, mis võib viia selleni, et huvigrupid väsivad ning huvi teemaga tegelemiseks lahtub. Samuti rõhutati, et rahastuse puudumise korral võib pakutav teenus hakata kannatama ning lõimingu koordinaatori kohustused antakse kellegi teise kanda, kes ei ole teemaga niivõrd kursis või ei ole see teema tema jaoks prioriteetne. Riigi poolne tugi on kindlasti oluline eriti reformi käivitamise ajal.

11.3 Tuua lõimingu süsteem ja strateegiad KOV-i arengu- ja rahastuskavades välja

Kuna KOV-i poliitika koordineerib lõimingu koordinaatori ametikohta, siis KOV-i poliitika peaks seda ka toetama. Oluline on, et lõimingu strateegia oleks KOV-i arengukavades kajastatud ja see oleks seotud konkreetse rahastusega. KOV peab mõistma lõimingu koordinaatori olulisust ning seeläbi toetama selle ametikoha loomist. Selleks tuleb määrata vastutaja (nt riiklikult) ning mõelda läbi, kuidas ametikoha olulisust hinnata ja seirata.

4.2.4 Soovitus nr 12

12. Kaardistada piirkonna MFÕ võimalused ning vedada eest MFÕ pakujate ja koolide võrgustikukohtumisi.

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp kolme tegevuseni.

12.1 Luua KOV-i tasandil lõimingu koordinaatori roll

Koosloome töögrupp leidis, et esmalt peaks KOV-is olema vastutav spetsialist, kelle ülesanne oleks piirkonna MFÕ võimaluste kaardistamise eestvedamine, info koondamine ja levitamine. Olenevalt KOV-ist ja osakonnast, kus spetsialist töötab, võiks kaardistamine toimuda koostöös mõne teise osakonnaga, nt haridusosakonnaga ja kultuuriosakonnaga. KOV-i roll oleks tuua erinevaid osapooli süsteemselt lõimingu teemadel kokku, mis aitaks teadvustada FÕ ja MFÕ lõimingu sisu laiemalt. MFÕ võimaluste kaardistamine peaks toimuma valdkonna põhiselt ning eraldi peaks kaardistama ka üldhariduskoolide soove.

KOV-i lõimingu koordinaatori rolli vajadust rõhutati erinevate poliitikasoovituste arutluse käigus korduvalt.

12.2 Korraldada regulaarseid kohtumisi erinevate osapoolte vahel

Lõimingu koordinaatori rolli olemasolu tagaks regulaarsete kohtumiste ja võrgustiku tekkimise FÕ ja MFÕ pakujate vahel. Näitena toodi Tartu, kus on ca 80 eraõiguslikku spordikooli ehk kõik spordikoolid ei saa korraga kokku, kuna probleemid on erinevad. Seega oleks vaja, et korraldada läbimõeldud kohtumisi, mis tooks kasu kõikidele osalejatele. Samuti tuleks korraldada kohtumisi KOV spetsialistide tasemel, kus antakse ülevaade üksteise tegevustest ja edusammudest ning planeeritakse edasisi tegevusi.

Võrgustiku loomisel tuleks arvestada ka õpilaste ja lastevanematega (kaasates nende esindajaid), et üldine vaade oleks mitmekülgsem ja koostöö laiem. Nende kohtumiste üks osa oleks kindlasti teadlikkuse tõstmine ehk mida, miks ja kuidas MFÕ ja FÕ vahel lõimida.

12.3 Panustada osapoolte vahelise koostöö arendamisse

Sujuva FÕ ja MFÕ lõimingu eeldusteks on avatud ja usalduslik suhtlus, mis ei tule alati kiirelt ja lihtsalt. Mõnikord tuleb enne mitmeid kordi kokku saada, et tekiks ühine arusaam üksteise vajadustest ning ootustest. FÕ ja MFÕ lõimingu elluviimiseks on vaja selgeid eesmärgi ning koordinaatorit, kes hoiab piirkonna MFÕ võimaluste kaardistamise protsessil silma peal.

Koostöö on vajalik eelkõige KOVi ja huvikoolide, huvitegevusühingute, muuseumite, spordikoolide, üldhariduskoolide ning noortekeskuste vahel. Riskina nähtigi koostöö puudumist ning omavahelise põhjendamatu konkurentsi teket teenuste pakkumisel.

4.2.5 Soovitus nr 13

13. Tegeleda MFÕ kvaliteedi järjepideva seire ning kohaliku tasandi FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuste mõju hindamisega.

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp nelja olulise tegevuseni.

13.1 Kohaliku omavalitsuse tasandil analüüsida senist vabatunni ressursi kasutamist

Tuleks kaardistada, kuidas üldhariduskoolid ja kutsekoolid on vabaaine ressursi senini kasutanud. Koosloome töögrupi liikmed olid veendunud, et hetkel enamik koole kasutavad põhikooli astmes eraldatud vabaainete ressursi pigem põhianete (eesti keel, matemaatika jne) õpetamiseks, mis aga ei täida vabaaine eesmärki.

13.2 MFÕ kvaliteedi hindamisel lähtuda riigi poolt loodud MFÕ kvaliteedimudelid

MFÕ kvaliteedi järjepidevaks seireks on riigi tasandil vaja välja töötada raamistik ja konkreetsed mõõdikud, millest MFÕ teenusepakkuja kvaliteedi hindamisel lähtuda. Koosloome tööühma osaleja sõnul on riigi tasandil selle temaatikaga juba töö alanud ning Haridus- ja Teadusministeerium koostöös oma strateegiliste partneritega juba välja töötamas kriteeriume, mis aitavad otsustada, millal on erakapitalil põhineva või munitsupaalse MFÕ teenusepakkuja teenus kvaliteetne ja millal mitte (nt esialgu enesehindamise põhjal, hiljem atesteerimine ja komisjoni otsus jms).

Praktilise poole pealt pakuti tööühma poolt digiregistris küsitlusankeedi kasutamist, millele vastates selgub MFÕ teenusepakkuja tase või kategooria, mis vaadatakse üle ja kinnitatakse nt vastava komisjoni poolt.

Väiksemate huvikoolide puhul, kus ehk töötabki vaid kolm-neli inimest tundus tööühma ühele liikmele kvaliteedimudeli rakendamine liigse bürokraatiana ning ta soovitas väiksemate MFÕ teenusepakkujate puhul kasutada pigem riigi poolt väljastatud diplomit või tunnistust.

Koosloome töögrupi arvates tuleks raamistiku loomisel olla paindlik ning nt arvestada koroonaviiruskriisi ajal kogetut ning minna edasi juba uute teadmistega. Näiteks oldi viiruskriisi ajal paindlikud õpitulemuste hindamisel ning miinimumtaseme saavutamise arvestamisel, nt muusikatundide või kehalise kasvatuse aine hindamisel, kuigi laps tegutses iseseisvalt ja õpetaja ei saanud igal hetkel õpilase tegevust kontrollida.

13.3 Riiklike nõuete kõrvale on vaja luua KOVi spetsiifilised nõuded

Kuivõrd iga kohalik omavalitsus on oma suuruse ja spetsiifika poolest erinev, siis lisaks riiklikule üldisele raamistikule on vaja luua iga valla või linna eriomased nõuded.

Riigi poolt välja töötatud ühtse raamistiku ja kvaliteedi mõõdikute alusel on KOVidel võimalik ka ise koostada nimekirjad MFÕ pakkujatest, kes on antud KOVis aktsepteeritud MFÕ teenusepakkujatena. Siin ongi kvaliteedi eest vastutajaks KOV, kes on kõige lähemal teenusepakkujatele ja seetõttu omab parimat ülevaadet teenusepakkujatest ja sellest, kuidas teenust pakutakse.

13.4 Koostöö kogukonnaga

Koosloome töögrupi hinnangul ei ole võimalik mitteformaalse õppe hindamist läbi viia ilma, et oleks arvestatud erinevate sidusrühmade sh. noorte ja lastevanemate arvamust. Selleks, et saada erapooletut vaadet nõ. väljastpoolt, soovitati arvestada ka nende kogukonna liikmete arvamusega, kellel ei ole lapsi või kellel ei ole enam selles vanuses lapsi ning kes käiks erinevates huviringides.

4.3 Juhised mitteformaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks

Järgnevalt on esitatud kokkuvõtlik tabel MFÕ teenusepakkujatele tehtud poliitikasoovituste ning koosloometöögrupis väljatoodud tegevustega vastava poliitikasoovituse elluviimiseks.

Poliitikasoovitus	Juhised mitteformaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks
<p>14. Toetada töötajaid noorsootöötaja kutse omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega).</p>	<p>Antud poliitikasoovituse puhul tegi töögrupp ettepaneku viia sisse mõned parandused. Töörühma hinnangul võiks antud poliitikasoovitus kõlada järgmiselt: 14. Toetada <u>noorte valdkonna</u> töötajaid noorsootöötaja ja <u>huvihariduse</u> kutsete (<u>treener, tantsuspetsialist, huvihariduse õpetaja</u>) omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega).</p> <p>14.1. Viia huvihariduse õpetaja osakutse õpetaja kutse alla</p> <p>14.2. Osaleda aktiivselt MFÕ ja FÕ esindajatele loodud õpi- ja suhtlusruumides</p> <p>14.3. Muuta täiend- ja ümberõppes osalemise tingimusi võimaldamaks huvihariduse õpetajal ja noorsootöötajal täiend- ja ümberõppes osalemist</p>
<p>15. Sõnastada selgelt MFÕ tegevuste õpiväljundid, pöörates erilist tähelepanu üldpädevuste arengule (nt huvihariduses, õppekavades).</p>	<p>15.1. Panustada riiklikku MFÕ visiooni loomesse</p> <p>15.2. MFÕ esindajate võrgustikukohtumistel ja täiendkoolitustel osalemine koos FÕ esindajatega</p>

Tabel 3: Kokkuvõtte mitteformaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks vajalikest tegevustest

4.3.1 Soovitus nr 14

14. Toetada töötajaid noorsootöötaja kutse omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega).

Antud poliitikasoovituse puhul tegi koosloome töögrupp esimesel kohtumisel ettepaneku viia sisse mõned parandused, millega ka teisel koosloome töögrupikohtumisel nõustuti.

Töögrupi hinnangul võiks antud poliitikasoovitus kõlada järgmiselt: 14. Toetada noorte valdkonna töötajaid noorsootöötaja ja huvihariduse kutsete (treener, tantsuspetsialist, huvihariduse õpetaja jt) omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega).

Arutelu tulemusel toodi välja neli tegevust, mis on olulised selle poliitikasoovituse realiseerimiseks.

14.1 Viia huvihariduse õpetaja osakutse õpetaja kutse alla

Tegevuse eelduseks on mõistete selgus (huviharidus, huvitegevus) ja huvihariduse õpetajate võrdne kohtlemine üldhariduskooli õpetajaga FÕ õppes. Koostööd peaksid tegema eelkõige riik, KOV, huvikoolid, kutse andjad ja erinevad teemaga seotud katuseorganisatsioonid.

Töögrupi hinnangul on kutsesüsteem huvihariduses, kus õpetajaid on pidevalt puudu, väga vajalik, et need kellel on huvi valdkonda siseneda saaksid selle võimaluse. Kutsesüsteem loob huvihariduse õpetajatele eneseanalüüsi mudeli ning on oluliseks aluseks, et väärtustada huvihariduse õpetajat riikliku palgatoetusega samaväärselt FÕ õpetajatega. Kutsesüsteemi loomist võiks vaadelda kui üht osa ettevalmistusest lõimingu toetamiseks.

MFÕ esindajad peaksid teemat üleval hoidma ja muutuse sisseviimise olulisuse otsustajateni viima.

14.2 Osaleda aktiivselt MFÕ ja FÕ esindajatele loodud õpi- ja suhtlusruumides

Tihedam koostöö MFÕ ja FÕ esindajate vahel loob soodsama pinnase usalduse tekkeks. Siin on oluline, et kõik osapooled teadvustaks, et FÕ ja MFÕ spetsialistid on võrdväärsed partnerid, kelle ühiseks eesmärgiks on lähtuda õpilase vajadustest.

Tihe koostöö KOVi, MFÕ ja FÕ vahel on siin protsessi edukuse eelduseks. Koostöö parandamise võimalusena nähti ühiseid koolitusi huvihariduse, -tegevuse ja formaalõppe õpetajatele ja juhendajatele.

Siinkohal on oluline MFÕ ja FÕ pakkujate koolitusvajaduste kaardistamine. Koostööd peaksid tegema nii MFÕ pakkujad kui FÕ esindajad. Ühe probleemina toodi välja asjaolu, et koolitused ja koolitusvajadused on küll olemas, kuid samal ajal jäetakse koolitustele sageli tulemata. Seega tuleb lahendada ka huvihariduse õpetajate, noorsootöötajate ja juhtide motivatsiooni puuduse probleem ja mõelda, kuidas julgustada neid koolitustest siiski osa võtma, kuivõrd ilma MFÕ ja FÕ koostöota ei ole lõimimist võimalik ellu viia.

14.3 Muuta täiend- ja ümberõppes osalemise tingimusi võimaldamaks huvihariduse õpetajal ja noorsootöötajal täiend- ja ümberõppes osalemist

Koosloome töögrupi arutluse käigus leiti, et on vaja tagada huvihariduse õpetajate võrdne kohtlemine FÕ õpetajatega täiend- ja ümberõppes. Kui huvihariduses on magistrikraadiga spetsialistitöö, siis hetkel ei saa ta ümberõppes osaleda (nt matemaatikaõpetajaks), sest ümberõppesse võetakse vastu ainult üldhariduskoolis töötavaid õpetajaid.

Taoliste piirangute eemaldamisel on riigil võtmeroll, seda enam, et Eestis valitseb suur õpetajate puudus, mida saaks just selle muudatusega leevendada. Hetkel on

probleemiks suhtumine, et huvihariduse õpetaja ei ole õpetaja, sest selleks peab eraldi õppima.

Üldise suure riskina nähti olukorda, kus kvaliteetseid huvihariduse õpetajaid ei ole valdkonda juurde tulemas ja väheneb olemasolevate õpetajate arv, kes soovivad MFÕ valdkonnas edasi töötada. Riskina toodi välja koolitusprobleemid ning ebaselgus koolituste osas MFÕ maastikul. Samuti tõdeti, et suurema fookuse alla tuleks võtta FÕ õpetajate hoiakud lõimingu osas ning nende valmidus lõiminguks panustada.

4.3.2 Soovitus nr 15

15. Sõnastada selgelt MFÕ tegevuste õpiväljundid, pöörates erilist tähelepanu üldpädevuste arengule (nt huvihariduses, õppekavades).

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp kahe tegevuseni, mis on olulised selle poliitikasoovituse realiseerimise seisukohast.

15.1 Panustada riiklikku MFÕ visiooni loomesse

Lõimingu edukaks rakendamiseks on oluline, et MFÕ visioon oleks riiklikul tasandil kirjeldatud ning see hõlmaks sealhulgas nii lõimingu üldpõhimõtteid kui MFÕ kvaliteedi põhimõtteid ja kriteeriume. Nimetatud visioon peaks kehtima nii huviharidusele, huvitegevusele kui noorsootööle. MFÕ rolliks siinkohal on aktiivne panus MFÕ visiooni loomesse, nt riiklikult sõnastatud õpiväljundite kirjeldamise raamistiku alusel, õpiväljundite sisse viimine MFÕ õppekavadesse.

15.2 MFÕ esindajate võrgustikukohtumistel ja täiendkoolitustel osalemine koos FÕ esindajatega

Selle tegevuse juures on oluline isikliku kogemuse ja võrgustiku tekkimine MFÕ ja FÕ vahel, millele aitavad kaasa peamiselt KOVi poolt korraldatud ühised kohtumised. Koostöö käigus on võimalik sõnastada õpiväljundid ja paika panna kohtumised, samuti arvestada selle käigus nii juhtide kui õpetajate tasandiga. Võrgustikukohtumised oleks mõttemaailma muutmise kohaks ehk mida rohkem ollakse ühises inforuumis, seda vastuvõtlikum ollakse muutustele.

Eelduseks ja vajaduseks on MFÕ tegevuste hõlbus võrreldavus FÕ tavaõppega ja mõlema osapoole vaheline dialoog. Koosloome töögrupi arutluste käigus nenditi, et hetkel on MFÕ ja FÕ omavahelist võrdlemist keeruline teostada ja kindlasti tuleks läbi mõelda, kuidas seda praktikas läbi viia. Üheks võimaluseks on korraldada üldhariduskoolide õpetajate ning huvihariduse õpetajate ja noorsootöötajate nõu vahetus, et mõlemad pooled saaksid paremini aru, mida üks või teine pool õpilasele pakub. Samuti ei tohiks ühtlustamise käigus kaduda huvihariduse- ja tegevuse vabadus, paindlikkus ja spontaansus, mis on huvihariduse ja -tegevuse üks suurimaid tugevusi. Samuti ei ole huviharidus lihtsalt põnev ja lahe, vaid selles on ka hariduslik pool, kuid seda ei osata ehk nii hästi väljendada. Vastupidine olukord on üldhariduskoolidega, kus on samuti põnevus olemas, kuid seda ei osata samuti esile tuua.

Võrgustikukohtumiste laiemaks eesmärgiks on erinevate õppimise viiside ja allikate aktsepteerimine ning veenmine selles, et pealtnäha vaid lõbusad tegevused, võivad olla õpilase jaoks ka õpetlikud. Näitena toodi multifilmide vaatamine ehk kui multifilmist tulevad õpiväljundid ja eesmärgid selgelt välja, siis see tegevus peaks olema samuti aktsepteeritav.

Koolituste osas toodi välja vajadus MFÕ pakujatele õppekava arenduse koolituse korraldamine, seejuures võiks koolituse juurde kuuluda motiveeriv seos rahastusega. Positiivse näitena tõsteti esile Tartut, kus sellist lähenemist kasutati huvikoolide puhul. Nimelt toetati huvikoole, et nad arendaksid õppekavasid, töö käigus nähti väga

erineva tasemega õppekavasid ehk tegelikult MFÕ pakkujad vajaksid sellist abi riigi või KOVi poolt.

4.4 Juhised formaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste ellurakendamiseks

Järgnevalt on esitatud kokkuvõtlik tabel FÕ teenusepakkujatele tehtud poliitikasoovituste ning koosloometöögrupis väljatoodud tegevustega vastava poliitikasoovituse ellu viimiseks.

Poliitikasoovitused	Juhised formaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks
16. FÕ õppekavas sätestada kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÕs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus.	<p>16.1. Juhendada riigi poolt väljatöötatud lõimingu kvaliteedimudelist</p> <p>16.2. Kaardistada FÕ ja MFÕ õpiväljundid, leida ja analüüsida seosed ning kattuvused</p> <p>16.3. Määrata mitteformaalse õppe õpitulemuste hindamiskriteeriumid</p> <p>16.4. Teadvustada, et mitteformaalses õppes läbitu aitab sageli formaalõppes omandatud teooriat muuta personaalsemaks ja praktilisemaks.</p>
17. Tõhustada lõimingu koolisest koordineerimist, määrata lõimingu koordinaator.	<p>17.1. Kokku leppida lõimingu koordinaatori roll, ülesanded ja vastutus</p> <p>17.2. Luua õpilastele selged juhised lõimumise põhimõtete kohta</p> <p>17.3. Luua selged juhised lõimingu koordinaatorile, mille järgi ja kuidas toimub õpilase MFÕs läbitud aine arvestamine FÕs</p> <p>17.4. Võtta aktiivselt osa riigi poolt loodava kvaliteedimudeli loomise protsessist</p>
18. Kirjeldada õppekavades õpiväljundid avaramalt ja valdkonnapõhiselt.	<p>18.1. Leida rahalised vahendid avaramate võimaluste pakkumiseks üldhariduskoolides</p> <p>18.2. Seada üles süsteem õpilase õpitee toetamiseks ja jälgimiseks</p>
19. Kujundada koostöös piirkonna MFÕ pakkujatega ja lähtuvalt nüüdisaegsetest teadmistest MFÕ arvestamiseks enesehindamise korraldus ja instrumendid.	<p>19.1. Määratleda õpilase õpitee kujundamise toetaja</p> <p>19.2. Määratleda MFÕ ja FÕ õppekavade eesmärgid ja leida ühisosa</p> <p>19.3. Kasutada arenguestluste tööriistu õpilase individuaalse õpitee loomiseks</p> <p>19.4. Tagada KOVi poolne rahastus MFÕga tegelemiseks kõikidele õpilastele</p>

Tabel 4: Kokkuvõtte formaalõppe pakkujatele suunatud poliitikasoovituste elluviimiseks vajalikest tegevustest

4.4.1 Soovitus nr 16

16. Üldhariduskoolide õppekavas sätestada kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÖs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus

Selle poliitikasoovituse puhul tehti ettepanek muuta poliitikasoovituse sõnastust, et vältida vaba- ja valikainete tunnetuslikult kehvemasse seisu jäämist, kuna kõik õppeained on olulised. Koosloome töögrupi poolt pakuti välja järgmine sõnastus:

S16. Üldhariduskoolide õppekavas sätestada õppeainete MFÖs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus

Töörühma töö tulemusel jõuti nelja olulise tegevuseni poliitikasoovituse ellu viimise seisukohast.

16.1 Juhinduda riigi poolt välja töötatud lõimingu kvaliteedimudelist

Siin on FÖ tegevuste eelduseks riigi poolt väljatöötatud üldise lõimimise kvaliteedimudeli loomine. Et kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÖs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus oleksid sätestatud üldhariduskoolide õppekavas, tuleks riigi poolt luua lõimimise raamistik, millest kõik osapooled saaksid juhinduda. Üldhariduse kooli tasandil saab juhinduda riiklikust lõimimise raamistikust, kuid üldhariduskoolide endi ülesandeks jääb kokku leppida kooli spetsiifilised reeglid või toimetamise loogika, kuidas antud üldhariduskoolis arvestatakse õpilase MFÖs läbitud aineid.

Raamistiku loomisel on tarvis kaardistada ja teha koostööd MFÖ pakkujatega, kes on valmis pakkuma mitteformaalse õppe tegevusi formaalõppe õpiväljunditele lisaks või toetuseks.

Kuna lõimimise teema on veel üsna uus kõikidele, siis erinevate sidusrühma liikmete vahelise koostöö soodustamine on koosloome töögrupi sõnul pikem protsess, mis vajab pidevat protsessi juhtimist ning olukorra kaardistust.

Kuigi koosloome töögrupi sõnul võivad formaalõppe ja mitteformaalse õppe pakkujatel olla samad eesmärgid või isegi kohati samad meetodid, siis üldhariduskoolide ja kutsekoolide madal informeeritus ja usaldamatus mitteformaalse õppe kvaliteedi osas võib pärssida sujuvat koostööd. Seetõttu on vajalik kohaliku omavalitsuse tugi ja toetus.

16.2 Kaardistada FÖ ja MFÖ õpiväljundid, leida ja analüüsida seosed ning kattuvused

Oluline on FÖ ja MFÖ õpiväljundite analüüsi käigus leida ühisosa, õppida ja aru saada, mida erinevad osapooled õpilasele pakuvad ning mõelda läbi, kuidas uut teadmist tulevikus õpilase huvides rakendada. Kindlasti tuleks õpiväljundite analüüsi protsessi kaasata ka õpilaste esindajaid.

FÖ ja MFÖ teenusepakkujate koostöö paremaks toimimiseks on vajalik kohaliku omavalitsuse tasandil luua suhtlusplatvorm kõikidele osapooltele (nt virtuaalne keskkond või ümarlaud vms), mis lihtsustaks õpiväljundite kaardistamist ning hindamiskriteeriumite paika panemist. Koosloometöögrupis rõhutati osapoolte valmisoleku ja tahte olulisust ning eesmärgipärast tegutsemist õpilase kesksete tulemuste saavutamiseks. Toodi välja, et tehtud töö tulemused peaksid olema jooksvalt dokumenteeritud, et inimeste vahetumisel ei tekiks infosulge ja töö ei jääks seisma.

16.3 Määrata mitteformaalse õppe õpitulemuste hindamiskriteeriumid

Vajalik eelkõige formaalõppe pakkujate poolne avatus ning motiveeritus mitteformaalses õppes läbitu aktsepteerimiseks ja tegevuste elluviimiseks.

Osapoolte koostöös tuleb paika panna MFÕ õpitulemuste hindamiskriteeriumid, kas tegu on hindelise hindamisega või arvestuslikuga ning kuidas õpitut saab formaalhariduses arvestada.

Võimalike formaalhariduses esinevate hirmude maandamiseks, nt MFÕs omandatu arvestamise tõttu vähendatakse formaalõppe õpetajate ainemahtu ja seetõttu ka palgaraha fondi vms, on vajalik lõimumisega seotud teemasid selgelt kommunikeerida ning selgitada lahti võimalike hirmudega seonduv.

16.4 Teadvustada, et mitteformaalses õppes läbitu aitab sageli formaalõppes omandatud teooriat muuta personaalsemaks ja praktilisemaks.

Kogemused MFÕst ja FÕst suunavad omakorda noorteadlikumate valikute suunas pärast gümnaasiumi või kutsehariduse õpingute lõppu.

4.4.2 Soovitus nr 17

17. Tõhustada lõimingu koolisisesest koordineerimist - määrata lõimingu koordinaator

Koosloome töögrupis osalenute hinnangul peaks antud poliitikasoovituse elluviimiseks kõik osapooled koostööd tegema. Üldhariduskoolid ja kutsekoolid ning mitteformaalõppe teenusepakkujad, aga ka riik, kohalik omavalitsus, lastevanemad ning õpilaste esindajad. Töötulemusel toodi välja neli olulist tegevust.

17.1 Kokku leppida lõimingu koordinaatori roll, ülesanded ja vastutus

Kõigepealt on vaja defineerida ja kokku leppida lõimingu koordinaatori roll üldhariduskoolis ja konkreetsed ülesanded, mille eest lõimingu koordinaator vastutab. Kindlasti tuleks koordinaatori töömahu arvestamisel lähtuda kooli spetsifikast ning õpilaste arvust koolis ning lähtuda sellest, kas lõimingu koordinaatori roll eeldab täiskohta või on võimalik tööülesanded kooli olemasoleva personali vahel laiali jaotada.

Koordinaatori kohustuste edukaks täitmiseks on vajalik formaalõppe õpetajate, õppejuhtide, õppealajuhtide koostöö ning valmidus uut moodi toimimiseks.

Selleks et mitteformaalse ja formaalse õppe lõimumine toimuks üle Eesti eri piirkondades võimalikult sujuvalt on vaja riigi poolt väljatöötatud juhendmaterjale üldhariduskoolidele, huvikoolidele ja noortekeskustele, mis aitaks lõimingu koordinaatori ülesandeid ja vastutust paremini sõnastada.

Kindlasti aitab lõimingu koordinaatori ja teiste osapoolte (sh lastevanemate) koormust vähendada hästi toimiv digiregister, kus erinevad lõiminguga seotud tegevused on standardiseeritud. Näiteks peaks digiregistris olema võimalus õpilasel endal või tema vanemal taotleda lõimingut, sealjuures peaks taotlusprotsess olema võimalikult sujuv ja lihtne (automatiseeritud taotlusprotsess, nt rippmenüüst on võimalik valida juba ära kirjeldatud MFÕ teenus jms), ja edasi tegeleb sellega juba koordinaator, kes tänu eelnevalt automatiseeritud protsessile teab taustast juba rohkem. Ent nii kaua kui uue digiregistri täpsed arendusplaanid ja funktsionaalsus ei ole teada, ei saa sellega arvestada.

Tuleb silmas pidada, et lõimingu koordinaatori rolli täitmiseks kulub arvestatav lisa tööaeg ning suuremate koolide puhul esineb oht, et õpilase keskselt lõimingule lähenedes, kasvab töökoormus ühe koordinaatori jaoks liiga suureks (nt eriti enne uue õppeaasta algust). Seetõttu peaks koordinaatori roll olema kindlasti tasustatud, sealjuures koosloome töögrupi hinnangul peaks rahastus tulema riigi poolt.

See milliseks kujuneb lõimingu koordinaatori ja teiste protsessi kaasatud osapoolte koormus, sõltub suuresti protsesside standardiseerituse ja individuaalse lähenemise tasakaalust ehk millises osas on erinevad raamistikud, juhised või digiregister standardiseeritud ning millises osas tuleb lähtuda õpilase, kooli või KOVi eripäradest.

Koosloome töögrupi hinnangul peaks lõimingu koordinaatori vastutus olema määratletud õigusaktides sarnaselt HEV-koordinaatorile (haridusliku erivajadusega õpilaste õppe koordinaator), et kõikidel osapooltel oleks selge, milliste punktide elluviimise eest lõimingu koordinaator vastutab.

17.2 Luua õpilastele selged juhised lõimumise põhimõtete kohta

Et õpilased saaksid formaalõppe ja mitteformaalõppe lõimumisest võimalikult hästi aru ning oskaksid sellest võimalikult palju kasu saada, peaks õpilastele olema välja töötatud selge juhendmaterjal, selle kohta, mida lõimingu koordinaator teeb, kuidas toimub individuaalse õppekava koostamine, vaba- ja valikainete valimine ning kuidas toimub MFÕ arvestamine formaalõppes. Oluline, et sellise põhjaliku ülevaate tegemine MFÕ valdkonna võimalustest ei oleks kuivalt ja õpilase jaoks igavalt esitatud, vaid uued võimalused ja valikud tunduksid õpilase jaoks atraktiivsed.

17.3 Luua selged juhised lõimingu koordinaatorile, mille järgi ja kuidas toimub õpilase MFÕs läbitud aine arvestamine FÕs

Vältimaks lõimingu koordinaatori võimalikku subjektiivset suhtumist ja/või võimalikku ebapädevust otsuste tegemisel, mis puudutab mitteformaalse õppe ainete arvestamist formaalõppes, on vajalik luua selged põhimõtted, kuidas antud protsess kõige efektiivsemalt toimuda saaks. Koosloome töögrupi arutluste käigus pakuti välja mitmeid lahendusi, kuidas MFÕ ainete arvestamine toimuma peaks. Ühe lahendusena pakuti välja üldhariduskoolisese komisjoni loomist, kes võrdleks MFÕ ja FÕ õpiväljundeid ning võtaks vastu otsused lähtuvalt sellest. Teise lahendusena nähti lõimingu koordinaatori koostööd aineõpetajatega, õppejuhi või õppealajuhiga, kes oskavad sisulises mõttes kindlasti paremini öelda, kas õpilase poolt MFÕs läbitud aine vastab õpiväljunditele või mitte. Samas töögrupis nenditi, et sageli on MFÕs õpetajateks ja juhendajateks oma ala tipp-professionaalid, kelle oskusi ja tööd ei ole FÕ aineõpetajad tegelikult kompetentsed hindama, kuivõrd FÕ aineõpetaja peab haarama tervikut, kuid spetsiifilisi teadmisi ei pruugi tal olla (nt muusikaõpetaja ei pruugi omada pädevust hindamaks viiuliõpetaja oskusi ja õpilase hindamist). Sel juhul võiks mingil määral abi olla sellest, kui MFÕ arvestamisel FÕs lähtutaks aine mahust ja sellest kas see on täidetud või mitte, ilma et seda eraldi numbriliselt hinnataks.

Töögrupis osalenute hinnangul ei peagi kõike, mida õpilased mitteformaalses õppes läbivad formaalõppes kindlasti arvestama.

17.4 Võtta aktiivselt osa riigi poolt loodava kvaliteedimudeli loomise protsessist

Lõimingu koolisese koordineerimise tõhustamiseks on vajalik paika panna mitteformaalse õppe teenusepakujate kvaliteedi hindamise kriteeriumid, mille välja töötamise juures peaksid olema lisaks mitteformaalõppe esindajatele kaasatud formaalõppe, kohaliku omavalitsuse ning riigi esindajad.

4.4.3 Soovitus nr 18

18. Kirjeldada kooli õppekavades õpiväljundid avaramalt ja valdkonnapõhiselt

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp kahe tegevuseni, mis on olulised selle poliitikasoovituse ellu viimisel.

18.1 Leida rahalised vahendid avaramate võimaluste pakkumiseks üldhariduskoolides

Koosloome töögrupp tõi välja, et riiklik õppekava on nii põhjalik ja detailne, et ei jäta üldhariduskoolile võimalusi muudatusteks ning seda nähakse suure probleemina. Ühest küljest tuleks riiklikusse õppekavasse tekitada lisaruumi MFÕ ainete läbi viimiseks ning teisest küljest tuleks leida rahalised võimalused, et pakkuda avaramaid võimalusi õpilastele MFÕga tegelemiseks. Siin on vajalik tihedam koostöö kohaliku omavalitsusega, kes saab üldhariduskoolidele toeks olla (KOVide ülesed koostööprojektid MFÕ teenuste valiku parandamiseks jms).

Samuti tuleb arvestada asjaoluga, et vabaaine mõiste jõudmine seadustesse ning ka nõ vaba ruumi tekitamine MFÕ jaoks FÕ õppekavasse võib osutuda ajamahukaks protsessiks.

18.2 Seada üles süsteem õpilase õpitee toetamiseks ja jälgimiseks

Tegevuse põhiküsimuseks on, kuidas saab üldhariduskool teada, millistes huviringides õpilane käib või millega tegeleb, selleks, et seda saaks arvestada FÕ õppesüsteemis. Ühe lahendusena pakuti välja arenguestlused, mille käigus klassiõpetajad uurivad lisaks üldharidust puudutavatele teemadele ka vaba aja sisustamise viise. Arenguestlusel võiks õpetaja täpsustada, mis põhjustel õpilane oma huvidega ei tegele või kas on korraga liiga palju huvitegevusi ja mõelda koos õpilasega ja vanemaga, kuidas seda õpilase jaoks tasakaalustada. Esmatasandi koostöö võiks sellisel juhul toimuda õpilase, klassiõpetaja ja lapsevanema vahel. Lõpptulemusena võiks MFÕ soorituse õpilase FÕ tunnistusele kanda. Detailsemaks minnes tuleks vaadata, kas MFÕ arvestamine oleks ainepõhine, valdkonnapõhine või väljundipõhine.

Eelduseks on õpetaja valmisolek arenguestlustelt kogutud andmed kokku panna, mis tähendab, et see tekitaks õpetajale lisatööd, mida tuleks õpetajale kindlasti kompenseerida. Kui kogu protsessist puudub visioon ja arusaam, et õpilane lõpuks võidab sellest (nt aega või tunnustust), siis on suur risk, et selline lähenemine ei hakka tööle. See tähendab, et kõik osapooled peavad olema valmis andmeid andma ja protsessis osalema. Selleks on aga kindlasti vaja riiklikku tuge makstes õpetajale väärilist lisatasu täiendava töö eest, aga ka pakkudes kindlat visiooni ja juhiseid lõimingu läbi viimiseks. Oluline on, et kõik õpetajad oleks väärtustatud ja lisaülesanded oleks tasustatud, siis on ka üldhariduskooli õpetaja valmis rohkem lõiminguusse panustama. Üldhariduskooli kontekstis peaks igal õpilasel olema tugi, kuid toetaja ei pea olema õpilase klassijuhataja. Samuti tuleks läbi mõelda, kes on õpilasele toeks MFÕ poolt.

Koosloome töögrupis arutati ka võimalust I ja II kooliastme õpilastele tutvustada võimalikke MFÕ valikuid ja selgitada, mida MFÕ arvestamine õpilase jaoks tähendaks. III ja IV kooliastme õpilastel võiks tulla valikained ja vabaained, kus on rohkem paindlikkust. Sellisel juhul soovitati panna koolipäeva algusesse või lõppu õppeained, kuhu õpilane soovi korral minema ei pea. Arutati läbi ka küsimus, millega õpilane tegeleb vabastatud tunni ajal kui see on keset päeva. Leiti, et sel juhul peaks üldhariduskool vastutama selle eest, et õpilasel oleks võimalik vaba tunni ajal kuhugi minna, nt kasutada kõigile avatud ühist õpiruumi.

Üldiselt nähakse keerukust ka asjaolus, et õpilasi on mõnes üldhariduskoolis palju ja tegeletakse väga erinevate aladega (nt muusika, kunst, sport jne). Koolijuhtidel on hirm, et liiga paljud õpilased tahavad erinevaid arvestusi, tunnid on erinevad ja tekivad augud tunniplaanidesse. Võimalusena toodi välja, et kunstikoolis käijad korraldaks näituse või muusikakooli lapsed korraldaks etenduse. Selle eesmärgiks oleks näidata teistele õpilastele, millega tegeletakse väljaspool formaalõpet ja noore jaoks oleks tegu tunnistusega, mis on tema jaoks oluline.

Koosloome töögrupp arutles ka selle üle, et probleem on nende õpilastega, kes pole kaasatud ja kes ei taha midagi teha. Kui MFÕ üldhariduskooli tasandil rohkem

tähtsustada või esitada tunnistusel, siis tekib aja jooksul eeskuju ja arusaam, et MFÕ on samuti oluline ja annab teadmisi.

4.4.4 Soovitus nr 19

19. Kujundada koostöös piirkonna MFÕ pakkujatega ja lähtuvalt nüüdisaegsetest teadmistest MFÕ arvestamiseks enesehindamise korraldus ja instrumendid

Arutelu käigus jõudis koosloome töögrupp nelja tegevuseni, mis on olulised selle poliitikasoovituse realiseerimiseks.

Kogu poliitikasoovituse suurima riskina nähakse ohtu, et MFÕ arvestamise ja hindamisega kaob MFÕst meelelahutuslik aspekt. Tuleb tagada, et MFÕ ei muutuks vaid rutiinseks kohustuseks. Lisaks peaks õpilasele jääma valikuvõimalus soovi korral MFÕ tegevust FÕs mitte arvestada.

Poliitikasoovituse elluviimiseks on oluline, et lõimingu koordinaator ja riigipoliitika juhendiks samadest eesmärkidest. Lisaks peaks üldine sotsiaalne suhtumine lõimingu tagama selle, et individuaalsete õpiradade loomine töötaks õpilase kasuks ning õpetajad ja koolijuhid oleks MFÕ ja FÕ lõimimise osas üksmeelel. Tõdeti, et üldhariduskoolil oleks vaja juurde metoodikajuhti õppeainete ja õppekavade arendamiseks ehk direktori ja õpetajate (või õppejuhi) vahel peaks olema veel keskastmejuht, kes aitaks muutusi ellu viia.

19.1 Määratleda õpilase õpitee kujundamise toetaja

Koosloome töögrupp pidas oluliseks, et FÕ ja MFÕ õpetajad lähtuksid õpilastest ja nende huvidest. Vältimaks lihtsalt hinnete panemist peaks õpetaja ja õpilase vahel olema rohkem omavahelist suhtlust ning hindamisel tuleks kasutada rohkem kujundavat hindamist ja õpilase isiklike eesmärkide seadmist. Õpilase õpitee kujundamise toetaja rolli tuleks vaadata erinevate kooliastmete kaupa (algastmes suurem klassijuhataja roll, põhiastmes aga nt huvijuht), samuti soovitati uurida, kuidas toimub õppijate toetamine kutseõppes ehk on sealt midagi üle võtta.

Õpilase toetamine tema individuaalse õppekava koostamisel oli ka piloteerimise ja kolmanda koosloome töögrupi koostamise üheks oluliseks teemaks. Kuigi esines vastandlikke arvamusi selles osas, kas selleks on vaja eraldi täis- või osakoormusega lõimingu koordinaatorit või kas koordinaatorit on vaja terve õppeaasta vältel või piisab ka sellest kui koordinaator on ametis vaid õppeaasta alguses ja/või lõimingu algusaastatel, siis selles oldi ühel nõul, et keegi peab õpilasele lõimingu protsessis teoks olema.

Nii piloteerimise tulemusel kui koosloome töögrupi arutluste käigus, leiti et klassijuhatajal on oluline roll õpilaste tundma õppimisel, nende toetamisel ja suunamisel sh õpilase huvidest lähtuva MFÕ tegevuse leidmise toetamisel. Samas toodi välja, et klassijuhataja oma põhitöö ja koormuse tõttu ei suudaks täielikult seda rolli täita ja vajaks kindlasti abilisid. Ühe lahendusena pakuti mitme klassijuhataja kaasamist ühe klassi puhul. Selle lahenduse puuduseks on aga üldhariduskoolide napid rahalised vahendid ning oht, et klassijuhataja ei kohtu õpilastega piisavalt sageli, et õpilasi päriselt märgata ja neid nõustada.

Kui lõimingu koordinaatori või klassijuhataja kaasamine õpilase toetamiseks ei ole võimalik, siis võiks sellele ametile kaaluda kedagi juba olemasolevast kooli personalist, nt huvijuht, koolipsühholoog, HEV koordinaator, õppejuht jt, kes ehk hetkel töötab osakoormusega, kuid kes on valmis lõimingu teemad oma vastutusalasse võtma ja sooviks töötada täiskoormusega.

Eraldi tuleks määratleda, millised on õpilase õpitee kujundamisel ja toetamisel vajalikud sammud, kes oleks see meeskond õpilase õpitee kujundamisel ja toetamisel ja milline oleks üldine süsteem.

19.2 Määratleda MFÕ ja FÕ õppekavade eesmärgid ja leida ühisosa

MFÕ ja FÕ õppekavade ühisosa leidmiseks tuleks kõigepealt kirjeldada õpiväljundid MFÕs, mis peaksid olema pädevuste põhised ja mõõdetavate teguritega.

19.3 Kasutada arenguestluste tööriistu õpilase individuaalse õpitee loomiseks

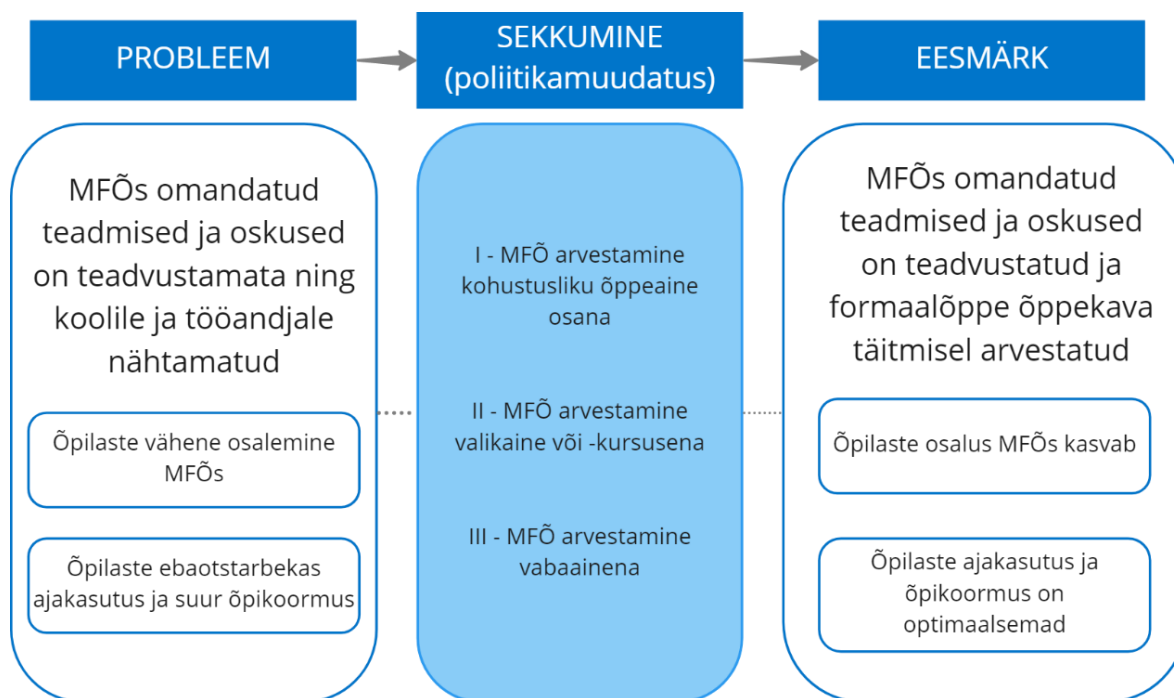
Arenguestlustel tuleks kasutada tarkvaralisi tööriistu (nt eKool, Clanbeat), mis lihtsustavad õpilase soovide ja võimete kaardistamist ning aitavad järgmiste eesmärkide seadmist. Ehk siis individuaalne õpitee ei oleks ainult paberil, vaid alati kättesaadav ka virtuaalses keskkonnas, sisse logitav ja jälgitav. Eelduseks on elektroonilise keskkonna kättesaadavus ja õpetajate avatus individuaalsele õpiraja süsteemile.

19.4 Tagada KOVi poolne rahastus, et MFÕs osalemise võimalus oleks kõikidel õpilastel

Võtmeküsimusena toodi välja tasuta ja tasulise MFÕ ringide pakkumine KOVis. Kuigi leiti, et MFÕ ei pea täies mahus õpilase jaoks tasuta olema, siis KOVis peaks olema ühtne rahastussüsteem, mis tagaks MFÕ osalustasu toetuse õpilastele, kelle pere ei saa lubada tasulist MFÕs osalemist. Üldhariduskooli roll võiks olla erinevate MFÕ teenuste osalustasude katmise võimaluste tutvustamine õpilasele, kui pere jaoks on MFÕ osalustasud liiga kõrged.

5 Lisad

Lisa 1. Poliitikasekkumised ehk lahendused

Lisa 2. Poliitikasoovitused lõimimise soodustamiseks

Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Oodatav mõju
<p>1. Välja töötada mitteformaalõppe ja formaalõppe lõimingu põhimõtted, juhendmaterjalid ja toetusmeetmed, mis võimaldavad ja toetavad kõigi kolme poliitikavaliku rakendamist ja võimestavad koostööd eri osapoolte vahel</p>	<p>Nii Eesti kui teiste riikide praktikate analüüsist järeldub, et strateegilise visiooni ja süsteemsuse puudumine on MFÕ ja FÕ lõimingu peamiseks takistuseks.</p> <p>Isegi kui õigusaktid võimaldavad lõimimist ning see on haridusstrateegias ka üldsõnaliselt prioriseeritud, ei pruugi see lõimimise igapäevase korralduse eest vastutajatele anda piisavat selgust selle osas, kuidas lõimingut päriselt realiseerida.</p>	<p>KOVidel, koolidel ja MFÕ pakkujatel on piisavalt praktilist teavet ja võimekust lõimimise korraldamiseks, eri poliitikavalikute toetamine (ka õigusaktides) võimaldab seejuures piisavalt paindlikkust.</p>
<p>2. Valmistada ette õigusaktide muutmine, mis võimaldab vabaainet arvestada kohustusliku õppekava osana</p>	<p>Praegu on vabaaine mõiste ja korraldus reguleerimata ning selle definitsioon koolides erinev. Selleks, et suurendada FÕ ainete/kursuste mahtu, mida õpilased saavad MFÕs läbida, tuleb vastavad muudatused viia sisse PGSi ning sätestada see PRÕKis ja GRÕKis.</p> <p>Reguleerida tuleb vabaaine mõiste, õpilase õigus või kohustus vabaaine läbida, selle korraldamisega seotud tingimused, sh osapoolte kohustused, rahastamine jne. Enne eelnõu väljatöötamist on vajalik täpselt paika panna ja kirjeldada vabaaine kontseptuaalne raamistik.</p>	<p>Kohustusliku MFÕs läbitava vabaainega saaksid FÕ ja MFÕ lõimimisest kasu kõik õpilased, mitte vaid need, kes juba niigi osalevad MFÕs. Õpilased saavad oma andeid ja huvisid rohkem arendada ning paraneb individuaalsete õpiteede rakendumine.</p>

<p>3. Toetada huvihariduse kutsesüsteemi arendamist ja jätkata noorsootöö kutsesüsteemi populariseerimist</p>	<p>Kuna MFÕd iseloomustab FÕga võrreldes suurem vabadus, paindlikkus, mitmekesisus läbiviijate ettevalmistuses ja kvalifikatsioonides, väljendavad mõned koolitöötajad kahtlusi MFÕ kvaliteedi osas. Seega on eriti oluline eri tasanditel tegeleda MFÕ pakkujate kompetentside ja MFÕ kvaliteedi ühtlustamise ning kvaliteedikontrolliga.</p>	<p>Rohkem noorsootöötajaid täiendab end regulaarselt, taotleb noorsootöötaja kutset. Huvihariduses rakendub kutsestandard. MFÕ valdkonna töötajate eriomased kompetentsid on ka FÕ osapoolte seas väärtustatud. Avardub arusaam MFÕ valdkonnast ning MFÕ ja FÕ lõimingu väärtusest, seeläbi kasvab ka usaldus MFÕ vastu ja ollakse valmis tihedamaks koostööks.</p>
<p>4. Luua FÕle ja MFÕle ühine hariduse digiregister, mis</p> <p>1) annaks ülevaate õpilase õpiteekonnast nii FÕs kui MFÕs (portfoolio/hariduspassi funktsioon)</p> <p>2) annaks ülevaate MFÕ pakkujate kvalifikatsioonidest, MFÕ sisust ja oodatavatest õpiväljunditest (haridus- ja noortevaldkonna registri funktsioon)</p>	<p>Eri osapooled näevad vajadust ühendada eri infosüsteemid ühtseks õppimise ja hariduse infotaristuks, mis talletaks õpilaste jaoks nende õpiteekonna ning aitaks neil kogu elu vältel kasutada teavet oma pädevuste tõendamisel. Samuti võimaldaks ühine digiregister kergesti saada ülevaate MFÕ pakkujate kvalifikatsioonidest ja tegevuste sisust.</p>	<p>Koolide jaoks on MFÕ arvestamine lihtsam ja kiirem. MFÕ pakkujad ei pea sama tegevuse kohta edastama infot iga õpilase MFÕ arvestamise taotluse jaoks eraldi. Õpilastes ja lapsevanemates juurdub rohkem elukestva õppe mõtteviis ning paraneb eri keskkondades õpitu teadvustamine ja väärtustamine. Tööandjatel ja kõrgkoolidel on kandidaadi kohta võimalik saada standardiseeritud vormis ülevaate eri keskkondades omandatud pädevustest.</p>
<p>5. Arendada noorsootöötajate/huvihariduse õpetajate digikompetentse nii esma- kui täiendkoolituses</p>	<p>Üheks peamiseks MFÕ ja FÕ lõimimise takistuseks on MFÕ ebaühtlane kättesaadavus piirkonniti. Digitaalsed lahendused MFÕ pakkujatel võivad leevendada eri piirkondade noorte vahelist ebavõrdsust ning tagada neile mitmekesisema valiku MFÕ võimalusi.</p>	<p>MFÕ pakkujatel on piisavad kompetentsid kvaliteetsete veebipõhiste tegevuste kujundamiseks ja läbiviimiseks. Maapiirkondade õpilastel on seeläbi laiem valik MFÕ võimalusi ning seega rohkem võimalusi ka FÕ õpikeskkonda läbi lõimimise mitmekesistada. Poliitikamuudatuse kasud realiseeruvad suuremas ulatuses.</p>
<p>6. Korraldada koolidele koolitusi ja koostada juhendmaterjale, mis selgitavad, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks kasutada enesehindamist.</p>	<p>Arvestamisel enesehindamise kasutamine aitab kaasa MFÕ eriomasuse säilitamisele ning arendab õpilaste üldpädevusi, kuid kõik enesehindamiskorraldused pole samaväärsete mõjudega ning koole tuleb nüüdisaegsetest teadmistest lähtuva ja neile sobiva korralduse loomisel toetada.</p>	<p>Õpilaste üldpädevused arenevad, sest koolitöötajatel on positiivsed hoiakud enesehindamise suhtes, mõistetakse selle väärtust elukestva õppe mõtteviisi kujundamisel ja enastjuhtivas õppimises. Koolides rakendatavad enesehindamissüsteemid lähtuvad nüüdisaegsetest hariduspsühholoogilistest teadmistest.</p>

<p>7. Koolitada lõimingu koordinaatoreid ning toetada nende omavahelist võrgustumist: infopäevade ja kovisioonide korraldamine, MFÕ ja FÕ eduka koostöö näidete kogumise jätkamine jne.</p>	<p>Lõimingu süsteemseks rakendamiseks on vaja eri piirkondade koolide vahel ühtlustada arusaamu lõimimise olulisusest ja parimatest praktikatest. Ka koolisiseselt on praegu võrdsetel alustel MFÕ arvestamise takistuseks koolitöötajate eri hoiakud MFÕ suhtes ja eri arusaamad lõimimisest. Lõimingu koordinaatorite ettevalmistuse ja järjepideva toe riiklikul tasandil koordineerimine võimaldab lõimimise põhimõtteid ühtlustada nii koolide vahel kui ka koolisiseselt.</p>	<p>Koolides tegutsevad kompetentsed MFÕ ja FÕ lõimingu koordinaatorid, kelle kätte koonduvad teadmised ja kogemused ning kes kujundavad oma koolides teiste koolitöötajate positiivseid hoiakuid lõimimise suhtes. Lõimimise korraldus on kõigile osapooltele arusaadav. Koordinaatorite võrgustik võimaldab koolidel õppida teiste koolide kogemustest.</p>
<p>8. Seirata ning hinnata FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuse edenemist ja edukust</p>	<p>Poliitikamuudatuse edenemise ja edukuse seiramine ning hindamine võimaldab tuvastada poliitikamuudatuse tugevusi, takistusi, mõjukohti (või nende puudumist) ning viia vastavalt sisse muudatusi toetusmeetmetes.</p>	<p>Lõimingu süsteemne toetamine riiklikul tasandil on piisavalt tundlik muutustele ning osapoolte tagasisidele, kohanedes vastavalt.</p>

Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Oodatav mõju
<p>9. Seada MFÕ lõimimine FÕga kohaliku omavalitsuse jaoks prioriteediks haridus- ja noortevaldkonna arengukavades, seirates ja analüüsidest sealjuures lõimimise edenemist ja edukust</p>	<p>Edukad ning terviklikumad MFÕ ja FÕ lõimimispraktikad nii Eestis kui teistes riikides viitavad asjatundliku kohaliku tasandi koordineerimise olulisusele. Lõimingu toetamine on süsteemsem ja järjepidevam ega niivõrd sõltu üksikute inimeste hoiakutest ja motivatsioonist, kui arengukavas on sihid seatud.</p>	<p>Lõiming on omavalitsuses süsteemselt toetatud, selle eesmärgid osapooltega koostöös defineeritud. Rakendatav lõimimissüsteem vastab piirkonna osapoolte vajadustele ja võimalustele ning kohaneb ja areneb tänu järjepidevale seiramisele.</p>

10. Mitmekesistada MFÕ võimalusi omavalitsuses ning tagada toetusmeetmed, mis parandaksid eri piirkondadest, erivajadustega ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ligipääsu MFÕle	Nii kohustusliku kui ka valik- või vabaainena MFÕ arvestamise eelduseks on mitmekülgne ja kvaliteetne valik õpilastele kättesaadavaid ja ligipääsetavaid MFÕ võimalusi, kuid hetkel ei ole ligipääs mitmekesistele MFÕ tegevustele eri võimete ja vajadustega noortele ega piirkonniti ühtlane.	MFÕ ja FÕ lõimimise kasud realiseeruvad võrdsemalt kõigi õpilaste jaoks ja paraneb piirkondadevaheline koostöö.
11. Rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolis	Praegu pole lõimimine koolides süsteemne ning koolitöötajate hoiakud MFÕ suhtes on väga erinevad. Lõimingu koordinaatori määramine tagab, et lõimingu on arusaadav ja kättesaadav kõigile õpilastele ning väldib lisakoormust aineõpetajatele.	Õpilaste üldpädevused arenevad ning kasvab mitteformaalõppes osalemine, sest omavalitsuse koolides on selge vastutaja, kellel on vajalikud kompetentsid ning kes tagab koostöös teiste koolitöötajatega sujuva lõimingu korralduse, toetab ja nõustab regulaarselt õpilasi.
12. Kaardistada piirkonna MFÕ võimalused ning vedada eest MFÕ pakujate ja koolide võrgustikukohtumisi	Kohaliku tasandi MFÕ ja FÕ esindajate võrgustumise koordineerimiseks on KOVi oluline saada ülevaade piirkonna MFÕ pakujatest. Võrgustumine toetab omavahelise usalduse loomist ning terviklikku lõimimiskorraldust.	MFÕ ja FÕ lõimimisega seotud arusaamad ühtlustuvad, koolides kasvab usaldus MFÕ vastu ja võrgustumise toel hoogustub MFÕ ja FÕ koostöös pakutavate valikainete loomine.
13. Tegeleda MFÕ kvaliteedi järjepideva seire ning kohaliku tasandi FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuste mõju hindamisega	Poliitikamuudatuste mõjuhindamine ja järjepidev kvaliteediseire võimaldavad tuvastada MFÕ ja FÕ lõimingu tugevusi ja puudujääke ning neid adresseerida.	MFÕ ja FÕ lõimimine KOVis areneb pidevalt ning vastab eri osapoolte vajadustele.

Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Oodatav mõju
14. Toetada töötajaid noorsootöötaja kutse omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega)	Praegu puuduvad ühtsed MFÕ kvaliteedinõuded ning nii õpilastel kui koolitöötajatel on keeruline hinnata MFÕ juhendajate kompetentse ja MFÕ kvaliteeti; MFÕ kvaliteeti tajutakse ebaühtlasena.	Hoogustub noorsootöoga seotud väärtuste ja kompetentsidega samastumine eri MFÕ valdkonna töötajate seas (ka huvihariduses ja -huvitegevuses); rohkem noorsootöötaja kutsega MFÕ pakkujaid, MFÕ kvaliteet ühtlustub.
15. Sõnastada selgelt MFÕ tegevuste õpiväljundid, pöörates erilist tähelepanu üldpädevuste arengule (nt huvihariduses, õppekavades).	Haridussüsteemi eri osapooled tajuvad huvihariduse olulist rolli üldpädevuste arendamisel, kuid toimivaks lõiminguks on vaja parandada selgust MFÕ sisu ja õpiväljundite osas, et neid oleks võimalik võrrelda FÕ õpiväljunditega.	MFÕ õpiväljundeid on kergem võrrelda FÕ õpiväljunditega, lihtsustub MFÕ arvestamise protsess koolides.

Soovitus	Põhjendus, miks soovitus on asjakohane	Oodatav mõju
16. Üldhariduskoolide õppekavas sätestada kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÕs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus	Praegune praktika MFÕ arvestamisel on sageli koolisiselt eri õpilaste jaoks erinev, mistõttu pole lõiming õpilastele samadel tingimustel kättesaadav. MFÕ on märkamata ja tunnustamata, mis vähendab õpilaste motivatsiooni MFÕs osaleda.	Õpilaste üldine nädalakoormus leeveneb, sest MFÕs omandatu tunnustamine ja arvestamine on süsteemne, õpetajatele, õpilastele ja MFÕ pakkujatele paremini arusaadav. Suureneb õpilaste MFÕs osalemise motivatsioon.

<p>17. Tõhustada lõimingu koolisest koordineerimist - määrata lõimingu koordinaator</p>	<p>Selge rollijaotus koolis ning vastava koolituse läbinud koolitöötaja määramine väldib aineõpetajate (kellest suurt osa MFÕ tulemuste arvestamine samuti puudutab) ülekoormamist ning õpetajate erinevatest lõimimisega seonduvatest hoiakutest ja teadmistest tulenevat ebavõrdsust õpilaste vahel, mis iseloomustab praegust olukorda, kus kooliti ja ka koolisiseselt pole lõimimine süsteemne. Lisaks on oluline informeerida lõimimisest ka lapsevanemaid.</p>	<p>Koolisiseselt on eri osapooltel lõimingust selge arusaam: mõistetakse, milliste põhimõtete alusel MFÕs omandatud koolis arvestatakse. Õpilastele ja lapsevanematele on MFÕ arvestamisega seotud teave ja nõustamine kättesaadav, see suurendab motivatsiooni mitteformaalõppes osaleda ja omandatu arvestamist taotlema. Õpilaste üldpädevuste areng on toetatud, juurdub elukestva õppe mõtteviis.</p>
<p>18. Kirjeldada kooli õppekavades õpiväljundid avaramalt ja valdkonnapõhiselt</p>	<p>Teiste riikide kogemused FÕ ja MFÕ lõimimisel näitavad, et liiga kitsalt või detailselt kirjeldatud õpiväljundid ning jäik õppekava on lõimimise oluliseks takistuseks.</p>	<p>Avaramalt, mitte liiga detailselt või vaid ainepõhiselt kirjeldatud õpiväljundid annavad suurema vabaduse MFÕs omandatu arvestamiseks. Paranevad õpilaste võimalused MFÕ omandatud arvestada, mistõttu leeveneb nende nädalakoormus.</p>
<p>19. Kujundada koostöös piirkonna MFÕ pakkujatega ja lähtuvalt nüüdisaegsetest teadmistest MFÕ arvestamiseks enesehindamise korraldus ja instrumendid</p>	<p>Kui MFÕs omandatud õpiväljundeid tuleb FÕs arvestamisel kooli (numbrilise) hindamiskorralduse järgi hinnata, tekib risk kaotada MFÕle eriomane iseloom (vabatahtlikkus, osalejate sisemine motivatsioon, spontaansus ja määramatus).</p>	<p>MFÕ arvestamise korralduse hindamisega seotud aspektid on õpilastele, koolitöötajatele ja MFÕ pakkujatele arusaadavad, MFÕs omandatu hindamine toetab ennastjuhtiva õppimisega seotud hoiakute ja oskuste arengut ning arvestab MFÕle eriomase iseloomuga.</p>

Lisa 3. Koosloome töögrupi metoodika

Projektis „Noorte edu toetuseks – võimekuse arendamine mitteformaalõppe loomimiseks formaalõppega“ välja pakutud poliitikasoovituste ellurakendamiseks vajalike juhiste koostamine toimus koosloome kaudu. Koosloome toimus läbi koosloome töögrupi kohtumiste, mille arutelusid toetasid etteantud juhised ja töölehed.

Koosloome töögruppi kuulus kokku 71 osalejat. Töögrupi moodustamisel arvestati regionaalset jaotust, kohalike omavalitsuste suurust ja asula tüüpi (pealinn, suur linn, väiksem linn, maa asula). Töögruppi kuulus kaheksa liiget Haridus- ja Teadusministeeriumist ning Haridus- ja Noorteametist, 20 liiget kohalikest omavalitsustest, 13 üldhariduskoolide esindajat, 23 mitteformaalse õppe teenusepakujat, lisaks lastevanemate, Ida-Viru haridusklastri ja õpilaste esindajad.

Lisa 3.1. Koosloome töögrupi i kohtumine

Koosloome töögrupi esimene kohtumine toimus 3. novembril 2022, Tallinnas Centennial Hotelli konverentsiruumides (aadressil Endla 15). Kohtumisel osales 42 töögrupi liiget, mis on 59% kõigist töögrupi liikmetest. Esindatud olid kõik sihtgrupid.

Koosloome töögrupi esimesel kohtumisel oli osalejatel kaks ülesannet:

- Ajurünnaku tüüpi arutelu kolmes töörühmas, et välja pakkuda tegevused poliitikasoovituste ellu viimiseks.
- Igas töörühmas valida välja konkreetsete poliitikasoovituste rakendamiseks kuus kõige olulisemat tegevust, mille hulgast hiljem valida piloteerimiseks sobivad tegevused.

Väiksemates töörühmades toimunud arutelude lõpus oli kõikidel võimalik teiste töörühmade tulemusi valideerida ja täiendada.

Enne kohtumist edastati osalejatele projekti varasemate tegevuste kokkuvõte, infolehed sekkumiste ja poliitikasoovitustega ning päevakava. Kohtumine algas korraldaja sissejuhatusega, milles käsitleti koosloome töögrupi eesmärgi ja projekti seniseid tulemusi, tutvustati osalejaid ja töökorraldust ning anti juhised töörühmade arutelude läbiviimiseks. Tabel 5 on toodud koosloome töögrupi esimese kohtumise päevakava.

Kohtumise sisuline osa koosnes kahest arutelu ja kahest tulemuste tutvustamise sessioonist grupiarutelu formaadis (töörühmades ja ühine grupiarutelu). Arutelud töörühmades toimusid kolmes seminariruumis paralleelselt. Igas seminariruumis toetas tegevusi moderaator, kes seletas vajadusel uuesti tööülesannet, jagas osalejad mugavalt istuma ja tegi jooksvalt märkmeid. Ühise grupiarutelu jaoks koguneti taaskord suuremasse ruumi kokku.

9:30–10:00	Saabumine ja registreerumine Hommikukohv
10:00	Kohtumise algus
10:00-10:45	Sissejuhatus (koosloome töögrupi eesmärgi, osalejate ja töökorralduse tutvustus; projekti seniste tulemuste lühitutvustus, lähtekohad koosloome töögrupi tööks; päevaplaan)
10:45-12:45	Sisuline arutelu töörühmades Arutelu eesmärk on ühiselt määratleda praktilised võtmetegevused formaal- ja mitteformaalhariduse loomimiseks välja töötatud poliitikasoovituste rakendamiseks.

12:45-13:40	Lõuna
13:40-14:55	Ennelõunase arutelu sessiooni tulemuste tutvustamine ja täiendamine kolmest töörühmas. Tähtsaimate tegevuste valimine.
14:55-15:05	Kohvipaus
15:05-15:40	Ühine grupiarutelu Tulemuste tutvustamine kõikidele osalejatele
15:40-15:55	Päeva kokkuvõte Informatsioon koosloome töögrupi edasiste tegevuste ja järgmise kohtumise kohta
16:00	Kohtumise lõpp

Tabel 5: Koosloome töögrupi i kohtumise päevakava

TÖÖRÜHMADDESSE JAOTAMINE | Kohtumisele eelnevalt registreerunud osalejad jaotati enne kohtumist kolme suuremasse töörühma, arvestuslikult 14–15 inimest igas töörühmas. Töörühmad moodustati selliselt, et ühes töörühmas oleks koos erineva taustaga osalejad (riik, KOV, FÕ, MFÕ ja õpilaste esindajad), kuna iga poliitikasoovituse elluviimiseks on vajalik erinevate osapoolte koostöö. Iga töörühmale määrati oma seminariruum. Hommikusel registreerimisel anti osalejatele teada, millises töörühmas nad päeva jooksul töötavad. Kolme töörühma sees jagunesid osalejad omakorda kaheks 6–7-liikmeliseks väiksemaks rühmaks, seekord jagunemisele tingimusi ei seatud. Seega kokku jaguneti kuude väiksemasse töörühma ning igas seminariruumis töötas kaks väiksemat rühma. Igas ruumis oli üks moderaator, kes jälgis vestlusi, küsis täiendavaid küsimusi ning julgustas kõiki oma arvamust avaldama. Kuues väiksemas töörühmas arutati esmalt läbi kolm poliitikasoovitust ning ühes rühmas neli poliitikasoovitust. Antud lähenemise eelis oli see, et nii töötas optimaalne arv inimesi koos ning töörühmad ei olnud ülekoormatud liiga paljude poliitikasoovitustega.

POLIITIKASOOVITUSTE JAOTAMINE | Poliitikasoovitused jaotati kolme suurema töörühma vahel selliselt, et iga töörühm saaks töötada erinevatele sihtrühmadele suunatud poliitikasoovitustega.

SISULINE ARUTELU POLIITIKASOOVITUSTEGA | Sisuline arutelu toimus kolmes seminariruumis kahes väiksemas rühmas. Mõlemale rühmale anti täidetavad töölehed poliitikasoovitustega (Joonis 3 ja 4). Töölehtede täitmise alustati kohe pärast sissejuhatavat osa ning sellele kulus ligi kaks tundi. Arutelu eesmärk oli leida poliitikasoovitustele vastavad tegevused, et poliitikasoovitus oleks rakendatav. Iga väike rühm arutles, millised on vastava poliitikasoovituse elluviimiseks vajalikud detailsed ja praktilised tegevused. Välja pakutud tegevused kirjutati iseliimuvale märkmepaberile ning kleebiti töölehele vastavasse veergu, millega määrati ka ajaline mõõde. Lisaks pidid osalejad mõtlema, millised eeldused peavad olema täidetud ning milliseid ressursse on vaja, kellega tuleks koostööd teha ja millised võiksid olla riskid, kui võtmetegevust ei rakendata. Arutelu läbiviimisel oli töörühmadel kasutada välja printitud infolehed sekkumiste ja poliitikasoovitustega ning kokkuvõtte projekti eelnevate tegevuste kohta.

ARUTELU TÖÖRÜHMADDES | Peale lõunat toimus kolmes seminariruumis üheaegselt arutelu, kus igas ruumis töötanud kaks väiksemat rühma tutvustasid omavahel eelnevalt arutluse all olnud tegevusi. Lisaks valiti koos kõikidest tegevustest välja kuus kõige kriitilisema tähtsusega tegevust (hääletamiseks kasutati punast ümmargust klepsu) (vt Joonis 4). Ühise arutelu tulemusena oli kõigil kolmel töörühmal läbi töötatud kuus (ühel grupil seitse) poliitikasoovituse elluviimiseks vajalikku võtmetegevust.

ÜHINE ARUTELU TULEMUSTE TUTVUSTAMINE KOOSLOOME TÖÖGRUPIS |

Peale tulemuste tutvustamist kolmes töörühmas ja kuue kõige olulisema tegevuse valimist koguneti tagasi suurde ruumi ning iga töörühma grupijuht tutvustas oma töörühmas välja valitud kuut kõige olulisemat võtmetegevust kõikidele koosloome töögrupi osalistele. Teistel osalistel oli võimalus tulemusi kommenteerida.

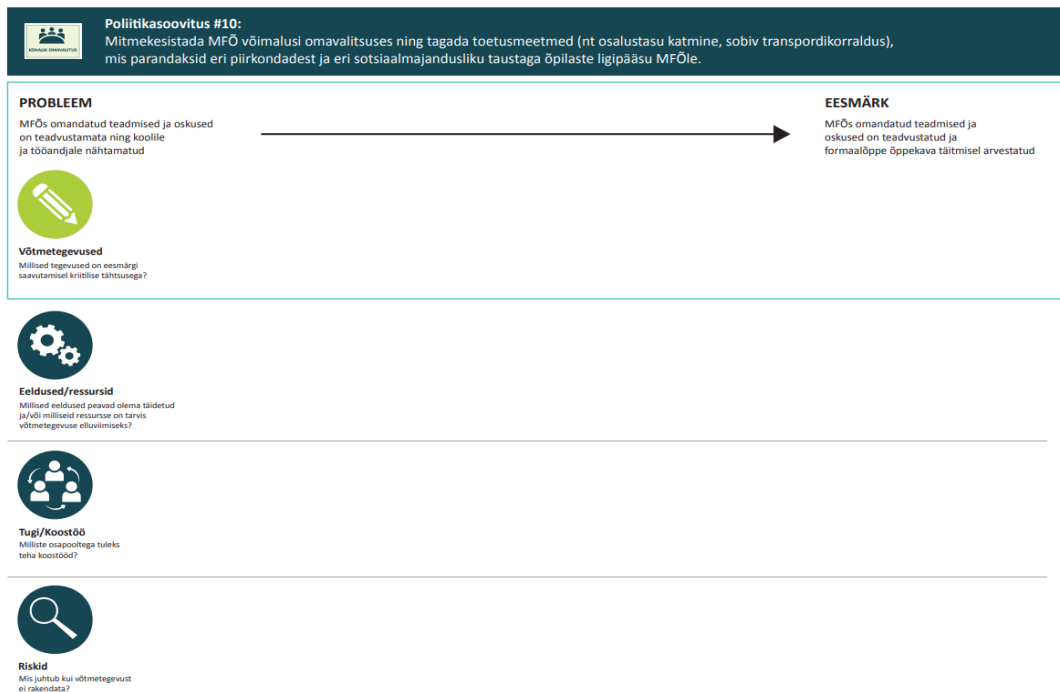
Töörühm 1 15 liiget	<p>1. Välja töötada mitteformaalõppe ja formaalõppe lõimingu põhimõtted, juhendmaterjalid ja toetusmeetmed, mis võimaldavad ja toetavad kõigi kolme poliitikalikku rakendamist ja võimestavad koostööd eri osapoolte vahel. (Riik)</p> <p>8. Seirata ning hinnata FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuse edenemist ja edukust. (Riik)</p> <p>11. Rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolis. (KOV)</p> <p>12. Kaardistada piirkonna MFÕ võimalused ning vedada eest MFÕ pakkujate ja koolide võrgustikukohtumisi. (KOV)</p> <p>14. Toetada töötajaid noorsootõtaja kutse omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega). (MFÕ)</p> <p>19. Kujundada koostöös piirkonna MFÕ pakkujatega ja lähtuvalt nüüdisaegsetest teadmistest MFÕ arvestamiseks enesehindamise korraldus ja instrumendid. (FÕ)</p>
Töörühm 2 14 liiget	<p>2. Valmistada ette seadusemuudatus, mis võimaldab vabaainet arvestada kohustusliku õppekava osana. (Riik)</p> <p>4. Luua FÕle ja MFÕle ühine hariduse digiregister, mis 1) annaks ülevaate õpilase õpiteekonnast nii FÕs kui MFÕs (portfoolio/hariduspassi funktsioon) 2) annaks ülevaate MFÕ pakkujate kvalifikatsioonidest, MFÕ sisust ja oodatavatest õpiväljunditest (haridus- ja noortevaldkonna registri funktsioon). (Riik)</p> <p>7. Koolitada lõimingu koordinaatoreid ning toetada nende omavahelist võrgustumist: infopäevade ja kovisioonide korraldamine, MFÕ ja FÕ eduka koostöö näidete kogumise jätkamine jne. (Riik)</p> <p>10. Mitmekesistada MFÕ võimalusi omavalitsuses ning tagada toetusmeetmed (nt osalustasu katmine, sobiv transpordikorraldus), mis parandaksid eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ligipääsu MFÕle. (KOV)</p> <p>13. Tegeleda MFÕ kvaliteedi järjepideva seire ning kohaliku tasandi FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuste mõju hindamisega. (KOV)</p> <p>16. Üldhariduskoolide õppekavas sätestada kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÕs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus. (FÕ)</p> <p>17. Tõhustada lõimingu koolisisest koordineerimist - määrata lõimingu koordinaator. (FÕ)</p>
Töörühm 3 13 liiget	<p>3. Toetada huvihariduse kutsesüsteemi arendamist ja jätkata noorsootöö kutsesüsteemi populariseerimist. (Riik)</p> <p>5. Arendada noorsootõtajate/huvihariduse õpetajate digikompetentse nii esma- kui täiendkoolituses. (Riik)</p>

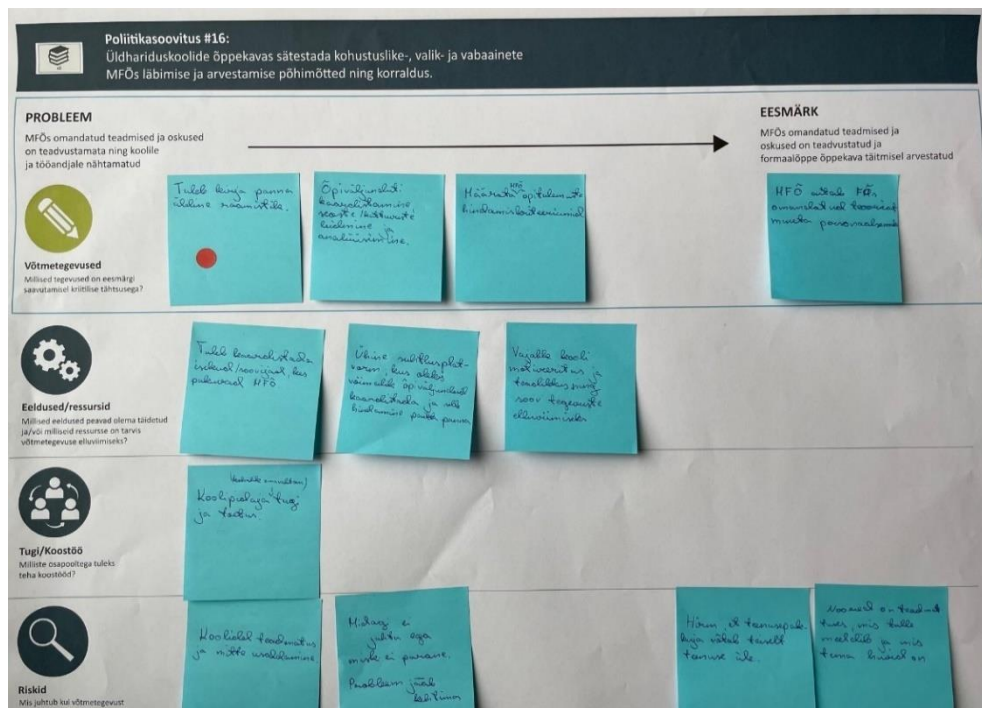

6. Korraldada koolidele koolitusi ja koostada juhendmaterjale, mis selgitavad, kuidas MFÕ arvestamisel õpitulemuste saavutamise hindamiseks kasutada enesehindamist. (Riik)
9. Seada MFÕ lõimimine FÕga kohaliku omavalitsuse jaoks prioriteediks haridus- ja noortevaldkonna arengukavades, seirates ja analüüsid sealjuures lõimimise edenemist ja edukust. (KOV)
15. Sõnastada selgelt MFÕ tegevuste õpiväljundid, pöörates erilist tähelepanu üldpädevuste arengule (nt huvihariduses, õppekavades). (MFÕ)
18. Kirjeldada kooli õppekavades õpiväljundid avaramalt ja valdkonnapõhiselt. (FÕ)

Tabel 6: Töörühmades arutluse all olnud poliitikasoovitused koos töörühma liikmete arvuga i kohtumisel. Sulgudes on toodud, kellele vastav poliitikasoovitus on suunatud.

Joonis 3: Näide koosloome töörühmas kasutatud töölehest

Joonis 4: Näide koosloome tööühma poolt täidetud töölehest

Lisa 3.2. Koosloome töögrupi ii kohtumine

Koosloome töögrupi teine kohtumine toimus 10. jaanuaril 2023 veebikohtumisena Google Meets keskkonnas. Kohtumisel osales 40 töögrupi liiget, mis on 56% kõigist töögrupi liikmetest. Esindatud olid sihtgrupid ja õpilased.

Koosloome töögrupi teisel kohtumisel oli osalejatel kaks ülesannet:

- Täiendada esimese koosloome töögrupi kohtumisel väljatöötatud juhiseid, mis on vajalikud formaal- ja mitteformaalhariduse lõimimiseks välja töötatud poliitikasoovituste rakendamiseks.
- Piloteerimise sisutegevuste määratlemine ja olulisemate kaasuste välja valimine piloteerimiseks.

Enne kohtumist edastati osalejatele aruande „Poliitikasoovituste rakendamise juhised“ tööversioon tutvumiseks, kommenteerimiseks ja täiendamiseks, juhised MIRO keskkonna tahvlite kasutamiseks ning päevakava. Kohtumine algas korraldaja sissejuhatusega, milles käsitleti koosloome töögrupi seniseid tegevusi ning tutvustati kohtumise töökorraldust. Tabelis 7 on välja toodud koosloome töögrupi teise kohtumise päevakava.

Kohtumise sisuline osa koosnes kahest arutelu sessioonist grupiarutelu formaadis (väiksemates tööühmades ja ühine grupiarutelu). Esimene grupiarutelu toimus kolmes virtuaalruumis paralleelselt, kus osalejad said poliitikasoovituste võtmetegevusi täiendada MIRO keskkonna tahvli abil. Igas virtuaalruumis oli kokku 2–3 projekti meeskonnaliiget, kellest üks juhtis arutelu, selgitas tööülesannet ja tutvustas MIRO keskkonda ning teine tegi märkmeid. Teine sessioon toimus ühises virtuaalruumis, kus samuti kasutati MIRO keskkonna tahvli, kuhu tehti märkmeid. Arutelu juhtis projekti meeskonnaliige ja tööühma liikmed said vabalt sõna võtta või anti sõna järjekorra alusel.

10:45-11:00 Virtuaalkeskkonda kogunemine

11:00	Kohtumise algus
11:00-11:30	Sissejuhatus <ul style="list-style-type: none"> - Seniste tegevuste lühitutvustus - Töögrupi teise kohtumise sisu ja korralduse tutvustus Gruppidesse jagunemine
11:30-13:00	Arutelu kolmes grupis paralleelselt Grupiarutelu eesmärk on ühiselt täiendada võtmetegevusi formaal- ja mitteformaalhariduse lõimimiseks välja töötatud soovitude rakendamiseks.
13:00-14:00	Lõuna
14:00-15:45	Ühine grupiarutelu Piloteerimise sisutegevuste määratlemine. Olulisemate piloteerimise kaasuste väljaselgitamine.
15:45-16:00	Edasiste tegevuste ülevaade

Tabel 7. Koosloome töögrupi ii kohtumise päevakava

TÖÖRÜHMADDESSE JAOTAMINE | Kohtumisele eelnevalt registreerunud osalejad jaotati enne kohtumist kolme suuremasse gruppi, arvestuslikult 14–15 inimest igas grupis. Töörühmad moodustati selliselt, et ühes töörühmas oleks koos erineva taustaga osalejad (riik, KOV, FÕ, MFÕ ja õpilaste esindajad), kuna iga poliitikasoovituse elluviimiseks on vajalik erinevate osapoolte koostöö. Sissejuhatava osa lõpus suunati osalejad automaatselt kolme virtuaalruumi. Võrreldes koosloome töögrupi esimese kohtumisega moodustati uued rühmad.

POLIITIKASOOVITUSTE JAOTAMINE | Poliitikasoovituste jaotus jäi samaks võrreldes koosloome töögrupi esimese kohtumisega. Poliitikasoovitused jaotati kolmeks selliselt, et iga töörühm saaks töötada erinevatele sihtrühmadele suunatud poliitikasoovitustega. Kahel rühmal oli kuus ning ühel rühmal seitse poliitikasoovitust.

MIRO KESKKONNAS TÖÖTAMINE | Märkmete tegemiseks kasutati MIRO keskkonna tahvli. Google Meets võimaldab ühendada MIRO keskkonna tahvli veebivestluse kaudu, mis tähendab, et samal ajal saab teha tahvlile märkmeid ning kõik osalejad on mikrofonide ja kaameratega samuti MIRO tahvlil nähtavad. Tegemist on digitaalse tahvliga, mis võimaldab luua endale sobiliku töölaua, mida on võimalik kõigil täiendada. Koosloome töögrupi jaoks loodi kolm MIRO tahvli poliitikasoovituste ja vastavate võtmetegevustega. Töögrupi liikmetel oli võimalus lisada omapoolseid täiendusi virtuaalsetele märkepaberitele ning paigutada need valgele alale (Joonis 5). Piloteerimise kaasuste jaoks loodi samamoodi MIRO tahvlile eraldi ala, kuhu oli võimalik täiendusi teha.

SISULINE ARUTELU VÕTMEGEVUSTE TÄIENDAMISEKS | Sisuline arutelu toimus kolmes virtuaalruumis paralleelselt, kus iga rühm sai ühe ettevalmistatud MIRO tahvli poliitikasoovituste ja võtmetegevustega. Arutelu eesmärk oli täiendada töögrupi poolt varasemalt välja töötatud juhised poliitikasoovituste rakendamiseks. Täiendused kirjutati virtuaalsele märkepaberile ning kleebiti töölehe valgele alale (Joonis 5). Juhiste täiendamisega kaasnes ka üldine arutelu poliitikasoovituste ja juhiste üle, lisaks arutlesid töögrupi liikmed täienduste üle ning selgitasid oma täiendustepanekuid ka teistele.

ÜHINE ARUTELU PILOTEERIMISE TEEMADEL | Kohtumise teine pool pühendati piloteerimise kaasuste üle arutlemisele. Arutluse all oli üheksa piloteerimise teemat, millega seotud tegevusi käsitleti kõikides või vähemalt kahes töörühmas esimesel kohtumisel ja/või mis valiti kõige olulisemateks tegevusteks ning mille piloteerimine on koosloome töögrupi hinnangul etteantud tingimustel praktikas teostatav. Töögrupi liikmed arutasid ükshaaval kõik kaasused läbi (kõigepealt täites MIRO tahvli

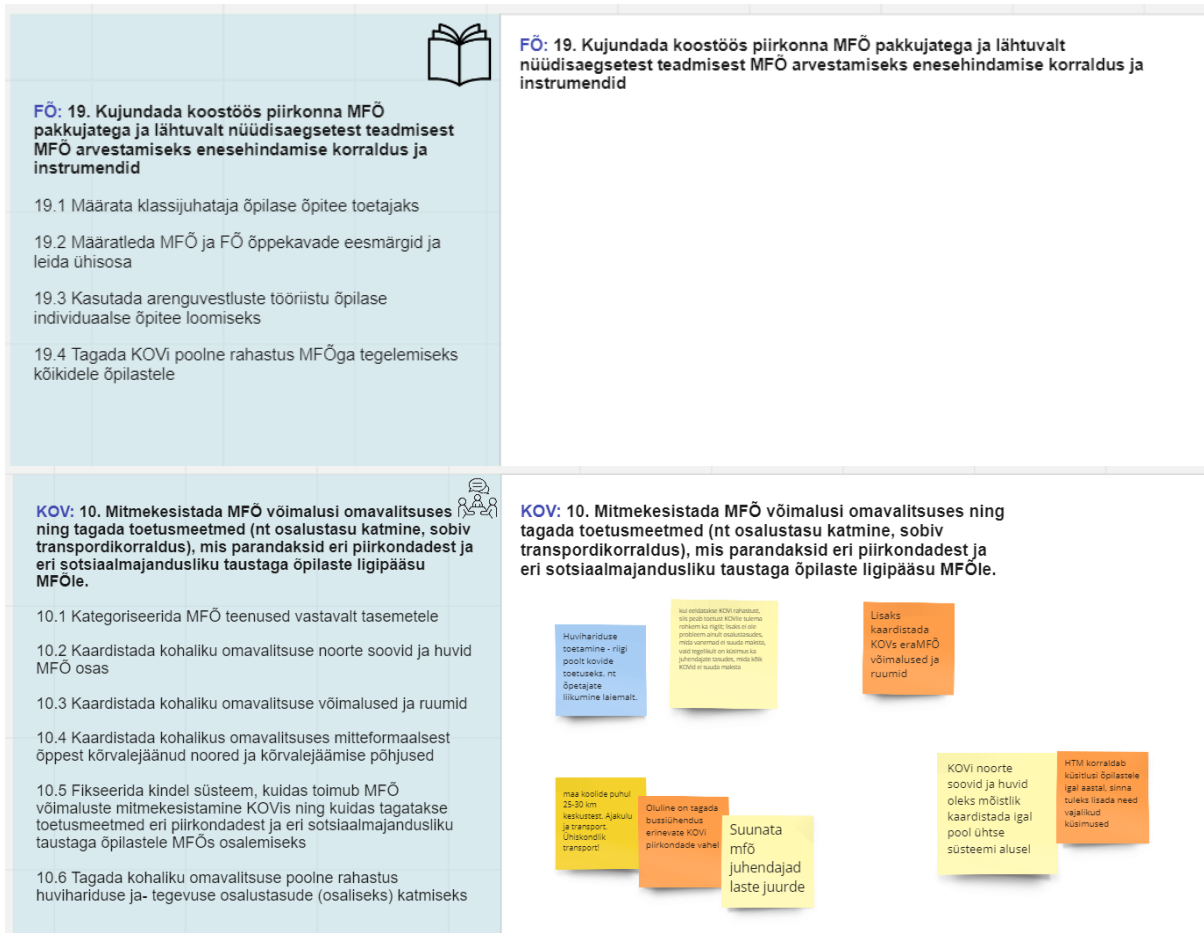

virtuaalseid märkmepabereid iseseisvalt ja seejärel neid suuliselt kommenteerides). Iga kaasuse puhul arutati, kuidas võiks toimuda selle piloteerimine. Töögrupi liikmete koostöös leiti iga kaasuse puhul vastused järgmistele küsimustele:

- Millistele küsimustele peaks piloodi käigus vastused leidma?
- Mis võiksid olla piloodi sisulised tegevused?
- Millised võiksid olla piloodi väljundid?
- Millised osapooled peaksid kindlasti olema pilooti kaasatud?

Arutelu tulemusena grupeeriti mitmed piloteerimise kaasused sarnasuse alusel (nt sarnane väljund või tegevused), mille tulemusena moodustus neli erinevat kaasust. Seejärel sai iga töögrupi liige hääletada kaasuste poolt, mis tema hinnangul on olulised ning piloteeritavad. Igal liikmel oli kolm häält, mida nad said vastavalt oma äranägemise järgi kasutada (nt kolm häält ühele kaasusele). Hääletuse tulemusel valiti välja järgmised kaasused, mida ka piloteeritakse:

- MFÕ ja FÕ õppekavade võrdlemine, õpiväljundite kaardistamine ja sõnastamine
- Individuaalse õppekava loomise toetamine
- MFÕ ja FÕ koostöö parandamine

Joonis 5: Miro keskkonna tahvli näidised kahe poliitikasoovituse näitel

Lisa 3.3. Koosloome töögrupi III kohtumine

Koosloome töögrupi kolmas kohtumine toimus 4. aprillil 2023, Tallinnas Centennial Hotelli konverentsiruumides (aadressil Endla 15). Kohtumisel osales 31 töögrupi liiget, mis on 41% kõigist töögrupi liikmetest. Esindatud olid kõik sihtgrupid (FÖ, MFÖ, KOV, õpilased, lastevanemad).

Kolmanda koosloome töögrupi kohtumise osalus oli mõnevõrra madalam, kuna samale päevale sattus mitu üritust, mis oli suunatud samale sihtrühmale (nt Harjumaa haridusjuhtide infopäev Sakus).

Koosloome töögrupi kolmas kohtumine keskendus peamiselt projekti piloteerimisetapi tulemuste tutvustusele suuremale ringile ning tulemuste üle arutamisele. Lähtuvalt piloteerimise käigus kogutud andmetest, valiti projekti meeskonna poolt mõned fookusteemad, mida arutati kolmes väiksemas grupis.

Väiksemates töörühmades toimunud arutelude tulemusi oli päeva lõpus võimalik kõikidel üritusel osalenud töögrupi liikmetel valideerida ja täiendada.

Enne kohtumist edastati osalejatele päevakava, eraldi ettevalmistusi kohtumiseks osalejad tegema ei pidanud. Kohtumine algas korraldaja sissejuhatusega, milles käsitleti koosloome töögrupi eesmärgid ja projekti seniseid etappe. Tabel 8 on toodud koosloome töögrupi kolmanda kohtumise päevakava.

Arutelud töörühmades toimusid kolmes seminariruumis paralleelselt. Igas seminariruumis toetas tegevusi moderaator, kes seletas vajadusel uuesti

tööülesannet, jagas osalejad mugavalt istuma. Projekti meeskonna liige tegi jooksvalt märkmeid. Ühise grupiarutelu jaoks koguneti taaskord suuremasse ruumi kokku.

9:30 – 10:00	Saabumine ja registreerumine. Hommikukohv
10:00	Kohtumise algus
10.00-10.30	Sissejuhatus <ul style="list-style-type: none"> - Koosloome töögrupi senised tegevused - Piloteerimise kaasuste ja piloteerijate ülevaade
10.30-12.30	Piloteerimise tulemuste esitlemine ja arutelu Piloteerimises osalenud jagavad oma kogemusi. Toimub ühine aktiivne arutelu leidmaks parimaid praktikaid lõimimise ellu viimiseks.
12.30-13.30	Lõuna (samas hoones asuvas Centennial Hotelli restoranis)
13.30-15:00	Arutelu gruppides. Arutelu eesmärk on koosloome töögrupi tegevuste ja piloteerimise tulemuste põhjal täpsustada konkreetseid teemasid lõimise juhistes (nt koostöö, rollid jms).
15:00-15:15	Kohvipaus
15:15-15:45	Grupiarutelu tulemuste esitlemine
15.45-16.00	Päeva kokkuvõte
16:00	Kohtumise lõpp

Tabel 8. Koosloome töögrupi iii kohtumise päevakava

TÖÖRÜHMADDESSE JAOTAMINE | Kohtumisele eelnevalt registreerunud osalejad jaotati enne kohtumist kolme suuremasse töörühma, arvestuslikult 10–11 inimest igas töörühmas. Töörühmad moodustati kolme piloteerimiskaasuse järgi, milleks olid: 1) MFÕ ja FÕ õppekavade võrdlemine, õpiväljundite kaardistamine ja sõnastamine, 2) Õpilase toetamine individuaalse õppekava toetamisel, 3) MFÕ ja FÕ ja koostöö parandamine. Jälgiti, et igas töörühmas oleks, keegi kes osales antud kaasuse piloteerimises ning, et esindatud oleksid erineva taustaga osalejad (riik, KOV, FÕ, MFÕ ja õpilaste esindajad), kuna lõimingu edukaks elluviimiseks on vajalik erinevate osapoolte koostöö. Igale töörühmale määrati oma seminariruum.

ARUTELU TÖÖRÜHMADDES VALITUD FOOKUSTEEMADE ÜLE | Sisuline arutelu toimus kolmes väiksemas rühmas. Kõigepealt anti igale rühmale arutamiseks kaks teemat, mis lähtusid vastava rühma piloteerimiskaasuse tulemustest (Joonis 6, 7, 8). Iga fookusteema eesmärgiks oli täpsustada mõnda piloteerimistulemuse aspekti, mõeldes samal ajal ka a) rollidele ja koostööle, sh kes on eest vedavas rollis ja keda tuleb kaasata? b) riskidele, sh millised ohud võivad avalduda?

Kõik rühmad said arutluse tulemuste kirjapanemiseks töölehe. Töölehtede täitmisega alustati kohe pärast sissejuhatavat osa ning sellele kulus ligi 1 tund.

Seejärel tutvustati töörühma liikmetele ülesannet nr 2 (Joonis 9), mis oli kõikidele töörühmadele sama - tuli mõelda, kuidas paari lausega kirjeldada lõimimist. Kõigepealt koostas iga töörühma liige lõimingu kirjelduse iseseisvalt, seejärel arutati

individuaalselt koostatud lõimimise kirjeldusi oma grupi siseselt. Toimus grupi ca 30-40 minutit diskussioon, mille tulemusel koostati igas meeskonnas üks ühine lõimingu kirjeldus. Ülesande tulemused on esitatud Lisas 6. Lõimingu kirjeldused.

ÜHINE ARUTELU TULEMUSTE TUTVUSTAMINE KOOSLOOME TÖÖGRUPIS |
Pärast meeskonnatööd kolmes eraldi ruumis, koguneti taas suure ruumi ning iga töörühma grupijuht tutvustas oma töörühma töö tulemusi kõikidele koosloome töögrupi osalistele. Toimus arutelu suuremas ringis.

ÜLESANNE 1

GRUPP 1: KAASUS – MFÕ JA FÕ ÕPPEKAVADE VÕRDLEMINE, ÕPIVÄLJUNDITE KAARDISTAMINE JA SÕNASTAMINE

- 1** **PILOTEERIMISE TULEMUS |** Õpilaste ja vanemate teadlikkus lõimingu kasulikkusest ja võimalustest on madal; õpilaste huvi ja motivatsioon mõelda individuaalsele õppekavale on madal; õpilased on suure koormusega leppinud; ei teadvustata võimalusi koormuse vähendamisel; vanemad leiavad, et lahenduseks on kodutööde vähendamine.

ARUTELU TEEMA: Kuidas tõsta õpilaste teadlikkust lõimimise võimalustest ja kasulikkusest? Kuidas motiveerida õpilast kasutama individuaalset õppekava ja lõimima enda õppetegevusi? Kuidas kaasata lapsevanemaid?

- 2** **PILOTEERIMISE TULEMUS |** FÕ ja MFÕ õppekavade ühtlustamine ja standardiseerimine soodustaks ja lihtsustaks lõimimist, MFÕ õpiväljundid oleks selgemad ning neid oleks kergem FÕs arvestada. Samas võib suuremahulise ühtlustamise tulemusel kaduda huvihariduse omapära ning õpilaste jaoks võimalus valdkonnaga laiemalt tegeleda.

ARUTELU TEEMA: Kuidas viia MFÕ ja FÕ õppekavad võrreldavaks nii, et nende alusel oleks võimalik MFÕ õpiväljundeid FÕs arvestada kuid seejuures säilitada MFÕ omapära? Milliseid muud ohud õppekavade ühtlustamisel võivad tekkida?

JUHISED

Arutelus ja küsimustele vastamisel pidage silmas **horisontaalsete teemadena:**

- **Rollid ja koostöö**, sh kes on eest vedavas rollis ja keda tuleb kaasata?
- **Riskid**, sh millised ohud võivad avalduda?

CIVITTA

21

Joonis 6. Ülesanne 1 esimese töörühma arutlusteemad

ÜLESANNE 1

GRUPP 2: KAASUS – ÕPILASE TOETAMINE INDIVIDUAALSE ÕPPEKAVA LOOMISEL

- 1** **PILOTEERIMISE TULEMUS |** Õpilaste teadlikkus lõimingu kasulikkusest ja võimalustest on madal; õpilased on suure koormusega leppinud; ei teadvustata võimalusi koormuse vähendamisel; õpilaste huvi ja motivatsioon mõelda individuaalsele õppekavale on madal.

ARUTELU TEEMA: Kuidas motiveerida õpilast kasutama individuaalset õppekava ja seeläbi lõimima enda õppetegevusi? Kuidas tõsta õpilaste teadlikkust lõimimise võimalustest ja kasulikkusest? Kuidas kaasata lapsevanemaid?

- 2** **PILOTEERIMISE TULEMUS |** Erisuundadega õppekavade (nt MUBA, spordigümnaasiumid, erisuunaga klassid (nt jalgpalli klass)) puhul on FÕ ja MFÕ lõimimine lihtsam; klassi või õppesunna kaupa on lihtsam kokku leppida päevakava, korraldada transporti, jagada ruume jne.

ARUTELU TEEMA: Kuidas erisuundadega õppekavade lõimimise head praktikad paremini ära kasutada? Kuidas seal saadud kogemusi kasutada nende õpilaste puhul, kes ei õpi erisuunaga klassis? Kuidas seal saadud kogemusi viia teistesse piirkondadesse, koolidesse, õppesuundadesse jne?

JUHISED

Arutelus ja küsimustele vastamisel pidage silmas **horisontaalsete teemadena:**

- **Rollid ja koostöö**, sh kes on eest vedavas rollis ja keda tuleb kaasata?
- **Riskid**, sh millised ohud võivad avalduda?

CIVITTA

22

Joonis 7. Ülesanne 1 teise töörühma arutlusteemad

GRUPP 3: KAASUS – MFÕ JA FÕ KOOSTÖÖ PARANDAMINE

- 1** **PILOTEERIMISE TULEMUS** | Lõimimise senised praktikad on väga erinevad FÕ, MFÕ ja KOV lõikes; madal teadlikkus põhjustab ka vähest motivatsiooni igal tasandil. Eduka lõimise tagab parem koostöö ja mugavustsoonist välja astumine.

ARUTELU TEEMA: Kuidas teada saada, kus juba on head lõimimise praktikad? Kuidas täpsemalt neid viia teistesse piirkondadesse ja koolidesse? Kuidas innustada kaasa tulema neid, kel on vähene motivatsioon, ressursside puudus või keeruline kasutusele võtta teistsuguseid lähenemisi?

- 2** **PILOTEERIMISE TULEMUS** | KOV tasandil keske eestvedaja olemasolu tagab, et osapoolte koostöö on edukam; osapooled on paremini motiveeritud ja informeeritud; lõimimisel on kohalikul tasandil konkreetsed eesmärgid; monitooritakse tulemusi jne.

ARUTELU TEEMA: Kuidas toetada lõimimist kui eraldi KOV koordinaatorit ei ole (nt puuduvad vahendid sellise ametikoha loomiseks)? Kes sel juhul võiks eestvedaja rolli täita? Kuidas tagada lõimingu elluviimine?

JUHISED

Arutelus ja küsimustele vastamisel pidage silmas **horisontaalsete teemadena:**

- **Rollid ja koostöö**, sh kes on eest vedavas rollis ja keda tuleb kaasata?
- **Riskid**, sh millised ohud võivad avalduda?

Joonis 8. Ülesanne 1 kolmanda tööühma arutlusteemad

ÜLESANNE 2: Kuidas teie kirjeldate lõimimist?

PILOTEERIMISE TULEMUSED:

- lõimimist mõistetakse erinevalt
- arvatakse, et lõimimine peaks toimuma teatud konkreetsel viisil ning sel on „algus ja lõpp“
- teadlikkus lõimimise võimalustest ja kasuteguritest on madal
- keeruline on kaasata partnerid (õpilane, vanem, kool, huvikool, noortekeskus, KOV jne), kes ei ole lõimimist enda jaoks lahti mõtestanud

ÜLESANNE:

- Mis on lõimine teie jaoks?
- Kuidas kirjeldate lõimimist selgelt paari lausega?
- Kuidas lühidalt öelda teistele osapooltele, mis lõimine on ja miks see on vajalik?

1. Koostage esmalt igaüks ise lõimingu kirjeldus:

.....
.....
.....

2. Arutage ja võrrelge tulemusi. Koostage arutelu tulemusena ühine lõimimise kirjeldus suurele valgele paberile.

3. Olge loov ja mõelge kuidas teie kirjeldus kõige paremini aitaks motiveerida potentsiaalseid partnerid, kes veel lõimimisest midagi ei tea.

Joonis 9. Ülesanne 2 kõikidele osalejatele

Lisa 4. Piloteerimise meetodika

Koosloome töögrupi kohtumiste tulemusel koostati juhised 19 poliitikasoovituse ellu rakendamiseks. Juhiste rakendatavuse kontrollimiseks piloteerisid valitud töögrupi liikmed olulisemaid tegevusi. Piloteerimise eesmärk oli välja selgitada, millised takistused võivad praktikas tekkida ja saada kogemusi, millest teised kohalikud omavalitsused, formaal- ja mitteformaalõppe pakkujad saavad tulevikus lähtuda. Samuti oli piloteerimise käigus võimalik läbi viia teatud mahus nõ ettevalmistavaid tegevusi (nt ühiseid arutelusid, olemasoleva informatsiooni ja andmete kaardistamist,

osapoolte senise praktika, olemasolevate ressursside, ootuste jms kohta informatsiooni kogumist jms), mille pinnalt on võimalik poliitikasoovituste rakendamist lihtsam jätkata. Piloteerimise tulemuste põhjal täiendati poliitikasoovituste elluviimise praktilisi juhiseid (vt peatükk 4).

Piloteerimiseks sobivate juhiste (edaspidi nimetatud ka piloteerimiskaasused) valik toimus läbi koosloome töögrupi kohtumiste ja arutelude tulemuste põhjal. Kaasuste valik on kirjeldatud ülevaاتlikult Joonisel 10 ning täpsemalt järgnevas alapeatükkides

Joonis 10: Piloteerimiskaasuste valiku protsess

Lisa 4.1 Piloteerimiskaasuste valik

Piloteerimiseks sobivate tegevuste valimiseks struktureeriti koosloome töögrupi esimese kohtumise tulemusel koostatud juhised läbivate teemade kaupa, kuna erinevate poliitikasoovituste rakendamiseks vajalikud tegevused on osaliselt kattuvad, üksteisest sõltuvad või eeldab nende elluviimine osapoolte koostööd. Analüüsi tulemusel kujunes 14 teemat, mis hõlmavad kõiki töögrupi poolt koostatud juhiseid. Piloteerimiseks sobivaimate tegevuste leidmiseks kategoriseeriti teemad kolme gruppi lähtuvalt järgmistest põhimõtetest:

- teema on seotud võimalikult paljude juhistega;
- teemaga seotud tegevusi peeti töögrupis poliitikasoovituse rakendamise seisukohast olulise tähtsusega tegevusteks;
- teemaga seotud tegevused on etteantud raamides (st piloteerimiseks planeeritud ca 1,5 kuu pikkune ajaperiood ning osalejate piiratud ressurss) ja töögrupi osalejate poolt (st KOV, FÕ ja MFÕ pakkujad) praktikas teostatav.

Alljärgnevas tabelis (Tabel 9) on toodud teemade ja võtmeküsimuste kirjeldus, mida kasutati töögrupis tegevustes töömaterjalina piloteerimiseks sobivate kaasuste valikul. Piloteerimiseks sobivate kaasuste leidmiseks töötati väiksemates töörühmades, kus iga töörühma ülesandeks oli valida need juhised, mis poliitikasoovituste elluviimisel on eriti olulise tähtsusega. Töörühmade arutelude tulemusel on tabelis teemad struktureeritud kolmeks grupiks:

1. Teemad, millega seotud tegevusi käsitleti kõikides (või vähemalt kahes) töörühmades ja/või mis valiti kõige olulisemateks tegevusteks ning mille piloteerimine on töögrupi hinnangul etteantud tingimustel praktikas teostatav
2. Teemad, millega seotud tegevusi käsitlesid kõik töörühmad, kuid mille piloteerimine ei lisa täiendavat väärtust või ei ole etteantud raamides ja töögrupi hinnangul teostatav

3. Teemad, millega seotud tegevusi käsitleti vaid ühes töörühmas ja mille piloteerimine ei lisa täiendavat väärtust või ei ole etteantud raamides praktikas teostatav

Iga teema juurde koostati töögrupi arutelude põhjal võtmeküsimused, mis aitavad teemat paremini määratleda ja otsustada milline võiks olla selle teema piloteerimise täpsem sisu ja ootused tulemustele. Teemade sõnastamisel lähtuti sellest, et piloteerimine ei pea hõlmama kogu teemat (ehk kõiki võtmeküsimusi) vaid piloteerimise ulatuse (täpsema sisu) saab määratleda kitsamalt vastavalt osalejate võimalustele. Analüüsi tulemusel leiti, et piloteerimiseks sobitavate kaasuste valik tuleks teha gruppi nr 1 koondatud teemade hulgast, kuna neid peeti kõikides töörühmades kõige olulisemaks ning need on seotud võimalikult paljude poliitikasoovitustega.

Nr	Teema	Võtmeküsimused, mille põhjal määratleda teemaga seotud piloteerimise kaasus (ehk otsustada milline on piloteerimise ulatus/täpsem sisu)	Poliitika-soovitus ed, millega teema on seotud	Töögrupi esimese kohtumise töörühmad, kes teemaga seotud tegevusi käsitlesid ja/või oluliseks pidasid
I. Teemad, millega seotud tegevusi käsitleti kõikides (või vähemalt kahes) töörühmas ja/või mis valiti kõige olulisemateks tegevusteks ning mille piloteerimine on töögrupi liikmete poolt etteantud tingimustel praktikas teostatav				
1.	Lua MFÕ ja FÕ andmetega digitaalne andmebaas (digiregister), mis on kättesaadav riigile, KOVile, lapsevanemale ja õpilasele endale.	<ul style="list-style-type: none"> • Mõelda läbi, milline on digiregistri funktsionaalsus (õpilase õpiteekond, digiarhiiv, MFÕ kursuste tasemed, õpetajate kvalifikatsioonid, analüüsi tööriist - kõikidele osapooltele jms)? • Milline info peaks iga huvigrupi kohta digiregistris avaldatud olema? • Milliste andmebaasidega peaks digiregister ühilduma? • Millist infot näeb avatud ja millist suletud vaates? • Kes tagab digiregistri toimimise ka pärast riigihanke lõppu (andmete järjepidev uuendamine, andmete õigsuse kontrollimine)?	1, 4, 5, 6, 18, 19	Märgiti kõige olulisemaks kõikides töörühmades
2.	Töötada välja üleriiklik MFÕ õppekavade standard, mis määrab ära MFÕ pakujate taseme –	<ul style="list-style-type: none"> • Millised võiksid olla MFÕ teenusepakujate kvaliteedikriteeriumid tasemete määramisel? • Mis on miinimumnõuded MFÕ teenusepakujatele? • Milline peab olema töötajate kvalifikatsioon, et vastata kvaliteedi	1, 2, 4, 10, 13, 15, 16, 19	Kõige olulisemateks märgiti: Töörühm 1, Töörühm 2,

Nr	Teema	Võtmeküsimused, mille põhjal määratleda teemaga seotud piloteerimise kaasus (ehk otsustada milline on piloteerimise ulatus/täpsem sisu)	Poliitika-soovitus ed, millega teema on seotud	Töögrupi esimese kohtumise tööühmad, kes teemaga seotud tegevusi käsitlesid ja/või oluliselt pidasid
	<p>st kvaliteedi, ainemahud jms.</p> <p>Kõikidele MFÕ õppekavadele tuleb määrata, kokkulepitud kriteeriumite alusel, tasemed (nt A1, A2, A3 jne).</p> <p>Selline lähenemine lihtsustab ainete FÕs arvestamist ja nende sisust arusaamist (eriti oluline uute õppekavade puhul).</p>	<p>tasemele, mis on FÕs vaba ja valikainena aktsepteeritud?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Millest lähtutakse ainemahtude paika panemisel? • Kuidas hinnata õpilase poolt läbitud aine mahtu loominguks valdkondade puhul (nt andekamad jõuavad parema lõpptulemuseni oluliselt kiiremini võrreldes teistega)? 		<p>ja arutati kõikides rühmades</p>
3.	<p>Lua MFÕ ja FÕ õpetajatele ja juhendajatele ühine õpi- ja suhtlusruum, soodustada võrgustiku kohtumisi ja osapoolte omavahelist koostööd. Vähendada eelarvamusi üksteise suhtes.</p> <p>Et riiklikul tasandil ei toimuks MFÕ ja FÕ eristamist ehk kõik riigi poolt pakutavad materjalid, juhised, koolitused ja seminarid toimuksid ühtsetel alustel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas muuta aastate jooksul tekkinud hoiakuid, vabaneda eelarvamustest (nt MFÕ ei anna piisavalt teadmisi vs. FÕ liiga akadeemiline, kuiv ning igav)? • Kuidas parandada koostööd ning luua poolte vahel usaldust? • Kuidas soodustada FÕ ja MFÕ õpetajate omavahelist suhtlust? • Milliseid ühiseid koolitusi tuleks FÕle ja MFÕle korraldada? • Millistel teemadel tuleks ühiseid koolitusi ja seminare korraldada? 	7, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 19	Märgiti kõige olulisemaks kõikides tööühmades
4.	<p>Võrrelda vastastikku FÕ ja MFÕ õppekavasid, teha</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas kaardistada FÕ ja MFÕ õpiväljundeid? 	8, 16, 19	Märgiti kõige olulisemaks

Nr	Teema	Võtmeküsimused, mille põhjal määratleda teemaga seotud piloteerimise kaasus (ehk otsustada milline on piloteerimise ulatus/täpsem sisu)	Poliitika-soovitus ed, millega teema on seotud	Töögrupi esimese kohtumise töörühmad, kes teemaga seotud tegevusi käsitlesid ja/või oluliseks pidasid
	järeltusi ning sõnastada õpiväljundid.	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas võrrelda õpiväljundeid ning leida ühisosa? • Kuidas täiendada õppekavu? • Kuidas formuleerida FÕ ja MFÕ sisu, et see oleks kergesti hoomatav ja mõõdetav kõikidele osapooltele? 		kõikides töörühmades
5.	Selgitada välja, kes on FÕ ja MFÕ lõimumise protsessis õpilasele toeks ning kes aitab õpilasel individuaalset õppekava kokku panna.	<ul style="list-style-type: none"> • Kas lõimimisega seotud küsimustes, sh individuaalse õppekava kokku panemisel, on õpilasele toeks: <ol style="list-style-type: none"> a) KOVi poolne lõimingu koordinaator? Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks? b) Koolisisene lõimingu koordinaator? Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks? c) Klassijuhataja? Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks? d) Õpilane ise ja/või tema vanem? Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks? • Kes vastutab selle eest, et üldharidustunnistusele kantakse õpilase osalus MFÕs. 	11, 17	Märgiti kõige olulisemaks Töörühmas 1 ja Töörühmas 2
6.	Tuvastada lõimingu koordinaatori rolli vajadus KOVi tasandil ning selgitada välja tema ülesanded ning vastutus.	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas KOVi tasandil korraldada üldhariduse, huvikoolide, noortekeskuste tööd? • Millise mudeli alusel lõimumine toimub? • Mis on KOVi lõimingu koordinaatori rolliks? • Mis on need konkreetset ülesanded, mille eest lõimingu koordinaator KOVi tasandil vastutab? • Kuidas saab KOV ülevaate kogukonnast toimuvast (ülevaade MFÕ pakkujatest, kui paljud õpilased on hõivatud MFÕs, 	9, 10, 11, 12, 19	Kõige olulisemateks märgiti: Töörühmas 1, ent arutati sel teemal kõikides rühmades

Nr	Teema	Võtmeküsimused, mille põhjal määratleda teemaga seotud piloteerimise kaasus (ehk otsustada milline on piloteerimise ulatus/täpsem sisu)	Poliitika-soovitus ed, millega teema on seotud	Töögrupi esimese kohtumise tööruhmad, kes teemaga seotud tegevusi käsitlesid ja/või oluliseks pidasid
mis põhjustel jäädakse MFÕ tegevustest eemale jms)?				
7.	Tuvastada koolisisese lõimingu koordinaatori rolli vajadus ning tema ülesanded õpilase toetamisel?	<ul style="list-style-type: none"> • Kas koolisisest lõimingu koordinaatori ametikohta täidab eraldi inimene? • Kas lõimingu koordinaatori rolli täidab lisaülesandena keegi olemasolevast kooli personalist? • Mis on koolisisese lõimingu koordinaatori ülesanded ja vastutus? • Kuidas on koolisisene lõimingu koordinaator õpilasele FÕ ja MFÕ lõimimisel toeks? • Mil määral aitab koolisisene koordinaator õpilasel kokku panna individuaalset õppekava ning tuvastada õpilase tunniplaanis sobivad ajavahemikud MFÕ jaoks? 	11, 17, 18	Arutati kõikides tööruhmades
8.	Selgitada välja, kas ja mil määral võiksid lõiminguga seotud ülesanded olla klassiõpetaja vastutada.	<ul style="list-style-type: none"> • Milliseid lõiminguga seotud ülesandeid võiks täita klassiõpetaja? Kas üldse? • Kuidas saaks klassiõpetaja olla õpilasele toeks? • Kas klassiõpetaja võiks arenguvestluse käigus kaardistada: <ol style="list-style-type: none"> 1) Milline on lapse osalus MFÕs? 2) Kas laps sooviks veel kuskil osaleda? 3) Kui ei osale MFÕ, siis millistel põhjustel ta seda ei tee? • Mida peaks klassiõpetaja arenguvestluste käigus kogunud infoga edasi tegema? 	18, 19	Märgiti kõige olulisemaks Töörühmas 3
9.	Julgustada kohalikke omavalitsusi omal initsiatiivil jagama häid FÕ ja MFÕ	<ul style="list-style-type: none"> • Millistes KOVides leidub häid praktikaid? • Kuidas heade praktikate jagamist korraldada? • Millised on head lõimumise praktikad? 	9, 10	Kõige olulisemaks märgiti Töörühmas

Nr	Teema	Võtmeküsimused, mille põhjal määratleda teemaga seotud piloteerimise kaasus (ehk otsustada milline on piloteerimise ulatus/täpsem sisu)	Poliitika-soovitus ed, millega teema on seotud	Töögrupi esimese kohtumise töörühmad, kes teemaga seotud tegevusi käsitlesid ja/või oluliseks pidasid
	lõimumise praktikaid teiste KOvidega.	<ul style="list-style-type: none"> • Mida lõimumises edukad KOvid teevad teistmoodi? • Kuidas rakendada teiste KOvide edukaid praktikaid oma KOvis? • Kuidas edukalt korraldada MFÕ teenuste pakkumine naaber KOvide vahel? 		3, ent arutati ka Töörühmas 1
<p>II. Teemad, millega seotud tegevusi käsitlesid kõik töörühmad, kuid mille piloteerimine ei lisa täiendavat väärtust või ei ole etteantud raamides ja töögrupi osalejate poolt teostatav</p>				
10.	Luu kvaliteedimudel mitteformaalse õppe õpetajatele ja juhendajatele.	<ul style="list-style-type: none"> • Töötada välja MFÕ õpetajate ja juhendajate kvaliteedimudel – mis on need alused, mille põhjal hinnata MFÕ õpetajate juhendajate kvaliteeti. • Millised on miinimumnõuded MFÕ õpetajatele? • Huvihariduse õpetajate kutsesüsteem, millel see peaks põhinema? • Kuivõrd oluline on siduda kutse taotlemine palgatasemega? • Kuidas oleks võimalik vaba ja valikainete õpetamisse kaasata oma ala eksperte vaatamata sellele, et neil võib puududa magistri pedagoogiline kraad? 	2, 3, 14, 16	Märgiti kõige olulisemaks kõikides töörühmades
11.	Luu riiklik palgatoetus noorte valdkonna töötajatele.	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas on riigil võimalik MFÕ õpetajate töö tasustamist toetada? • Kuidas tagada FÕ ja MFÕ valdkondade õpetajatele ja juhendajatele võrdsed tunnitasad? • Kas on vaja leida lisarahastust KOvilt? • Kuidas on huvihariduse õpetaja kutse seotud töötasuga? 	2, 3	Märgiti kõige olulisemaks Töörühmas 2 ja Töörühmas 3
<p>III. Teemad, millega seotud tegevusi käsitleti vaid ühes töörühmas ja mille piloteerimine ei lisa täiendavat väärtust või ei ole etteantud raamides praktikas teostatav</p>				
12.	Seadusandlikul tasandil selgelt sõnastada, MFÕ osa FÕ õppekavas, mida	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas tagada, et kool kasutaks MFÕ jaoks eraldatud ajalist ressursi eesmärgipäraselt. 	2, 13	Märgiti kõige olulisemaks Töörühmas 2

Nr	Teema	Võtmeküsimused, mille põhjal määratleda teemaga seotud piloteerimise kaasus (ehk otsustada milline on piloteerimise ulatus/täpsem sisu)	Poliitika-soovitus ed, millega teema on seotud	Töögrupi esimese kohtumise e töörühmad, kes teemaga seotud tegevusi käsitlesid ja/või oluliseks pidasid
	ei tohi kasutada PRÕKis või GRÕKis loetletud ainete õpetamiseks.			
13.	Luuja üldine üleriiklik lõimumise raamistik.	<ul style="list-style-type: none"> • Kuidas lõimumine toimub? • Milline on riigipoolne raamistik lõimumiseks? • Millised on lõimumise põhimõtted? • Mida lõimitakse ja millises mahus? • Kokku leppida, mida lõimumine osapoolte jaoks tähendab? • Mis osas peaks lähtuma KOVi spetsiifikast? 	9, 16	Märgiti kõige olulisemaks Töörühmas 2
14.	Töötada välja lõimingu koordinaatoriga seotud süsteem ja strateegiad, jälgida, et need kajastuksid arengu- ja rahastuskavades.	<p>Vaja luua ühtne lõimingu koordinaatorite süsteem üle-Eesti, millest kõik lõimingu koordinaatorid lähtuvad, lisaks määrata ära, mis on KOV spetsiifilised nõuded. Näiteks õpilase kolimisel ühest linnast teise arvestatakse tema õpiteed igal pool samamoodi.</p> <p>Kes peaks rahastama lõimingu koordinaatori rolli?</p> <p>Kas FÕ ja MFÕ lõimimise eest vastutab koolisisene lõimingu koordinaator või luuakse KOVi tasandil lõimingu koordinaatori ametikoht?</p> <p>Kas lõimingu koordinaatori rolli ülesanded koolis on jagatud laiali kooli olemasoleva personali vahel või tuleb selleks luua eraldi koolisisese koordinaatori ametikoht?</p>	11, 13, 17	Märgiti kõige olulisemaks Töörühmas 1

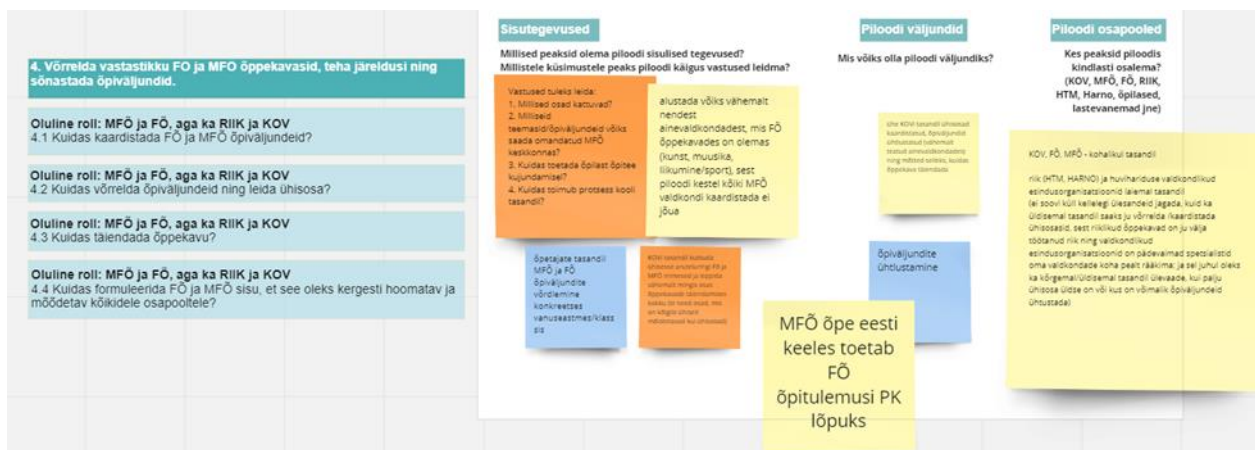
Tabel 9: Teemad ja võtmeküsimused, mille põhjal määratleda piloteerimise kaasused

Lõplik kaasuste valik toimus koosloome töögrupi teise kohtumise arutluse käigus (10. jaanuar 2023). Kohtumine toimus veebi teel ning arutluse soodustamiseks kasutati MIRO veebikeskkonna tahvleid. Teise koosloome kohtumise kohta saab lähemalt lugeda Lisa 3. Koosloome töögrupi metoodika.

Piloteerimiseks sobivate kaasuste valimiseks esitati MIRO keskkonnas osalejatele Tabel 9 gruppi nr 1 koondatud üheksa teemat eesmärgiga valida nende hulgast 3-4 piloteerimiseks sobivat kaasust. Töögrupi osalejatel paluti arutleda iga teema osas kuidas võiks toimuda selle piloteerimine ning millist lisaväärtust piloteerimise lõimimise praktiseerimisel looks. Töögrupi liikmete koostöös leiti iga kaasuse puhul vastused järgmistele küsimustele:

- Millistele küsimustele peaks piloodi käigus vastused leidma?
- Mis võiksid olla piloodi sisulised tegevused?
- Millised võiksid olla piloodi väljundid?
- Millised osapooled peaksid kindlasti olema piloodi kaasatud?

Näide MIRO keskkonnas toimunud kaasuse arutlusest (Joonis 11).

Joonis 11: Näide piloteerimiskaasusest miro keskkonnas

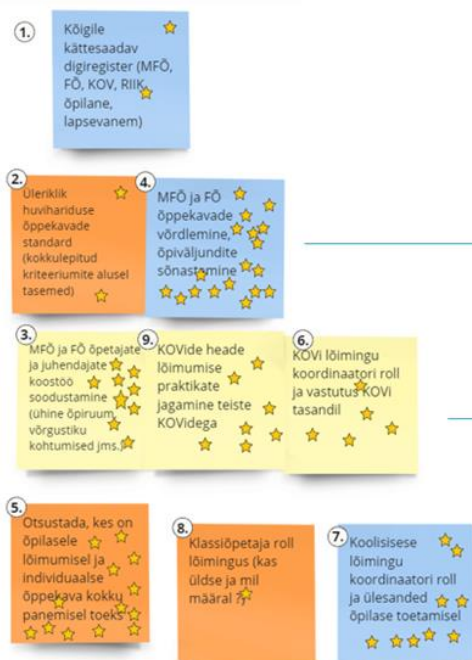
Arutelu käigus grupeeriti mitmed teemad omakorda sarnasuse või seotud tegevuste alusel (nt sarnane väljund või tegevused) kokku, mille tulemusena moodustus neli piloteerimiseks sobivat kaasust (Joonis 12). Seejärel sai iga töögrupi osaleja hääletada kaasuste poolt, mis tema hinnangul on olulised ning piloteeritavad (hääli anti MIRO keskkonnas kollaste tähekestega, vt Joonis 12).

Hääletuse tulemusel valiti piloteerimiseks kolm kaasust:

- MFÖ ja FÖ õppekavade võrdlemine, õpiväljundite kaardistamine ja sõnastamine
- MFÖ ja FÖ koostöö parandamine
- Õpilaste toetamine individuaalse õppekava loomisel

Kuigi kõigile kättesaadav digiregister on töögrupi hinnangul oluline teema ning mitmete poliitikasoovituste elluviimisel võtmetähtsusega, siis arvestades, et üleriigilise ühtse digiregistri loomisel võiks vedav roll olla riigil, piloteerimiseks planeeritud kitsast ajaraami (ca 1,5 kuud) ja piloteerimise praktilist loodetavat kasu piloodis osalejatele endale, leiti, et antud tingimustel selle kaasuse piloteerimine ei ole mõistlik.

KAASUSTE VALIMINE**LÕPLIK VALIK PILOTEERIMISEKS**

MFÖ JA FÖ ÕPPEKAVADE VÕRDLEMINE, ÕPIVÄLJUNDITE KAARDISTAMINE JA SÕNASTAMINE

- õpilaste põhine lähenemine
- õppekava põhine lähenemine

MFÖ JA FÖ KOOSTÖÖ PARANDAMINE

- KOV põhine lähenemine
- FÖ ja MFÖ põhine lähenemine

ÕPILASE TOETAMINE INDIVIDUAALSE ÕPPEKAVA LOOMISEL

Joonis 12: Piloteerimise kaasuste valik miro keskkonnas

Iga piloteerimiskaasuse kohta koostati täpsem kirjeldus, et tagada ühtne arusaam kaasuse sisust, ootustest tegevustele ja tulemustele. Kirjeldused olid sisendiks piloteerimises osalenud meeskondadele vajalike tegevuste planeerimisel (vt täpsemalt peatükk 3 ja Lisa 5. Piloteerimiskaasuste kirjeldused).

Lisa 4.2 Piloteerimises osalenud meeskonnad

Piloteerimisel osalemiseks said soovi avaldada kõik koosloome töögrupi osalejad. Peale töögrupi I kohtumist oli osalejatel võimalus enda asutuses arutada piloteerimises osalemise võimalusi ning otsida sobivaid partnereid. Piloteerimises osalemine oli vabatahtlik ja piloteerimise tegevusi projektist ei rahastatud. Piloteerimises osalemise eelduseks oli, et moodustatakse meeskond, mille eestvedaja osaleb koosloome töögrupis ning meeskonnas oleks vähemalt kahe erineva osapoole/asutuse esindajad (sh KOV, FÖ ja/või MFÖ pakkuja). Piloteerimismeeskondade valikul jälgiti, et piloteerijate seas oleks FÖ ja MFÖ asutusi üle-Eesti, nii linnade kui maa-asulate üldhariduskoole, kaasatud oleks Ida-Virumaa FÖ ja MFÖ asutusi. Esialgelt oli planeeritud piloteerimine viia läbi vähemalt neljas piirkonnas (KOVis), kuid koosloome töögrupi osaliste suure huvi tõttu moodustati lõpuks 10 erineva piirkonna meeskonda (vt Tabel 10).

16.01.2023 toimus piloteerimismeeskondadega veebikohtumine, mille eesmärk oli ühtlustada arusaama valitud kaasuste sisust, ootustest piloteerimise sisustegevustele ja tulemuste osas. Meeskondadele tutvustati piloteerimiskaasuste esmaseid kirjeldusi ning juhiseid, millest piloteerimisel lähtuda. Kohtumise ajaks olid meeskonnad juba läbi analüüsinud, millise kaasuse piloteerimise vastu neil on rohkem huvi ning milline võiks olla piloteerimise täpsem fookus ja tegevusplaan. Arutelu tulemusel sõnastati kahele piloteerimiskaasusele nõu alamteemad ehk erinevad lähtekohad:

1. MFÖ ja FÖ õppekavade võrdlemine, õpiväljundite kaardistamine ja sõnastamine
  - 1.1 Variant A: Õpilase vaade
  - 1.2 Variant B: Õppekavade vaade – MFÖ-FÖ-KOV koosluse näitel

2. Individuaalse õppekava loomise toetamine
3. MFÕ ja FÕ koostöö pirandamine
  - 3.1 Variant A: Koostöö soodustamine KOVi eestvedamisel
  - 3.2 Variant B: Koostöö soodustamine MFÕ ja FÕ eestvedamisel

Kohtumise ajaks olid osadel meeskondadel juba kaasus(ed) valitud ning sobivad partnerid leitud, osad otsustasid alles peale kohtumist, millise kaasuse piloteerimine on neile sobiv ning alustasid seejärel partnerite otsimist. Vajadusel nõustati meeskondi individuaalselt konkreetsete tegevuste planeerimise ja partnerite leidmise osas. Kui meeskonnal oli kaasus(ed) valitud ning rohkem täiendavaid küsimusi ei olnud, anti poolt luba piloteerimisega alustamiseks.

Kaasuste valikul jälgiti, et igat kaasust piloteeriks vähemalt kaks meeskonda (vt Tabel 10). Seeläbi oli võimalik piloteerimise tulemuste põhjal analüüsida milliseid tulemusi erinevad tegevused andsid. Piloteerimiseks vajalike konkreetsete tegevuste osas täpsemaid juhiseid ette ei antud, vaid meeskondadel oli võimalik enda aja- ja inimressursesse arvestades ise tegevused valida ja planeerida. Igas meeskonnas osalenud asutusi ja kaasuse piloteerimise käiku on täpsemalt kirjeldatud peatükis 3. Piloteerimise tulemused.

	PILOTEERIMISE MEESKOND	1. MFÕ JA FÕ ÕPPEKAVADE VÕRDLEMINE, ÕPIVÄLJUNDITE KAARDISTAMINE JA SÕNASTAMINE		2. ÕPILASE TOETAMINE INDIVIDUAALSE ÕPPEKAVA LOOMISEL	3. FÕ JA MFÕ KOOSTÖÖ PARANDAMINE	
		1.1. Õpilastest lähtuvalt	1.2. Õppekavast lähtuvalt		3.1. KOV-st lähtuvalt	3.2. FÕ ja MFÕ lähtuvalt
1	TARTU LINN		x			
2	NÕO VALD		x			
3	ELVA LINN			x		
4	SAUE VALD			x		
5	VIIMSI				x	X (aprill-mai)
6	RAE VALD			x		
7	VILJANDI	x			x	
8	TALLINN/HARJUMAA		x			
9	TALLINN			x	x	
10	KOHTLA-JÄRVE			x		

Tabel 10: Piloteerimismeeskonnad ja nende poolt piloteeritud kaasused

* Viimsi meeskond jätkas kaasuse „FÕ ja MFÕ koostöö parandamine“ piloteerimist perioodil aprill – mai 2023. Seega selle piloodi tulemusi käesolevas aruandes kajastatud ei ole.

Enne piloteerimise sisutegevustega alustamise saadeti kõikidele meeskondadele uuendatud kaasuste kirjeldused (vastavalt kohtumise tulemusele, nt lisati alamteemad) (vt Lisa 5. Piloteerimiskaasuste kirjeldused) ning juhised tulemuste kohta tagasiside andmiseks. Piloteerimise protsessi ajal suheldi regulaarselt kõikide piloteerimismeeskondadega, et lahendada kiirelt võimalikult takistused ja monitoorida tegevusplaani.

Lisa 5. Piloteerimiskaasuste kirjeldused

Järgnevalt on esitatud piloteerimiseks valitud kaasuste sisulised kirjeldused lähtudes koosloome töögrupis ning piloteerimismeeskondadega toimunud kohtumise aruteludele. Kirjelduste eesmärk oli tagada ühtne arusaam iga kaasuse sisust ja oodatavatest tulemustest. Kirjeldusi kasutasid meeskonnad töövahendina, et selle põhjal kokku leppida piloteerimise protsess ja tegevused.

Lisa 5.1. I kaasus: Mfõ ja fõ õppekavade võrdlemine, õpiväljundite kaardistamine ja sõnastamine

Piloteerimise eesmärk on leida vastused etteantud küsimustele ning tuua välja võimalikud kitsaskohad poliitikasoovituste elluviimisel praktikas. Piloteerimise käigus on võimalik läbi viia teatud mahus nõ ettevalmistavaid tegevusi (nt korraldada ühiseid arutelusid ja kokkusaamisi, olemasoleva informatsiooni ja andmete kaardistamist, osapoolte senise praktika, olemasolevate ressursside, ootuste kohta informatsiooni kogumist jms), mille pinnalt on võimalik poliitikasoovituste rakendamist lihtsamalt jätkata.

Selle piloteerimiskaasuse puhul on fookuses MFÕ ja FÕ õppekavade võrdlemine, õpiväljundite sõnastamine

Selle piloteerimise kaasusega seotud poliitikasoovitused on järgnevad:

- **S8.** Seirata ning hinnata FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuse edenemist ja edukust.
- **S16.** FÕ õppekavas sätestada kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÕs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus.
- **S19.** Kujundada koostöös piirkonna MFÕ pakkujatega ja lähtuvalt nüüdisaegsetest teadmistest MFÕ arvestamiseks enesehindamise korraldus ja instrumendid.

MFÕ ja FÕ õppekavade võrdlemise piloteerimisel saab läheneda nii õpilase kui õppekavade vaatest. Järgnevalt on kirjeldatud mõlemast vaatest lähtuvalt piloteerimise sisutegevusi, rolle ja väljundeid.

VARIANT A: ÕPILASEST LÄHTUV

Eesmärk on võtta fookusesse õpilane ja analüüsida konkreetse õpilase FÕ ja MFÕ ainete õpiväljundeid. Piloodi käigus kaasata õpilasi üldhariduskoolist ja huvikoolist, kelle näitel kirjeldada lõimimise võimalikkust, takistusi ja kogemust. Õpilased valitakse igast kooliastmest (algkool, põhikool, gümnaasium), nt X arv õpilasi. Soovituslikult valida õpilased, kes tegelevad mitme huvialaga.

Kui õpiväljundid on kaardistatud, siis proovida koostada õpilasele individuaalne õppekava ja päevaplaan.

PILOODI SISU

Piloodi konkreetsed tegevused ja piloteerimise protsess on piloteerijate enda otsustada (nt kohtumiste arv ja kohtumise formaat jne). Piloteerimise käigus tuleks:

- võrrelda õpilase FÕ ja MFÕ õppeainete õpiväljundeid;
- analüüsida, mida õpilane MFÕs õpib ja kui palju on kattuvusi FÕga;
- juhul kui kattuvusi ei ole piisavalt palju, mõelda, kuidas luua rohkem ühisosa FÕga - mida peaks MFÕs rohkem õpetama või mida on selleks vaja teha;
- mõelda läbi, millisel kujul võiks FÕs ja MFÕs läbitud ained kajastuda ühiselt õpilase tunnistusel.

Lisaks õpiväljundite kaardistamisele ja sõnastamisele, proovida koostada õpilasele individuaalne õppekava ja päevaplaan:

- vastavalt MFÕ ja FÕ kattuvustele luua individuaalne õppekava konkreetsele õpilasele;
- kaardistada õpilase nädalaplaan, jaotus FÕ ja MFÕ vahel;
- kuidas näeb välja õpilase päev?
  - Kui pikk on õpilase päev?
  - Kui suur osa päevast kulub FÕ-le, MFÕ-le?
  - Kas päevas on ajalisi pause?
- kuidas selle õpilase näitel oleks võimalik tema koormust vähendada;
- kas mõnda ainet oleks võimalik asendada või tekitada õpilasele FÕ ainete arvelt lisaega;
- kuidas päevakava muuta mõistlikumaks arvestades seda, mida õpilane MFÕs õpib;
- kuidas toimib logistika (iseseisvalt, ühistransport, sõidutamine vanemate/kaasõpilaste/vms poolt)? Vahemaad;
- lapsevanema vaade õpilase hakkama saamisele FÕ ja MFÕga.

ROLLID

Piloteerimise meeskond koosneb FÕ, MFÕ, KOVi esindajatest. Lisaks valib meeskond välja õpilased, kelle näitel hakatakse sisuküsimustele vastuseid otsima.

- Õpilane – isik, kelle näitel hakatakse sisuküsimustele vastuseid ja lahendusi otsima
- FÕ – aineõpetaja, õppejuht, vajadusel klassijuhataja
- MFÕ – treener, juhendaja
- KOV – Logistika probleemide (kui on) ja muude kitsaskohtade kaardistamine KOVi vaatest. KOVi poolse toe ja lahenduste kaardistamine.
- Lapsevanem – õpilase perepoolne vaade

VÄLJUNDID JA DOKUMENTEERIMINE

Väljundiks on konkreetset näited, kuidas reaalsuses löiming võiks toimida ja millised takistused ilmsid kaasuse piloteerimisel. Lõpptulemusena on kaardistatud konkreetsete näidete põhjal põhiküsimuste vastused. Koondatakse ettepanekud, kuidas oleks võimalik õpilase MFÕ kogemust arvestada FÕs, mil moel peaks olema sõnastatud õpiväljundid, et oleks võimalus luua õpilasekesksem õppekava.

Väljundis on toodud, konkreetset kaasusega seotud tulemused:

- õppekavade võrdluse tulemus (palju on ühisosa, mis on suurimad puudujäägid)
- ettepanekud ja võimalused MFÕ arvestamiseks FÕs õpilaste näitel
- ettepanekud MFÕle õppekavade täiendamise osas, et kattuvusi FÕga oleks rohkem
- ettepanekud õpiväljundite sõnastamiseks õpilasekesksuse loomiseks
- õpilase MFÕ ja FÕ õpiväljundite võrdlus

Väljundi juurde kuulub piloodi kaasuse protsessi kirjeldus ja dokumentatsioon:

- Piloodi kaasuse protsessi kirjeldus
- Kohtumiste info (sagedus, kestvus, meeskonna suurus)
- Takistused piloteerimisel (rohkem/vähem kohtumisi, suurem/väiksem meeskond, osapooled)
- Muud asjakohased tähelepanekud ja märkused

VARIANT B: MFÕ JA FÕ ÕPPEKAVADEST LÄHTUV

Konkreetset ühe üldhariduskooli ja huvikooli omavaheline koostööprojekt – õppejuhid/õpetajad mõlemast koolist. Õppekavade vaatest lähtuva piloteerimise

eesmärk on võrrelda MFÕ ja FÕ vastavaid õppekavasid ning kaardistada õpiväljundite ühisosad.

PILOODI SISU

MFÕ ja FÕ õpiväljundite võrdlemiseks valida välja konkreetne kooliaste, mille õppekavu võrreldakse MFÕ teenusepakujate õppekavadega.

Aluseks võetakse ainevaldkonnad (2-3 valdkonda), mis on FÕ õppekavades olemas (kunst, muusika, liikumine/sport), aga ka mõni muu ainevaldkond (nt robotika) ning võrreldakse MFÕ ja FÕ õppekavasid ja kaardistatakse ühisosa või võimalikud ühisosad.

Küsimused, millele tugineda ühisosade kaardistamisel:

- kuidas toimub õppekavade võrdlemise protsess (etapid)?
- mõelda, kuidas kaardistada ja võrrelda FÕ ja MFÕ õpiväljundeid ning kuidas leida ühisosa?
- kuidas formuleerida FÕ ja MFÕ sisu, et see oleks kergesti hoomatav ja mõõdetav kõikidele osapooltele?
- millised osad kattuvad? Mida saaks lõimingu seisukohast kattuvustega peale hakata?
- milliseid teemasid/õpiväljundeid võiks saada omandatud MFÕ keskkonnas?
- mõelda läbi, millisel kujul võiks FÕs ja MFÕs läbitud ained kajastuda ühiselt õpilase tunnistusel.

ROLLID

Piloteerimise meeskond koosneb FÕ, MFÕ ja KOVi esindajatest. Olenevalt tegevustest kaasatakse tegevustesse õpilasi ja vajadusel lapsevanemaid.

- FÕ – aineõpetaja, õppejuht jms
- MFÕ – õppejuht, juhendajad, õpetajad jms
- KOV – nõustav funktsioon, taustainfo jagaja, kohalike huvigruppide probleemide väljaselgitaja
- Õpilane ja lapsevanem – vajadusel kaasata nende arvamuse saamiseks.

VÄLJUNDID JA DOKUMENTEERIMINE

Väljundiks on meeskonna tasandil kaardistatud õpiväljundite/õppekavade ühisosad (vähemalt teatud ainevaldkondades). On olemas ettepanekud selle kohta, kuidas õpiväljundeid võrrelda, ühtlustada ja vajadusel täiendada ning kuidas seda arvestada õpilase individuaalse õpitee puhul.

Väljundis on toodud, konkreetsed kaasusega seotud tulemused:

- valitud õppekavade võrdluse esialgsed tulemused (palju on ühisosa, mis on suurimad puudujäägid)
- ettepanekud ja võimalused MFÕ arvestamiseks
- ettepanekud MFÕle õppekavade täiendamise osas, et kattuvusi FÕga oleks rohkem
- ettepanekud õpiväljundite sõnastamiseks õpilasekesksuse loomiseks
- Väljundi juurde kuulub piloodi kaasuse protsessi kirjeldus ja dokumentatsioon:
- piloodi kaasuse protsessi kirjeldus
- kohtumiste info (sagedus, kestvus, meeskonna suurus)
- takistused piloteerimisel (rohkem/vähem kohtumisi, suurem/väiksem meeskond, osapooled)
- muud asjakohased tähelepanekud ja märkused

Lisa 5.2. II kaasus: Õpilase toetamine individuaalse õppekava loomisel

Piloteerimise üldine eesmärk on leida vastused etteantud küsimustele ning tuua välja võimalikud kitsaskohad poliitikasoovituste elluviimisel praktikas. Piloteerimise käigus on võimalik läbi viia teatud mahus nõ ettevalmistavaid tegevusi (nt ühiseid arutelusid, olemasoleva informatsiooni ja andmete kaardistamist, osapoolte senise praktika, olemasolevate ressursside, ootuste kohta informatsiooni kogumist jms), mille pinnalt on võimalik poliitikasoovituste rakendamist lihtsamalt jätkata.

Selle piloteerimise kaasusega seotud poliitikasoovitused on järgnevad:

- **S11.** Rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolis.
- **S17.** Tõhustada lõimingu koolisest koordineerimist, määrata lõimingu koordinaator.
- **S18.** Kirjeldada õppekavades õpiväljundid avaramalt ja valdkonnapõhiselt.
- **S19.** Kujundada koostöös piirkonna MFÕ pakkujatega ja lähtuvalt nüüdisaegsetest teadmistest MFÕ arvestamiseks enesehindamise korraldus ja instrumendid.

PILOODI SISU

Piloodi tegevuste keskmes on õpilane, kelle abiga selgitatakse välja, millist tuge ta vajab ning kes peaks seda talle pakkuma, et FÕ ja MFÕ lõiming oleks edukas ja õpilasekeskne.

Kaasata piloteerimisprotsessi 3-5 õpilast algkooli, põhikooli ja gümnaasiumi astmes (piloteerijad täpsustavad sihtrühma).

Kaardistada õpilase semestri tegevused, osalus MFÕs, vaadata üle õpilase õppekava ning proovida koostada õpilasele individuaalne õppekava ja päevaplaan.

Õpilase õppekava kaardistamisel, individuaalse õppekava ja päevaplaani kokku panemisel võiks abi olla järgmistest küsimustest:

- Kaardistada õpilase nädalaplaan, jaotus FÕ ja MFÕ vahel
- Kuidas näeb välja õpilase päev?
  - Kui pikk on õpilase päev?
  - Kui suur osa päevast kulub FÕ-le, MFÕ-le?
  - Kas päevas on ajalisi pause?
- kuidas selle õpilase näitel oleks võimalik tema koormust vähendada?
- kas mõnda ainet oleks võimalik asendada või tekitada õpilasele FÕ ainete arvelt lisaiega?
- kuidas päevakava muuta mõistlikumaks arvestades seda, mida õpilane MFÕs õpib?
- Kuidas toimib logistika (iseseisvalt, ühistransport, sõidutamine vanemate/kaasõpilaste/vms poolt)? Vahemaad.
- Lapsevanema vaade õpilase hakkama saamisele FÕ ja MFÕga

NB! Piloodi põhifookuseks on välja selgitada, kes on õpilasele individuaalse õppekava koostamisel ja lõiminguga seotud küsimustes toeks. Kas see võiks olla:

- **Koolisisene lõimingu koordinaator?**
  - Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks?
  - Kas koolisest lõimingu koordinaatori ametikohta täidab eraldi inimene?
  - Kas lõimingu koordinaatori rolli täidab lisaülesandena keegi olemasolevast kooli personalist (kes konkreetselt)?
  - Mis on koolisisese lõimingu koordinaatori ülesanded ja vastutus?
  - Kuidas on koolisisene lõimingu koordinaator õpilasele FÕ ja MFÕ lõimimisel toeks?

- Mil määral aitab koolisisene koordinaator õpilasel kokku panna individuaalset õppekava ning tuvastada õpilase tunniplaanis sobivad ajavahemikud MFÕ jaoks?
- **Klassijuhataja?**
  - Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks?
  - Milliseid lõiminguga seotud ülesandeid võiks täita klassiõpetaja? Kas üldse?
  - Kuidas saaks klassiõpetaja olla õpilasele toeks?
  - Millist infot võiks klassijuhataja kaardistada?
  - Mida peaks klassiõpetaja arenguveestluste käigus kogunud infoga edasi tegema?
- **Õpilane ise ja/või tema vanem?**
  - Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks?
- **Kes toetaks õpilast MFÕ poolt** (treener, juhendaja, keegi muu)?
  - Mis on sel juhul eeliseks ja mis puuduseks?

ROLLID

Rollide jagunemine on järgnev:

- Õpilane – peamise sisendi andja
- FÕ – aineõpetajad
- MFÕ – õppejuht/õpetaja
- KOV – koordinaatori roll, eri osapoolte kokku toomine, protsessi juhtimine

VÄLJUNDID JA DOKUMENTEERIMINE

Väljundiks välja tuua lõimingu toe pakkujate eelised ja puudused õpilase seisukohast. Lõpptulemusena on kaardistatud konkreetsete näidete põhjal põhiküsimuste vastused. Koondatakse ettepanekud, kuidas viia lõimingut läbi kõige mugavamalt õpilase vaatest.

Väljundis on toodud, konkreetsed kaasusega seotud tulemused:

- Millised osapooled sobivad toetama õpilast tema individuaalse õppekava loomisel. Millised on eelised ja puudused ühe või teise lähenemise puhul. Rollide kirjeldus.
- Kas on veel keegi, kelle tuge õpilane vajab oma individuaalse õppekava loomisel? Kes see olla võiks?
- Millised takistused esinevad individuaalse õppekava koostamisel? Kuidas neid probleeme lahendada?
- Muud olulised tulemused ja tähelepanekud

Väljundi juurde kuulub piloodi kaasuse protsessi kirjeldus ja dokumentatsioon:

- piloodi kaasuse protsessi kirjeldus
- Kohtumiste info (sagedus, kestvus, meeskonna suurus)
- Takistused piloteerimisel (rohkem/vähem kohtumisi, suurem/väiksem meeskond, osapooled)
- Muud asjakohased tähelepanekud ja märkused

Lisa 5.3. III kaasus: Mfõ ja fõ koostöö pirandamine

Piloteerimise üldine eesmärk on leida vastused etteantud küsimustele ning tuua välja võimalikud kitsaskohad poliitikasoovituste elluviimisel praktikas. Piloteerimise käigus on võimalik läbi viia teatud mahus nõ ettevalmistavaid tegevusi (nt ühiseid arutelusid, olemasoleva informatsiooni ja andmete kaardistamist, osapoolte senise praktika, olemasolevate ressursside, ootuste kohta informatsiooni kogumist jms), mille pinnalt on võimalik poliitikasoovituste rakendamist lihtsamalt jätkata.

Selle piloteerimiskaasuse puhul on fookuses:

- MFÕ ja FÕ õpetajate ja juhendajate koostöö soodustamine (ühine õpiruum, võrgustiku kohtumised jms.) KOVi tasandil.
- KOVi lõimingu koordinaatori roll ja vastutus KOVi tasandil; KOVide heade lõimumise praktikate jagamine teiste KOVidega

Selle piloteerimise kaasusega seotud poliitikasoovitused on järgnevad:

- **S7.** Koolitada lõimingu koordinaatoreid ning toetada nende omavahelist võrgustumist: infopäevade ja kovisioonide korraldamine, MFÕ ja FÕ eduka koostöö näidete kogumise jätkamine jne.
- **S8.** Seirata ning hinnata FÕ ja MFÕ lõimimise poliitikamuudatuse edenemist ja edukust.
- **S9.** Seada MFÕ lõimimine FÕga kohaliku omavalitsuse jaoks prioriteediks haridus- ja noortevaldkonna arengukavades, seirates ja analüüsid sealjuures lõimimise edenemist ja edukust.
- **S10.** Mitmekesistada MFÕ võimalusi omavalitsuses ning tagada toetusmeetmed (nt osalustasu katmine, sobiv transpordikorraldus), mis parandaksid eri piirkondadest ja eri sotsiaalmajandusliku taustaga õpilaste ligipääsu MFÕle.
- **S11.** Rahastada lõimingu koordinaatori rolli või eraldi ametikohta koolis
- **S12.** Kaardistada piirkonna MFÕ võimalused ning vedada eest MFÕ pakujate ja koolide võrgustikukohtumisi
- **S14.** Toetada töötajaid noorsootöötaja kutse omandamisel (teave, koolitustel osalemise võimaldamine, palgasüsteemi sidumine kutsega).
- **S15.** Sõnastada selgelt MFÕ tegevuste õpiväljundid, pöörates erilist tähelepanu üldpädevuste arengule (nt huvihariduses, õppekavades).
- **S16.** FÕ õppekavas sätestada kohustuslike-, valik- ja vabaainete MFÕs läbimise ja arvestamise põhimõtted ning korraldus.
- **S19.** Kujundada koostöös piirkonna MFÕ pakujatega ja lähtuvalt nüüdisaegsetest teadmistest MFÕ arvestamiseks enesehindamise korraldus ja instrumendid.

VARIANT A: MFÕ JA FÕ KOOSTÖÖ SOODUSTAMINE KOV-I EESTVEDAMISEL

Eesmärk on luua MFÕ ja FÕ õpetajatele ja juhendajatele ühine õpi- ja suhtlusruum, soodustada võrgustiku kohtumisi ja osapoolte omavahelist koostööd KOVi tasandil. Vähendada eelarvamusi üksteise suhtes. Võib kaaluda kahe KOVi koostööd.

- a. Piloodi käigus tuleks **KOVi tasandil kokku viia MFÕ ja FÕ osapooled** (nt 3-5 üldhariduskooli ja 5-10 MFÕ pakujat) **vähemalt ühel korral ja tekitada suhtlusplatvorm** (maili list vms FÕ ja MFÕ osapooltest KOVis) **ja leppida kokku järgmised tegevused/kohtumised/ühisüritused**, soodustamaks edaspidist suhtlust osapoolte vahel.
- b. **Mõtestada KOVi koordinaatori roll** ning mõelda läbi kuidas toimub **FÕ ja MFÕ kokku toomine ja KOVi heade praktikate jagamine teiste KOVidega**

PILOODI SISU

Piloteerimise käigus tuleks ette võtta järgmised tegevused ning otsida vastuseid järgnevatele sisuküsimustele:

- **Korraldada MFÕ ja FÕ ühised kohtumised ja vastastikku külaskäigud KOVi tasandil**, et mõista KOVis tegutsevate FÕ ja MFÕ võimalusi ja soove lõimingu osas.
- **Mõelda läbi KOVipoolse koordinaatori roll** (nt KOVi haridusosakonna spetsialist) KOVi FÕ ja MFÕ lõimimisel
- **Mõelda läbi, kuidas võiks toimuda KOVi heade praktikate jagamine**
- **Dokumenteerida juba toimivad head praktikad KOVis.**

Mõelda läbi:

- Mis on lõimingu KOVi spetsiifilised eesmärgid ning millised on positiivsed tulemused õpilastele?
- Kuidas parandada koostööd FÕ ja MFÕ vahel ning luua poolte vahel usaldust?
- Kuidas tekitada avatud suhtlust FÕ ja MFÕ õpetajate ning juhendajate vahel
- Kuidas muuta aastate jooksul tekkinud hoiakuid, vabaneda eelarvamustest (nt MFÕ ei anna piisavalt teadmisi vs. FÕ liiga akadeemiline, kuiv ning igav)? Arutada läbi MFÕd ja FÕd puudutavad müüdid ning nende tekkepõhjused (erinevad meetodid nt supervisioon jne)
- Milliseid ühiseid koolitusi tuleks FÕle ja MFÕle korraldada (KOV, RIIK)?
- Millistel teemadel tuleks ühiseid koolitusi ja seminare korraldada?

- **Milline on KOVi lõimingu koordinaatori roll ja vastutus?**
  - Millise mudeli alusel lõimumine toimub?
  - Mis on need konkreetsed ülesanded, mille eest lõimingu koordinaator KOVi tasandil vastutab?
  - Kuidas KOVi tasandil korraldada üldhariduse, huvikoolide, noortekeskuste tööd?
  - Kuidas saab KOV ülevaate kogukonnast toimuvast (ülevaade MFÕ pakkujatest, kui paljud õpilased on hõivatud MFÕs, mis põhjustel jäädakse MFÕ tegevustest eemale jms)?

- **KOVi heade praktikate jagamine teiste KOVidega**
  - Millistes KOVides leidub häid praktikaid?
  - Kuidas heade praktikate jagamist korraldada?
  - Millised on head lõimumise praktikad?
  - Mida lõimumises edukad KOVid teevad teistmoodi?
  - Kuidas rakendada teiste KOVide edukaid praktikaid oma KOVis?
  - Kuidas edukalt korraldada MFÕ teenuste pakkumine naaber KOVide vahel?

ROLLID

Piloteerimise meeskond koosneb KOVi, FÕ ja MFÕ esindajatest.

- KOV – kui osapoolte kokku tooja ja kohtumiste koordineerija
- FÕ – aineõpetajad, õppejuhid jms
- MFÕ – treener, juhendaja, õpetaja, noorsootöötaja jms

VÄLJUNDID JA DOKUMENTEERIMINE

Väljundiks on konkreetsed näited, kuidas FÕ ja MFÕ koostöö parandamine võiks toimuda ja millised takistused ilmneshid piloteerimise käigus.

Lõpptulemusena on kaardistatud konkreetsete näidete põhjal põhiküsimuste vastused. Koondatakse ettepanekud, kuidas parandada osapoolte koostööd, vabaneda müütidest ning soodustada koostööd tulevikus. Täpsustada, milline on KOVi lõimingu koordinaatori roll. Juhul kui KOVil või piloteerimismeeskonnal on jagada häid seniseid praktikaid (nt regulaarsed veebikohtumised KOVi erinevate haridusvaldkonna inimestega vms), siis palume ka need kirja panna.

Väljundis on toodud, konkreetsed kaasusega seotud tulemused:

- Ettepanekud ja lahendused, kuidas parandada koostööd FÕ ja MFÕ osapoolte vahel
- Ühistgevuste plaan
- Milline on KOVi poolse lõimingu koordinaatori roll FÕ ja MFÕ osapoolte kokku toomisel
- Senised head praktikad osapoolte vahelise koostöö parendamisel
- Ühise inforuumi loomine

- Muud olulised tulemused ja tähelepanekud

Väljundi juurde kuulub piloodi kaasuse protsessi kirjeldus ja dokumentatsioon:

- piloodi kaasuse protsessi kirjeldus
- Kohtumiste info (sagedus, kestvus, meeskonna suurus)
- Takistused piloteerimisel (rohkem/vähem kohtumisi, suurem/väiksem meeskond, osapooled)
- Muud asjakohased tähelepanekud ja märkused

VARIANT B: KOOSTÖÖ SOODUSTAMINE MFÕ JA FÕ EESTVEDAMISEL

Konkreetselt ühe üldhariduskooli ja ühe või mitme huvikooli omavaheline koostööprojekt – õppejuhid/õpetajad mõtestavad koostöövõimalused enda jaoks läbi.

PILOODI SISU

Piloodi konkreetsed tegevused ja piloteerimise protsess on piloteerijate enda otsustada (nt kohtumiste arv ja kohtumise formaat jne). Piloteerimise käigus võib mõelda ja kaaluda järgmiste tegevuste vajadust:

- mõelda läbi, kuidas toimub piloodi kaasatud organisatsioonide omavaheline koostöö
- korraldada ühiseid kohtumisi ja vastastikku külaskäike, et mõista asutuste võimalusi ja soove lõimingu osas
- koostöö eesmärkide seadmine, moodsuse paika panemine. (nt õpilaste väiksem koormatus, loogilisem päevakava jms)?
- milliseid ühisüritusi tuleks korraldada? Nii omavahel kui õpilasi kaasates (ühised näitused, kontserdid jms)?
- kuidas parandada omavahelist koostööd, avatud suhtlust ning luua poolte vahel usaldust?
- millistel teemadel ühiseid koolitusi oleks vaja?

ROLLID

Piloteerimise meeskond koosneb FÕ, MFÕ ja KOVi esindajatest, kus initsiatiiv tuleb pigem MFÕ ja FÕ koolide poolt.

- FÕ – aineõpetajad, õppejuhid jms
- MFÕ – treener, juhendaja, õpetaja, noorsootöötaja jms
- KOV – kui osapoolte nõustaja

VÄLJUNDID JA DOKUMENTEERIMINE

Väljundiks on konkreetsed näited, kuidas antud üldhariduskooli ja MFÕ teenusepakkuja vahelist koostööd parandada. Lõpptulemusena on kaardistatud konkreetsete näidete põhjal põhiküsimuste vastused. Koondatakse ettepanekud, kuidas parandada osapoolte koostööd, vabaneda müütidest ning soodustada koostööd tulevikus. Planeerida ühisüritusi ja – tegevusi.

Erinevad osapooled on ühises inforuumis, saavad eesmärkidest ja tegevustest samamoodi aru ning panustavad/pingutavad selle nimel, et lõiming saab realselt toimima ning õpilastel on oma päeva planeerimisel sellest kasu.

Väljundis on toodud, konkreetsed kaasusega seotud tulemused:

- Ettepanekud ja lahendused, kuidas parandada koostööd FÕ ja MFÕ osapoolte vahel
- Koostöövõimaluste välja selgitamine, ühistegevuste plaan
- Järgmised sammud koostöö parendamiseks
- Senised head praktikad osapoolte vahelise koostöö parendamisel

- Ühise inforuumi loomine
- Muud olulised tulemused ja tähelepanekud

Väljundi juurde kuulub piloodi kaasuse protsessi kirjeldus ja dokumentatsioon:

- piloodi kaasuse protsessi kirjeldus
- Kohtumiste info (sagedus, kestvus, meeskonna suurus)
- Takistused piloteerimisel (rohkem/vähem kohtumisi, suurem/väiksem meeskond, osapooled)
- Muud asjakohased tähelepanekud ja märkused

Lisa 6. Lõimingu kirjeldused

Koosloome töögrupi III kohtumise käigus paluti igal osalejal kirjeldada enda sõnadega, mis on lõimine. Kirjeldus paluti koostada etteantud töölehele (vt täpsemalt koosloome töögrupi II kohtumise meetodikat ja töölehe näidist Lisa 3.3). Alljärgnevalt on esitatud osalejate koostatud lõimingu kirjeldused.

1. *Koolipäeva jooksul ja koolipäeva järgselt toimuva tegevuse integreerimine, mis arendab ja harib noort. Tegevused on eesmärgistatud, lähtuvad noorte enda huvidest ning võimaldavad luua õpiteekonna, mis kasutab ressursse otstarbekalt selle tulemusena saab noor osa nii üldharidusest kui ka MFÕst.*
2. *Lõimimine on mitme erineva spetsialisti koostöö ühiste eesmärkide saavutamiseks õppes.*
3. *Pudru ja kapsad / segu → mille tulemusel tekib lahus ainete vaheline lõiming – horisontaalne ja vertikaalne – aitab mõista protsessi ja tagab maailmapildi terviklikkuse. MFÕ ja FÕ hariduse lõiming – vastastikku toetavad haridusliku eesmärgi saavutamist. Kõigepealt tuleks sõnastada hariduse eesmärgid.*
4. *Lõimimine on nagu kahe või rohkema paela omavahel sidumine. Ühised kokkupuutepunktid on sõlmkohtades. Igaühel on oma nõ rida ja see ei kao kuskile, aga lõpuks on kokkupuutepunkte piisavalt, et üksteise maailmast osa saada ja parimat näha.*
5. *Koostöö üldhariduskooli ja huvihariduskoolide vahel, et võimaldada õpilasele sügav „kunsti“ baasharidus. Haridussüsteem, mis annab õpilasele võimaluse ise juhtida oma oskuste piirides õpitee kujunemise, pakkudes õppekavasid. Koostöö, ühised eesmärgid, õppijast lähtuv keskkond.*
6. *Lõiming on teadmiste kogum, millest on kujunenud eluks vajalikud oskused kogu õpitee jooksul. Tänu lõimingule on kadumas õppeainete ja õppekorralduste (FÕ ja MFÕ) selged erisused.*
7. *Ühiste eesmärkide nimel, erinevate osapoolte vahelises koostöös, pidades silmas õpilaste vajadusi, heaolu ja olemasolevaid tingimusi. Liikumine.*
8. *HUVA – huvitegevuse arvestamine (formaalhariduse õppekava läbimisel). Mitteformaalsete õpikogemuste arvestamine, väärtustamine ja integreerimine formaalõppesse.*
9. *Tava õppeprogrammi ja huviringide sidumine õpilase koolielus. Põhimõtteliselt, et õpilasel oleks võimalik saada hindeid või mingisugust koormuse vähendust ainetes, mis kattuvad huviringiga.*
10. *Lõiming on erinevate õpi- ja haridusvormide aktsepteerimine/arvestamine, toetamine, õppija õpitee haridustee jooksul. Vajalik → optimeerida õppija päev; haridussüsteemi optimeerimine (st õpetajapuuduse lahendus?) ; õpetajate vaheline koostöö; huvialade toetamine/tuleviku toetamine.*

11. Lõimimine on õpieesmärgi saavutamine läbi tegevuse, milles osalevad erinevad osapooled. See on õppimine, kus on seotud erinevad õppeained ning läbi koostöö jõutakse õpieesmärkideni. „Kaks kärbest ühe hoobiga“.
12. Lõimimine on õpilase huvidega arvestamine, õppekava läbimisel, nii nagu õpilasele sobib ja koolile võimalik.
13. MATIK, STEAM. Arvestamine, sidumine, tunnustamine ja väärtustamine.
14. Sidumine, arvestamine, saavutamine, tunnustamine.
15. Õppeprotsessis osaleja huvisid (andeid) saab kasutada parimal võimalikul moel. Õppeprotsessis osaleja – õpilane või juhendaja või korraldaja.
16. MFÕ ja FÕ koostöö erinevate osapoolte vahel. Õpilaste teadmiste ja oskuste ära arvestamiseks ja hindamiseks.
17. Mõtestatud õpe erinevatest keskkondades teatud pädevuste omandamiseks õppija poolt, erinevates keskkondades omandatu teadvustamine. Õppija võimalikult hea aja kasutamine.
18. Lõiming on soov sarnase valdkonna teemad ja tegijad koondada lähtudes seejuures ühisest eesmärgist ja ressurside efektiivsest (aeg, raha, inimesed) kasutamisest eneseteadliku kodaniku kujundamiseks.
19. Lõiming on FÕ ja MFÕ protsessi regulaarne süsteemne, mõõdetava tulemusega sidumine. Lõimimise protsess näeb välja nii: on kohustuslik riiklik õppekava (mida tuleb muuta) ja on vabatahtlik huviharidus ja on mõistlik korraldada kooliaeg nii, et mõlema õppe läbimiseks on aega, selleks peavad koolid seadma õppe keskmesse noore (noore eneseteostus) ja arvestama tema isiksusega. Noore eneseteostuse komponent hariduses suuremaks. Huvi väärtustamine. Teooria toomine praktikasse.
20. Lõiming on koostöö vähemalt kahe asutuse/õpetaja vahel, kus mõlema idee liitmisel tekib kolmas ja veel parem. Kõige keskmes on õppija kui tervik ja koostöös toimetatakse selle nimel, et tema arengut igakülgset toetada. Et lõimingut efektiivselt teostada peaks mõlemad olema teadlikud õppija eelteadmistest.
21. Erinevate valdkondade või teemade sidumine ühise tulemuse saavutamise nimel või toetamisel. Eraldi tegutsevate gruppide sidumine ühise tugevama eesmärgi saavutamiseks ja/või üksteise toetamiseks.
22. Ühe eesmärgi nimel /tulemuse nimel erinevate osapoolte (FÕ, MFÕ, lapsevanem jms) tegutsemine.
23. Kõik lisavad midagi juurde, teevad huvitavamaks/tekitavad huvi ning avavad erinevaid vaatenurki. Ei oleks dubleerimist, vaid iga osapool annab enda tegevusest kõige enam. Koostöö. Ei väsita noort ilma, et tekiks huvi, eduelamus, saavutusvajadus, heaolu (rõõm tegutsemisest, õppimisest).
24. Lõiming on MFÕ ja FÕ iga õpilase parima haridusliku teekonna arvestamiseks rakendatav protsess: 1) MFÕ arvestamine FÕs 2) FÕ koostöö MFÕga õppe läbi viimiseks 3) iga õpilase individuaalsuse arvestamine haridussüsteemis.
25. Lõimimine on vajalik noorelt tuleva motivatsiooni kasutamiseks ja kajastamiseks tema (hariduslikus) arengus. Tõstab motivatsiooni vähem huvipakkuva omandamisel ja võimaldab süveneda ja tõendatult presenteerida rohkem huvipakkuvaid oskusi/tegevusalasid.

26. *Formaal- ja mitteformaalõppe lõiming on sihipärane MFÕ võimaluste integreerimine. EESMÄRK → formaalõppesse, mille eesmärk on toetada igapäevase potentsiaali, huvide avaldumist ja oma tugevuste tundma õppimist järgneva õppeedu valimiseks ja elukestvaks õppeks ning KUIDAS → mida saab teha aineõpetaja, et mitmekesistada ainet kaasates MFÕ partnerit; valikõppeainete pakkumisel vastavalt õppijate huvidele, huvitegevuste kavandamisel koolis või süvendatud oskuste õppe võimaldamisega.*
27. *Lõiming on aine (valdkonna) teoreetilise temaatika ümber luua praktilisi ja rakenduslike seoseid ja teemapõhiseid terviknägemusi ja kogemusi. Läbi praktiseerimise, katsetamise saada positiivne kogemus. Tutvustada noorte pühendumisest sündinud loomingut, vaimustust, mis inspireerib (jäägitut pühendumist).*

Seejärel paluti igas vestlusgrupis sõnastada ühine lõimingu kirjeldus:

- 1) *Märksõnad: koostöö, ühised eesmärgid, õppijast lähtuv, keskkond, jätkuv/pidev protsess, Tulemus: mitmekülgne ja enesega rahulolev noor inimene. Definitsioon: **Õppijast ja teda ümbritsevast keskkonnast lähtuv koostöine protsess, mille eesmärgiks on mitmekülgne ja enesega rahulolev noor inimene.***
- 2) ***Tavaprogrammi ja huvitegevuse sidumine õpilaste koolielus. HUVA – huvitegevuse/-hariduse arvestamine.***
- 3) *Definitsiooni osised: Eesmärk: õppija motivatsioon, eneseteostus, heaolu ja õpirõõm → õppeedu, eneseteostus. Väärtustamine ja tunnustamine. Koostöö: erinevate osapoolte vahel eesmärgi saavutamiseks ↔ aine - või valdkonnateadmiste praktiliselt päriseluga seostamine. Definitsioon: **Ühise eesmärgi saavutamiseks koostöö erinevate osapoolte vahel seostades päriseluga aine - või valdkonnateadmisi.***